

KIRGIZİSTAN-TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
(KTMÜ-TÜRKSAM)

ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU

Prof. Dr. Nasuh Uslu
Erdem Yılmaz
Muhlisabonu Şergazieva
Begaym Mambetalieva
Nargiza İbraimbekova
Samara Amankeldieva
Albina Rıskulova
Maksat Acıkan uulu

Bişkek, Kasım 2025

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	3
II. TARİH	5
III. COĞRAFİ KONUM	7
IV. İDARİ VE BÖLGESEL YAPI	10
V. NÜFUS VE İŞGÜCÜ YAPISI	177
VI. İÇ VE DIŞ POLİTİKA	422
1. İç Politika	42
2. Dış Politika	42
VII. GENEL EKONOMİK DURUM	533
VIII. KAMU YÖNETİMİ	688
IX. EĞİTİM VE BİLİM	74
1. Eğitim	774
2. Bilim	74
X. SONUÇ	76
KAYNAKÇA	77

I. GİRİŞ

Yönetim Şekli	Başkanlık Tipi Cumhuriyet
Cumhurbaşkanı	Şevket Mirziyoyev
Başkenti	Taşkent
Yüzölçümü	448.978 km ²
Nüfus	Yaklaşık 36.7 milyon
Etnik Gruplar	%83 Özbek, %5 Tacik, %4 Kazak, %2 Rus, %1 Karakalpak vd.
Resmi Dil(ler)i	Özbekçe
Para Birimi	Özbek Somu (UZS)
Zaman Dilimi	UTC+05
Telefon Kodu	+998xx

Timur İmparatorluğunun mirasçısı olan Özbekistan, uzun süre Rus ve Sovyet hâkimiyeti altında kaldıktan sonra 1990'ların başında tekrar dünya sahnesine bağımsız olarak çıkmış ve uluslararası arenada varlığını ve etkinliğini gösterme imkânı bulmuştur. Ancak bağımsızlığa ve egemenliğe yönelik olarak algılanan iç ve dış tehditler, Cumhuriyetin, uzun süre bölgesinde ve uluslararası alanda aktif bir aktör haline gelmesini engellemiştir. 2016'da iktidara gelen mevcut cumhurbaşkanı Mirziyoyev ise ülkenin uluslararası alandaki izolasyonunu kırarak önemli adımlar atmaya başlamış ve içeride de birçok alanda refomlara girişmiştir. Onun döneminde Özbekistan'ın birçok alanda atılımlar içinde olduğu görülmektedir. Askeri ve ekonomik alanda uluslararası taahhütlerden kaçınan ve dolayısıyla

askeri ittifaklardan ve ekonomik birliklerden uzak duran Özbekistan, diğer taraftan savunmasını güçlendirmek için değişik ülkelerle ikili işbirlikleri gerçekleştirmekte ve ekonomik ve ticari alanda ise mümkün olduğunca fazla devletle işbirliği yapmak için çaba göstermektedir.

Orta Asya'nın ve Türk Dünyasının en önemli devletlerinden olan Özbekistan'ın son dönemlerde iç ve dış politika ile ekonomi ve ticaret alanında attığı adımlar ve yönetsel yapısında gerçekleştirdiği reformlar onu bölgesel çapta ve uluslararası alanda önemli bir devlet haline getirmektedir. Özbekistan'ın performansı ve başarısı bölgesini ve Türk Dünyasını yakında ilgilendirmektedir. Bu bağlamda bu ülkeyle ilgili verileri toplamak ve onları analiz etmek büyük önem taşımaktadır. Bu rapor, Özbekistan'ın son 20 yıllık gelişiminin bir resmini sunmaktadır. Raporda ülkenin tarihi yanında iç ve dış politikadan yönetsel yapıya ve nüfus ve ekonomi verilerine kadar değişik alanlarda bilgiler sunulmakta ve böylece ülkenin mevcut performansına ve geleceğe dönük gelişimine ışık tutulmaya çalışılmaktadır.

II. TARİH¹

Özbekistan, Türkistan bölgesinin kalbinde yer alan ve tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış, kültürel anlamda derin izler bırakmış bir ülkedir. Bu coğrafyanın stratejik konumu, bölgenin tarih boyunca pek çok imparatorluğun ve kültürün birleşim yeri olmasına neden olmuştur. Bugün Özbekistan, eski medeniyetlerin etkisiyle şekillenmiş bir kültürel zenginlik sunmaktadır. Bu toprakların tarihi, birden çok halkın, kültürün ve dinin etkileşimiyle şekillenmiştir.

Özbekistan'ın güneydoğusunda yer alan Selengur, Kulbulak ve Taşıktash gibi alanlarda bulunan taş yapılar ve taş aletler, erken dönemde burada insan yaşamının varlığını kanıtlamaktadır. Bu erken yerleşimler, bölgenin tarihî sürecinin başlangıcına ışık tutmaktadır. Aynı zamanda, bölgedeki ilk dini inançların Zerdüştlük gibi monoteist dinler olduğu, bu inançların özellikle Soğdiana ve Baktiriya bölgelerinde güçlü bir şekilde varlık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu ilk yerleşimler ve dini inançlar, Türkistan'ın kültürel yapısının temel taşlarını oluşturmuştur.

MÖ 6. yüzyılda, Pers Ahameniş İmparatorluğu, Türkistan'ın güneyinde ve doğusunda geniş bir egemenlik kurmuş, Baktiriya, Soğdiana ve Harezm gibi bölgelerde önemli bir Pers satraplık sistemi oluşturmuştur. Ancak Pers hâkimiyeti, bölgenin yerli halklarının özgürlük mücadelesine karşı koyamamış ve sık sık isyanlar yaşanmıştır. Özellikle, MÖ 4. yüzyılda Büyük İskender'in seferleriyle Pers hâkimiyeti sona ermiş ve Türkistan, Helenistik kültürle tanışmıştır. Bu dönemde, İskender'in kurduğu imparatorluk, yerel halklar üzerinde kalıcı etkiler bırakmış ve Türkistan'ın kültürel dokusuna Yunan etkilerini eklemiştir.

8. yüzyılda Arapların bölgeyi fethetmesiyle İslam dini Türkistan'a girmiştir. İslam'ın bu topraklarda kabulü, hem dini hem de kültürel açıdan büyük bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Araplar, Türkistan'ı fethettikten sonra bölge hızla İslam kültürünün etkisi altına girmiş ve Buhara, Semerkand gibi şehirler, İslam dünyasının en önemli bilimsel ve kültürel merkezleri haline gelmiştir. 9. ve 10. yüzyıllarda, Samanîler gibi Türk kökenli hanedanlar, bu şehirleri bilim, kültür ve sanat alanında zirveye taşımışlardır.

Samanîler dönemi, Türkistan'ın İslam kültürünü benimsemesinin ve geliştirmesinin başlangıcı olmuştur. Buhara ve Semerkand, bu dönemde bilim insanları, âlimler ve düşünürler için önemli merkezler haline gelmiştir. Bu dönemde yetişen en önemli isimlerden biri matematikçi ve astronom Al-Harezmi'dir. Ayrıca tıp alanında da önemli çalışmalar yapılmış ve tıp biliminin temelleri atılmıştır. Samanîlerin yönetimindeki Türkistan, sadece İslam dünyası için değil, aynı zamanda dünya bilim ve kültür tarihi açısından da çok önemli bir merkez olmuştur.

Türkistan, Orta Çağ boyunca birçok büyük imparatorluğa ve devlet yapısına ev sahipliği yapmıştır. 13. yüzyılda Timur İmparatorluğu'nun yükselişiyle birlikte, Semerkand bir kez daha büyük bir kültürel ve bilimsel merkez haline gelmiştir. Timur'un kurduğu bu imparatorluk, Türkistan'ı siyasi olarak yeniden şekillendirmiş ve bölgedeki kültürel mirası yeniden canlandırmıştır. Timur'un yönetimi altında Semerkand ve Buhara, dünyanın önde gelen bilim, kültür ve sanat merkezlerine dönüşmüştür.

¹ Uzbekistan Geneva. "Jenevadagi BMT Bo'linmasi va Boshqa Xalqaro Tashkilotlardagi O'zbekiston Respublikasining Doimiy Vakolatxonasi." *Uzbekistan Geneva*, 15 Nisan 2025. Erişim: <http://uzbekistan-geneva.ch/o%CA%BBzbekiston-tarixi.html>.

Timur İmparatorluğu, aynı zamanda Türkistan'daki sosyal yapıyı da dönüştürmüştür. Timur'un etkisiyle Türkistan, diğer büyük imparatorluklarla da etkileşime girmiş ve bu durum bölgedeki kültürel alışverişi arttırmıştır. Özellikle Çin, Hindistan ve İran ile kurulan ticaret ve diplomatik ilişkiler, Türkistan'ı en önemli ekonomik ve kültürel merkez haline getirmiştir.

20. yüzyılın başlarında Özbekistan toprakları Rus İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiş ve ardından Sovyetler Birliği'nin bir parçası olmuştur. Sovyetler dönemi, Özbekistan için ekonomik ve sosyal olarak büyük değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Sovyetler Birliği, bu bölgeyi endüstrileştirmiş ve tarımda büyük değişiklikler yapmıştır. Ancak bu dönemde yerel halkın kültürel kimliği ve gelenekleri büyük ölçüde baskı altına alınmıştır.

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasının ardından, Özbekistan bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlık, Özbek halkı için tarihi bir dönüm noktası olmuş ve bu süreç, Türkistan'ın kültürel, ekonomik ve sosyal anlamda yeniden şekillenmesine olanak tanımıştır. Özbekistan, bağımsızlık sonrası kalkınma sürecine girerken, Türkistan'ın tarihî mirasını yeniden keşfetme ve bu mirası koruma çabalarını da hızlandırmıştır.

III. COĞRAFİ KONUM

Özbekistan'ın Coğrafi Konumu.

447.400 km² yüzölçümüyle Özbekistan, Orta Asya'nın kara ile çevrili en büyük ülkelerinden biridir. Kuzeyinde Kazakistan, güneyinde Afganistan, doğusunda Tacikistan ve Kırgızistan, batısında ise Türkmenistan yer almaktadır. Bu konumuyla Özbekistan, tarih boyunca Orta Asya'nın merkezinde, Asya içi ticaret ve ulaşım yollarının kesiştiği stratejik bir noktada bulunmuştur.

Ülke topraklarının büyük kısmı geniş bozkır alanlarından oluşmakta, batısında Kızıldkum Çölü, doğusunda Tanrı Dağları'nın uzantıları yer almaktadır. Kuzeybatısında Aral Gölü bulunmakta olup, gölün büyük ölçüde kuruması bölgedeki ekolojik dengenin bozulmasına ve çevresel sorunların artmasına yol açmıştır. Topraklarının önemli bir kısmı kurak ve yarı kurak iklim kuşağında yer alır; yaz ayları sıcak ve kurak, kış ayları ise soğuk ve kar yağışlı geçmektedir.

Tarım açısından en verimli bölge Fergana Vadisi'dir. Pamuk üretimi ülke ekonomisinde hâlâ önemli bir yer tutarken, tahıl, meyve ve sebze üretimi de yaygındır. Bunun yanı sıra Özbekistan, yeraltı kaynakları bakımından Orta Asya'nın en zengin ülkelerinden biridir. Altın, doğalgaz, uranyum ve bakır rezervleri ülke ekonomisinin temel dayanaklarını oluşturmaktadır.

Özbekistan'ın jeopolitik konumu, ülkeyi Orta Asya'nın kalbinde stratejik bir aktör haline getirmektedir. Rusya, Çin ve Güney Asya'ya yakınlığı, ülkeye hem ekonomik hem de güvenlik açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Orta Asya'daki en önemli geçiş ülkelerinden biri olarak değerlendirilen Özbekistan, bölgesel ulaşım ve enerji koridorlarının merkezinde yer almaktadır.

Tarih boyunca İpek Yolu'nun kalbinde yer alan Özbekistan, günümüzde de Avrasya kıtasındaki ticaret ve enerji ağlarının yeniden şekillenmesinde kilit bir rol üstlenmektedir. Bu konumu sayesinde ülke, hem bölgesel istikrarın hem de ekonomik entegrasyonun önemli unsurlarından biri haline gelmiştir.

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Kazakistan'ın Dünya Haritası Üzerindeki Konumu
(Kaynak: Yandex Haritalar, t.y.).

IV. İDARİ VE BÖLGESEL YAPI

Özbekistan, Orta Asya'da stratejik bir konuma sahip olup, idari ve bölgesel yapısını sürekli geliştiren bir ülkedir. Son yıllarda yapılan reformlar, yerel yönetimlerin yetkilerini artırmayı ve bölgeler arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmayı hedeflemektedir.²

Özbekistan'ın Bölgesel Yapısı.

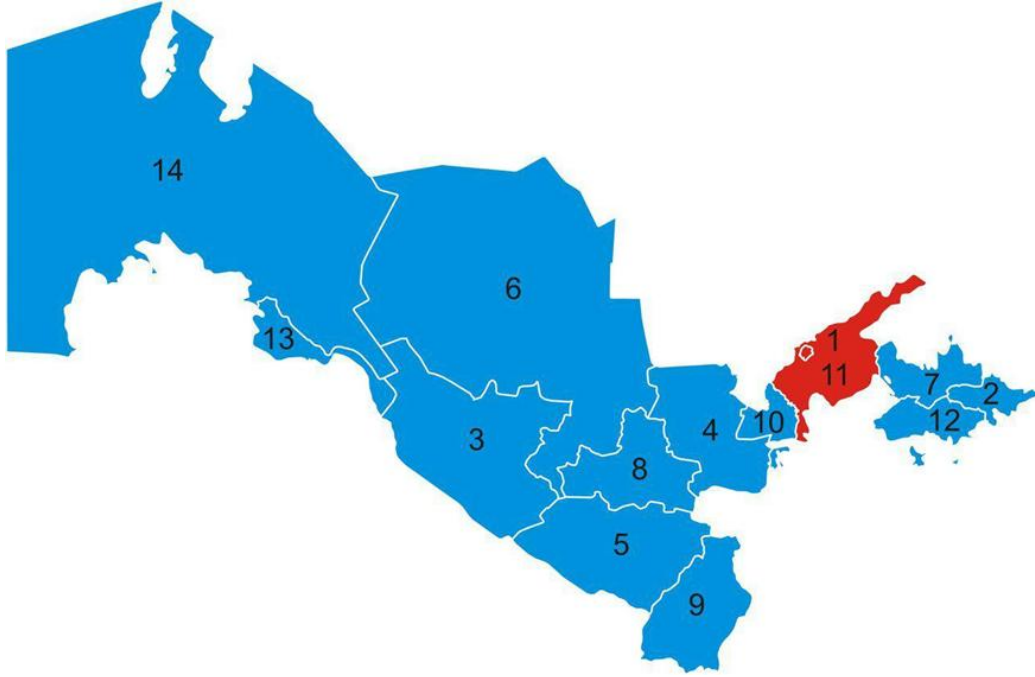
Harita, Orta Asya'da Aral Denizi'nin güney ve güneydoğusunda, Kazakistan'ın güneyinde, Türkmenistan ve Afganistan'ın kuzeyinde yer alan, güneydoğuda Tacikistan, doğuda Kırgızistan ile sınır komşusu olan, denize kıyısı olmayan bir cumhuriyet olan Özbekistan'ı göstermektedir. Özbekistan Cumhuriyeti, devlet yapısının şekli bakımından üniter bir devlettir.

Özbekistan'ın iklimi kurudur ve çoğunlukla kum çöllerini ve tepelerini içerir. Büyük bir çöl olan Kızıl Kum ülkenin büyük bir kısmı boyunca uzanır. Ülke alanının yalnızca yaklaşık %10'unu oluşturan nehir vadilerinde ve vahalarda sulanan araziler yoğun bir şekilde ekilmektedir. Özbekistan'ın en yüksek noktası 4,643 m (15,233 ft) yükseklikteki Khazret Sultan'dır. Bu dağ Tacikistan sınırında, Duşanbe'nin kuzey batısında, Gissar Sıradağlarının güney kesiminde yer almaktadır. Ana nehirler Amu Derya, Sir Derya (Sirdaryo) ve Zarafshan Nehridir. 447,400 km²'lik yüzölçümüyle Özbekistan, yaklaşık İsveç büyüklüğündedir veya ABD'nin Kaliforniya eyaletinden biraz daha büyüktür.³

² Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi Web Sitesi, president.uz/uz.

³ Harita Kaynağı: Nations Online Project, <https://www.nationsonline.org/oneworld/map/uzbekistan-administrative-map.htm>.

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Özbekistan'ın İdari Bölgeleri

Şehir (Vilayet)	Merkez	Bölge	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus (Yaklaşık)	Yoğunluk	İSO
Karakalpakstan Özerk Cumhuriyeti	Nukus	Kuzeybatı	166.600	2.200.000	13,2	UZ-QR
Harezm	Urgenç	Batı	6.300	1.900.000	301,5	UZ-XO
Buhara	Buhara	Güneybatı	39.400	2.100.000	53,3	UZ-BU
Nevai	Nevai	Orta	110.800	1.100.000	9,9	UZ-NW
Kaşkaderya	Karşi	Güney	28.400	3.400.000	119,7	UZ-QA
Surhandeya	Termez	Güney	20.100	2.800.000	139,3	UZ-SU
Semerkant	Semerkant	Orta	16.800	4.200.000	250,0	UZ-SA
Cizzah	Cizzah	Orta	21.000	1.500.000	71,4	UZ-JI
Sirderya	Gülistan	Orta	4.300	900.000	209,3	UZ-SI
Taşkent	Taşkent	Doğu	15.300	3.600.000	235,3	UZ-TO
Taşkent Şehri	Taşkent	Doğu	330	2.900.000	8.787,8	UZ-TK
Namangan	Namangan	Doğu	7.440	3.000.000	403,2	UZ-NG
Fergana	Fergana	Doğu	6.800	4.000.000	588,2	UZ-FA
Andican	Andican	Doğu	4.200	3.200.000	761,9	UZ-AN

Özbekistan Şehir ve Bölge Bilgileri (Kaynak: Özbekistan Devlet İstatistik Komitesi, 2023).

Özbekistan, 12 vilayet (bölge), bir özerk cumhuriyet (Karakalpakstan) ve bir bağımsız şehir (Taşkent) olmak üzere 14 ana bölgeye ayrılmıştır. Vilayetler, ilçelere (tumanlar) ve şehirlere (shaharlar) bölünür. Taşkent'in bağımsız şehir statüsü, Özbekistan'ın idari yapısında özel bir konumu ifade eder, ancak bu durum başkent statüsü ile tamamen aynı anlama gelmez. Bu idari birimler yukarıdaki talboda yer almıştır (vilayet merkezleri ikinci sütunda verilmiştir).⁴

⁴ Özbekistan Cumhuriyeti Ulusal Mevzuat Veritabanı, <https://www.lex.uz/uz/>.

KTMÜ-TÜRKSAM
Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Merkezi

Bölge Adı	Tür	İlçe Sayısı (Tuman)	Şehir Sayısı (Shahar)
Andican	Vilayet	14	5
Buhara	Vilayet	11	4
Fergana	Vilayet	15	8
Cizzak	Vilayet	12	3
Namangan	Vilayet	11	5
Navoi	Vilayet	8	4
Kaşkaderya	Vilayet	13	4
Karakalpakistan	Özerk Cumhuriyet	15	6
Semerkand	Vilayet	14	5
Sırderya	Vilayet	8	3
Surhanderya	Vilayet	13	4
Taşkent Vilayeti	Vilayet	15	7
Harezm	Vilayet	10	3
Taşkent Şehri	Bağımsız Şehir	-	1

Özbekistan'ın İdari Birimleri (2025 Verileri)⁵

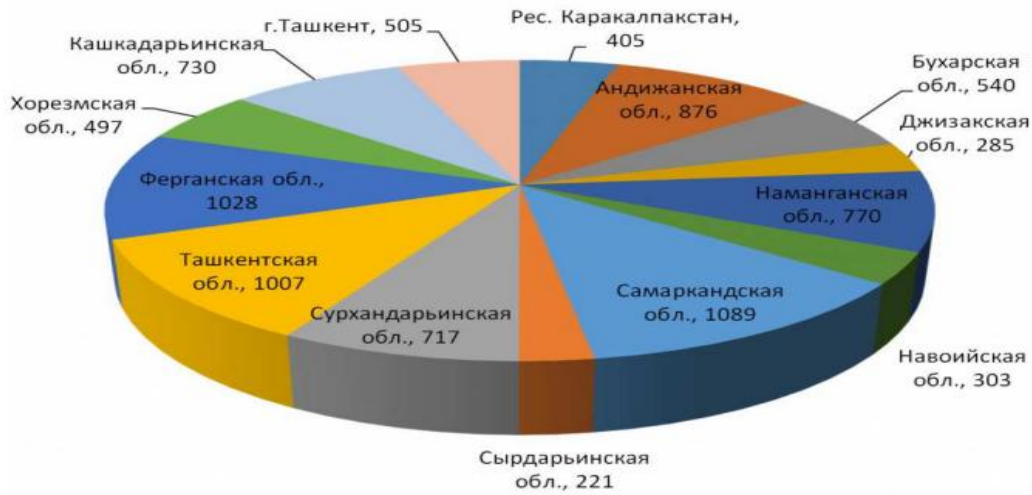
“Özbek usulü” yerel yönetim – mahalle: Bağımsızlık yıllarında, vatandaşların kendi kendini yönetme organları olarak mahalle komitesi şeklinde faaliyet gösteren yerel yönetimlerin hukuki temeli güçlendirilmiş ve geliştirilmiştir. Bu komite, ülkenin siyasi, ekonomik ve manevi hayatının ayrılmaz bir parçası olarak şekillenmiş ve mahallenin gelişimi için tüm gerekli koşullar yaratılmıştır.

Mahalle, zamanla etkinliği kanıtlanmış bir kendi kendine yönetim biçimi olarak Özbekistan halkının karakterine ve ihtiyaçlarına tam anlamıyla uygundur ve ülkede barış ve uyum ortamının, toplumsal istikrarın korunmasında ve güçlendirilmesinde güvenilir bir faktördür. Mahalle toplantılarının ve aksakalların yetkilerinin genişletilmesi süreci buna katkıda bulunmaktadır. Şu anda cumhuriyet genelinde vatandaş toplantıları ve kendi kendine yönetim organları olan mahalle komitelerinin sayısı 10 bini aşmıştır.

Ancak, mahalle komitelerinin Özbekistan'da gerçek bir sivil toplum dayanağı haline gelmesini engelleyen bazı sorunlar bulunmaktadır. Örneğin ilçe ve şehir düzeylerinde yürütme organlarının, bu tür olayları açıkça yasaklayan yasaya rağmen, mahalle komitelerinin liderliğinin oluşum sürecine müdahale ettiği durumlar mevcuttur.

⁵ Özbekistan İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi, <https://stat.uz/uz>.

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Ülkenin Bölgelerine Göre Mahalle Komiteleri Sayısı⁶

Özbekistan'daki İdari Reformlar

Özbekistan son yıllarda idari yapısını modernize etmek ve yerel yönetimlerin (hokimlikler) etkinliğini artırmak amacıyla kapsamlı reformlar gerçekleştirmektedir. Analiz, resmi kaynaklar ve haber portalları temel alınarak hazırlanmıştır.

1. Yerel Yönetimlerin Yetki Alanının Genişletilmesi

2024 yılında Özbekistan Parlamentosu tarafından kabul edilen “Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida” (Yerel Devlet Yönetimi Hakkında) kanunda yapılan değişiklikler, vilayet ve ilçe hokimliklerine daha fazla özerklik sağlamıştır. Yeni düzenlemeler, hokimlerin yerel bütçeleri doğrudan yönetme yetkisini genişletmiş ve merkezi hükümetin onayına gerek kalmadan bölgesel projeleri hayata geçirme imkanı tanımıştır. Örneğin 2024'ün ilk yarısında Fergana vilayetinde hokimlik, merkezi fondan bağımsız olarak bir altyapı projesini finanse etmiş ve tamamlamıştır. Bu reform, yerel düzeyde hızlı karar alma süreçlerini teşvik etmektedir.⁷

2. İdari Birimlerin Yeniden Yapılandırılması

2024'ten beri Özbekistan'da idari birimlerin optimizasyonu devam etmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde küçük ilçelerin (tumanların) birleştirilmesiyle bürokrasi azaltılmakta ve kaynaklar daha verimli kullanılmaktadır. Örnek olarak, Cizzak vilayetinde 2024'te üç küçük ilçe birleştirilerek tek bir idari birim haline getirilmiş, bu da yerel yönetimin personel ve bütçe yönetiminde %20'lik bir tasarruf sağlamıştır. Bu reformun amacı, idari süreçleri sadeleştirerek hokimliklerin operasyonel etkinliğini artırmaktır.⁸

3. Dijital İdare: E-Hokimiyat Sisteminin Geliştirilmesi

Özbekistan'da dijitalleşme, idari reformların temel taşlarından biridir. 2024'te “E-Hokimiyat” platformu yeni özelliklerle güncellenmiştir. Vatandaşlar artık emlak

⁶ Devlet İstatistik Komitesi, <https://stat.uz/uz>.

⁷ Özbekistan Cumhuriyeti Parlamentosu Resmi Web Sitesi, <https://parliament.gov.uz/uz>.

⁸ Özbekistan Ulusal Haber Ajansı (UzA) Resmi Web Sitesi, <https://uza.uz>.

kayıtlarından iş lisanslarına kadar birçok hizmeti çevrimiçi olarak alabilmektedir. Ayrıca sistem üzerinden hokimliklere yapılan başvuruların sayısı 2024'ün ilk dokuz ayında %35 artmıştır. Bu gelişme, idari süreçlerde şeffaflığı ve erişilebilirliği artırmayı hedeflemektedir. Hükümet, 2025'te bu sistemi tüm vilayetlerde tam kapasiteyle uygulamayı planlamaktadır.⁹

4. Vatandaş Katılımı ve Şeffaflık Politikaları

2025 yılı için planlanan “Xalq bilan muloqot” (Halkla Diyalog) portalının yenilenmesi, idari reformlarda halk odaklı bir yaklaşımı güçlendirmektedir. Yeni sistem, vatandaşların hokimliklerin karar alma süreçlerine doğrudan öneri sunmasına ve projelerin uygulanmasını izlemesine olanak tanımaktadır. Örneğin, Surhanderya vilayetinde 2024'te bir sulama projesi, halkın portal üzerinden yaptığı öneriler doğrultusunda revize edilmiştir. Bu adım, idari yapının daha demokratik bir hale gelmesini sağlamaktadır.¹⁰

5. Karakalpakistan'da İdari Özerklik

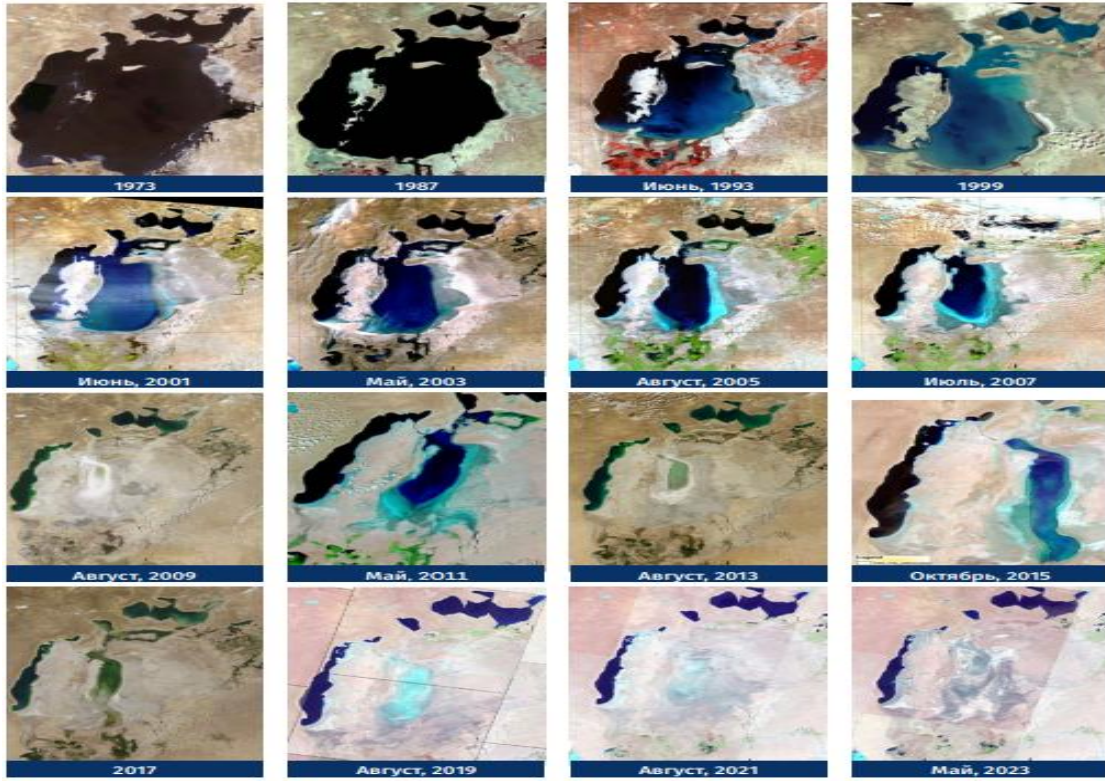
Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti'nin idari yapısı, 2024'te yapılan reformlarla daha da güçlendirilmiştir. Yeni düzenlemeler, Karakalpakistan hokiminin vilayet bütçesini ve kalkınma projelerini doğrudan kontrol etme yetkisini artırmıştır. Bu reform, bölgenin özerk statüsünü pekiştirirken, merkezi hükümetle iş birliğini de sürdürmeyi amaçlamaktadır.¹¹

⁹ Özbekistan Cumhuriyeti Ulusal Mevzuat Veritabanı, <https://www.lex.uz/uz/>.

¹⁰ Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi Web Sitesi (president.uz/uz)

¹¹ Özbekistan Cumhuriyeti Parlamentosu Resmi Web Sitesi (<https://parliament.gov.uz/uz>)

Aral Bölgesindeki Problemin İdari ve Bölgesel Yapıdaki Anlamı

Aral Denizi Dönüşümünün Dinamikleri. Uydu Görüntüleri (1973 -2022), seçilmiş yıllar¹²

Aral Gölü'nün kuruması, Özbekistan'ın idari ve bölgesel yapısını köklü bir şekilde etkilemektedir. Bu ekolojik kriz, yeni idari birimlerin oluşturulmasından yerel yönetimlerin rollerinin yeniden tanımlanmasına kadar geniş bir yelpazede değişikliklere neden olmaktadır. Aşağıda bu etkiler resmi raporlar ve uluslararası kuruluşların verileriyle analiz edilmektedir.

1. Yeni İdari Birimlerin Kurulması

Aral Gölü bölgesindeki çevresel sorunlar, özellikle Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti'nde, yeni idari birimlerin oluşturulmasına neden olmuştur. 2024'te su kaynaklarının yönetimi ve ekolojik restorasyon projeleri için özel birimler kurulmuştur. Bu birimler, hokimliklerle iş birliği yaparak tuzluluk kontrolü ve su dağıtımını gibi konularda çalışmaktadır. Örneğin Moynaq ilçesinde yeni bir idari birim, bölgedeki balıkçılık sektörünün yeniden canlandırılması için pilot projeler yürütmektedir.¹³

2. Hokimliklerin Artan Sorumlulukları

Aral bölgesindeki ekolojik kriz, yerel hokimliklerin idari rollerini de dönüştürmektedir. 2025'te hokimlikler, su tasarrufu projelerini koordine etme ve yerel topluluklarla iş birliği yapma konusunda ek yetkilerle donatılmıştır. Örneğin Karakalpakistan'daki hokimlikler,

¹² SIC ICWC Aral Denizi Veritabanı (<http://www.cawater-info.net/aral/data/satellite.htm>)

¹³ UNECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu) – Özbekistan Sayfası (<https://unece.org/uzbekistan>)

FAO ile iş birliği yaparak 2024'te yeniden ağaçlandırma projesi başlatmıştır. Bu proje, bölgedeki çölleşmeyi azaltmayı ve yerel yönetimlerin kapasitesini artırmayı hedeflemektedir.¹⁴

3. Nüfus Göçü ve İdari Koordinasyon

Aral Gölünün kuruması, bölgedeki nüfusun büyük bir kısmını göç etmeye zorlamıştır. 2024'te bu göçü yönetmek için vilayet hokimlikleri arasında bir koordinasyon komisyonu kurulmuştur. Komisyon, göçmenlerin yeni yerleşim yerlerinde idari hizmetlere erişimini sağlamakla ve yerel yönetimler arasında kaynak paylaşımını koordine etmekle görevlendirilmiştir. Örneğin Nukus'tan Taşkent vilayetine taşınan aileler için yeni bir idari birim oluşturulmuştur.¹⁵

4. Bölgesel İşbirliği ve İdari Ağlar

2025'te Aral bölgesindeki su kaynaklarının ortak yönetimi için vilayetler arası bir idari ağ oluşturulmuştur. Bu ağ, hokimliklerin su dağıtımı ve ekolojik projeler üzerinde iş birliği yapmasını sağlamaktadır. Örneğin Harezm ve Karakalpakistan hokimlikleri, 2024'te ortak bir su tasarrufu projesi başlatmıştır. Bu girişim, bölgesel idari yapının daha entegre bir hale gelmesini desteklemektedir.¹⁶

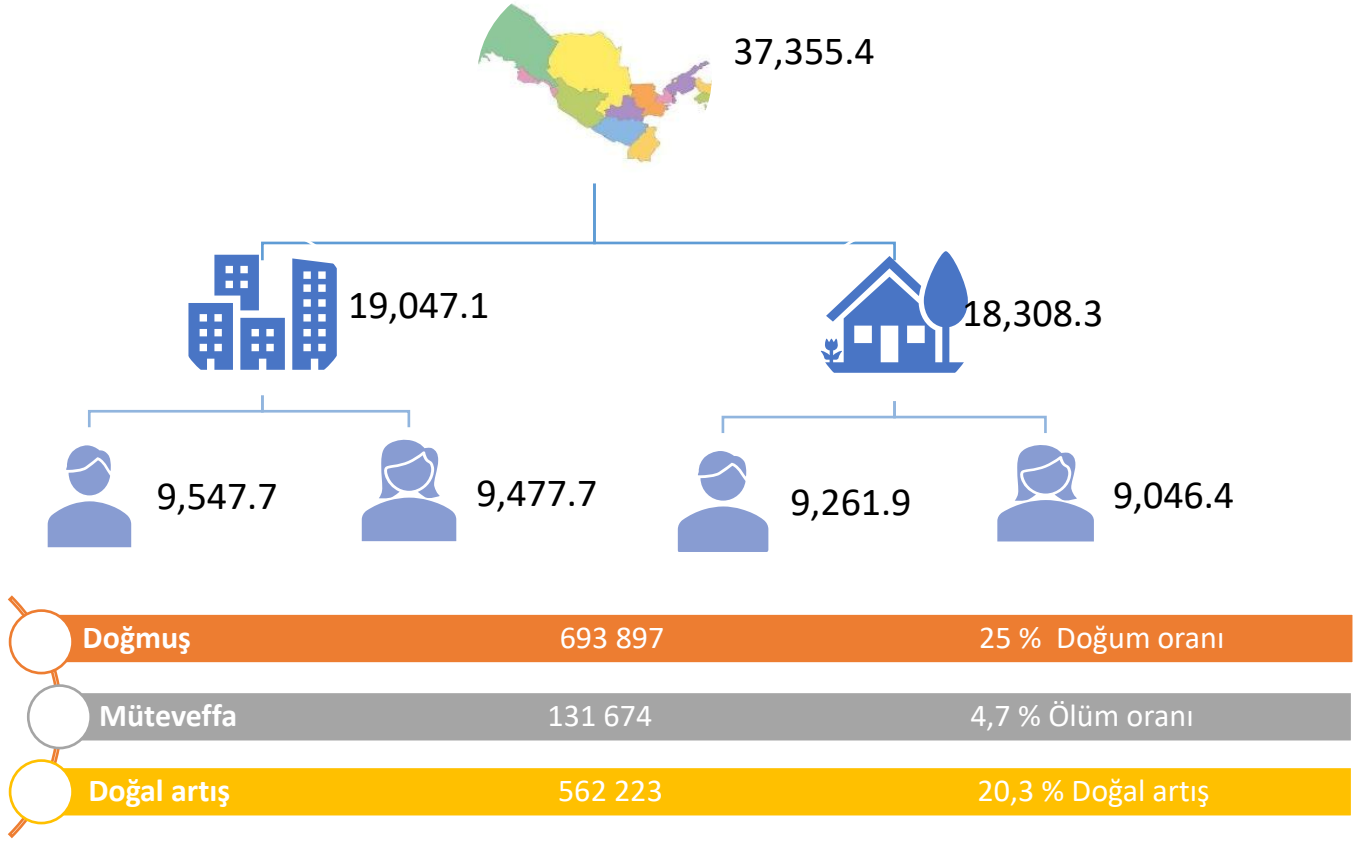
Özbekistan'daki idari reformlar, yerel yönetimlerin yetkilerini artırarak idari yapıyı daha esnek ve halk odaklı hale getirmektedir. Aynı zamanda Aral Gölünün kuruması, idari ve bölgesel yapıda köklü değişikliklere yol açmakta, yeni birimler oluşturulmakta ve hokimliklerin rolleri güçlendirilmektedir. Bu süreçler, ülkenin idari sistemini modernize ederken çevresel zorluklara uyum sağlama kapasitesini de artırmaktadır.

¹⁴ Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün Özbekistan'daki faaliyetleri (fao.org/uzbekistan)

¹⁵ Dünya Bankası (<https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan>)

¹⁶ UNECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu) – Özbekistan Sayfası (<https://unece.org/uzbekistan>)

V. NÜFUS VE İŞGÜCÜ YAPISI

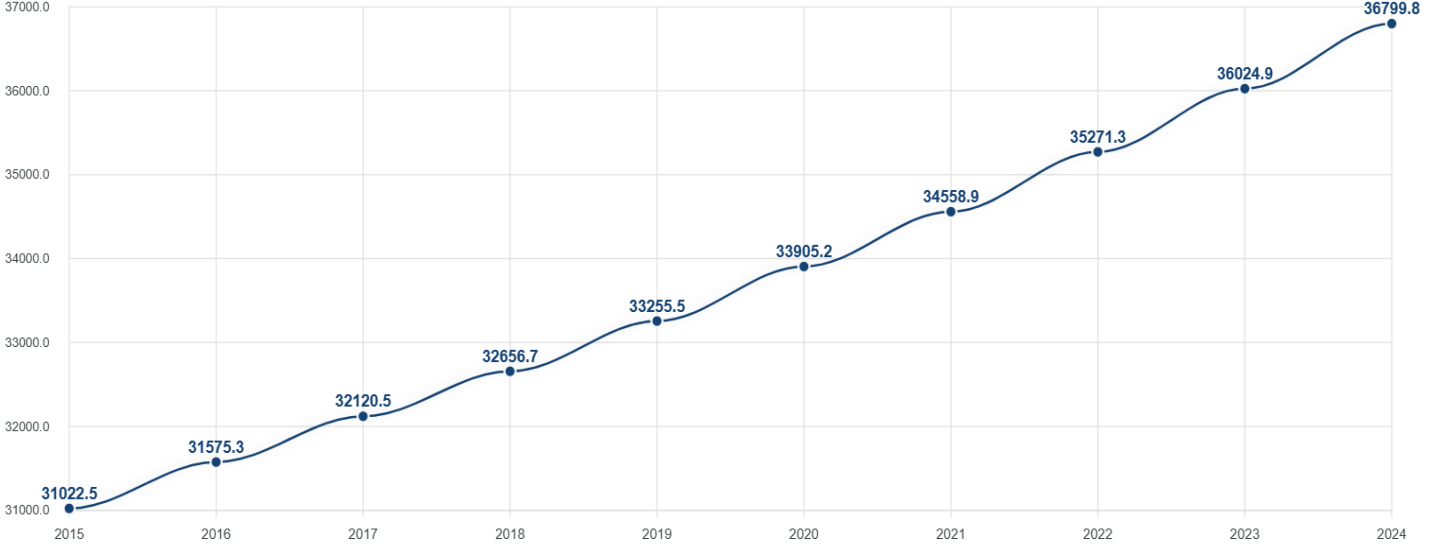

Özbekistan Cumhuriyeti'nin 1 Ekim 2024 tarihi itibarıyla daimi nüfusu 18,809.5 bin erkek, 18,545.9 bin kadın olmak üzere 37,355.4 bin kişi; kentsel nüfus 19,047.1 bin, kırsal nüfus 18,308.3 bin kişidir.¹⁷ Kırsal nüfus oranının yüksekliği dikkat çekmektedir. Özbekistan'ın doğal nüfus artışı dünya standartlarına göre oldukça yüksek olmaya devam etmektedir. Yerleşik nüfustaki toplam artış 755,6 bin kişidir; 2023 yılının aynı dönemine göre %2,1 artmıştır.¹⁸

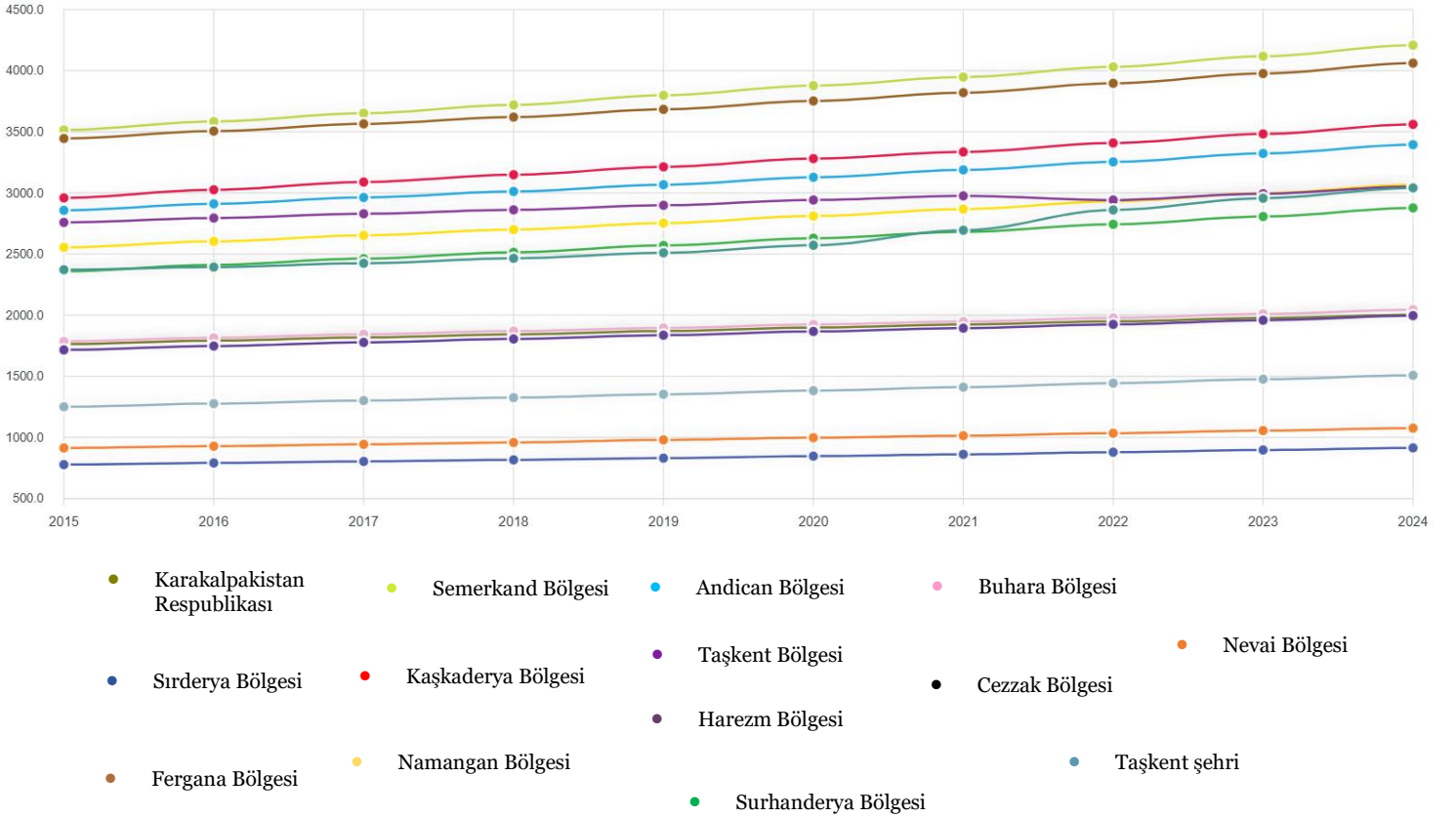
¹⁷ [demografiya-press-reliz-24_10_2024-rus_p85324.pdf](#).

¹⁸ ibid

Nüfus Artışı¹⁹

Bölgelere Göre Yerleşik Nüfus Sayısı²⁰ (Ağustos 2024)

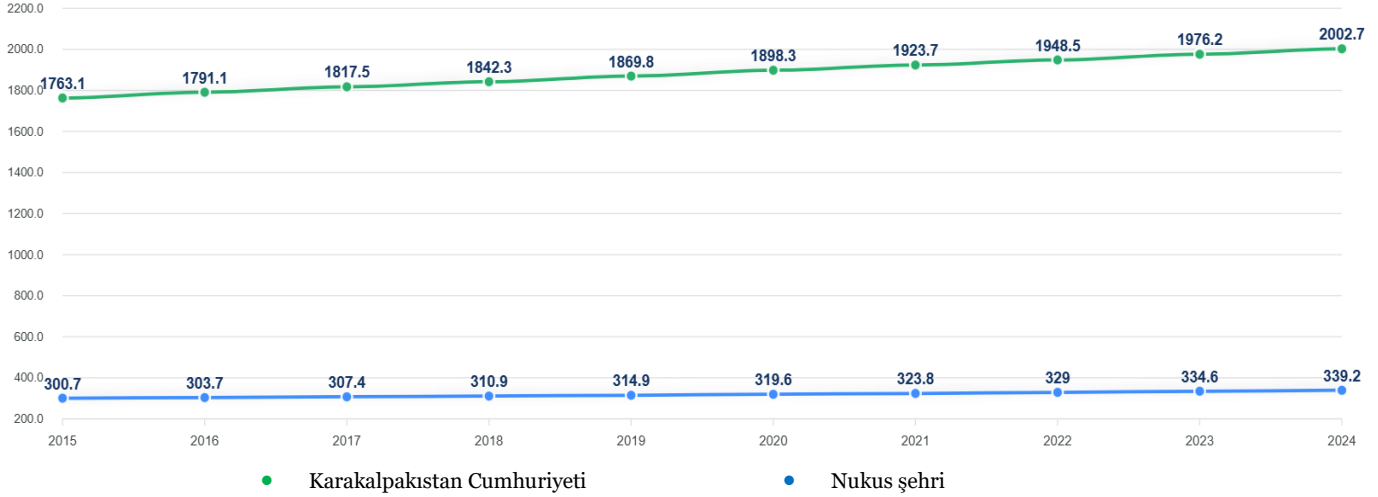
¹⁹ <https://siat.stat.uz/reports-filed/246/line-data>

²⁰ ibid

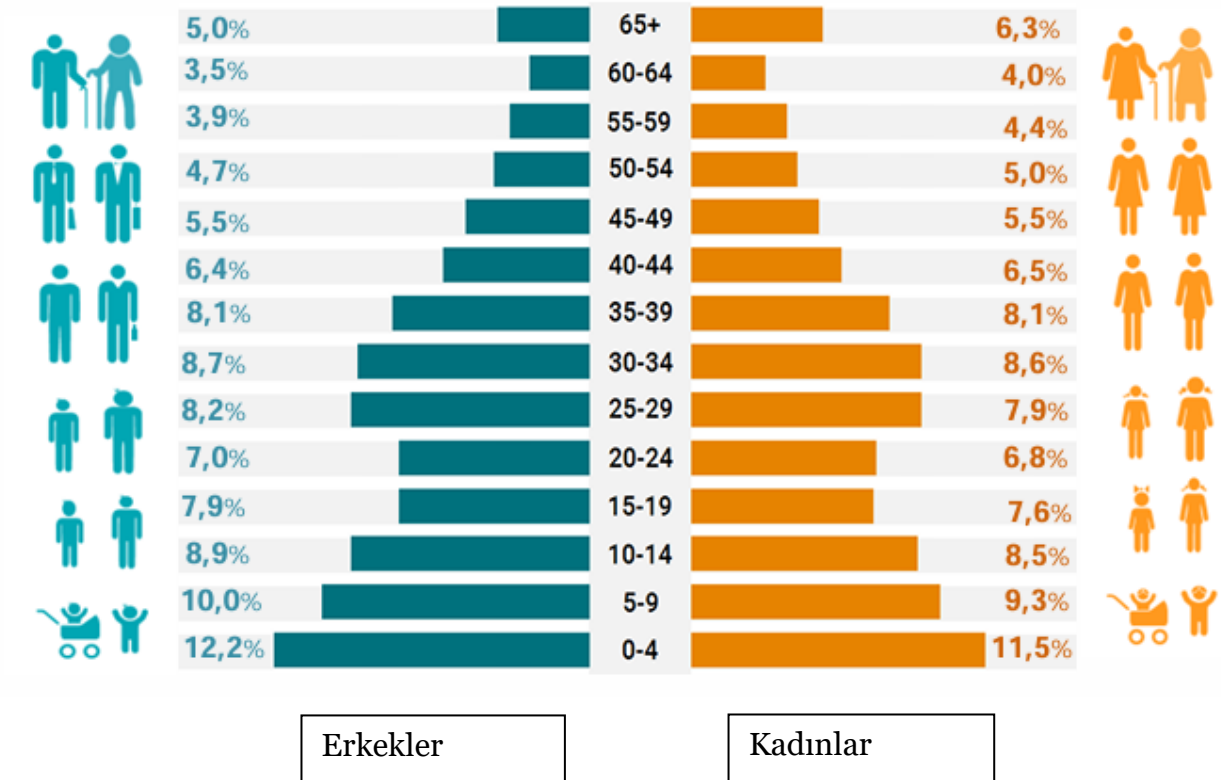
KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Nüfusun bölgelere göre dağılımı (2024 itibariyle): En kalabalık bölgeler: Semerkand bölgesi (4,275.3 bin kişi); Fergana bölgesi (4,123.6 bin kişi); Kaşkaderya bölgesi (3,618.3 bin kişi). En az nüfuslu bölgeler: Sırderya bölgesi (926,7 bin kişi); Nevai bölgesi (1,090.0 bin kişi); Cizzak bölgesi (1,530.3 bin kişi).

Karakalpakistan Cumhuriyetinde Yerleşik Nüfus Sayısı (Ağustos 2024)

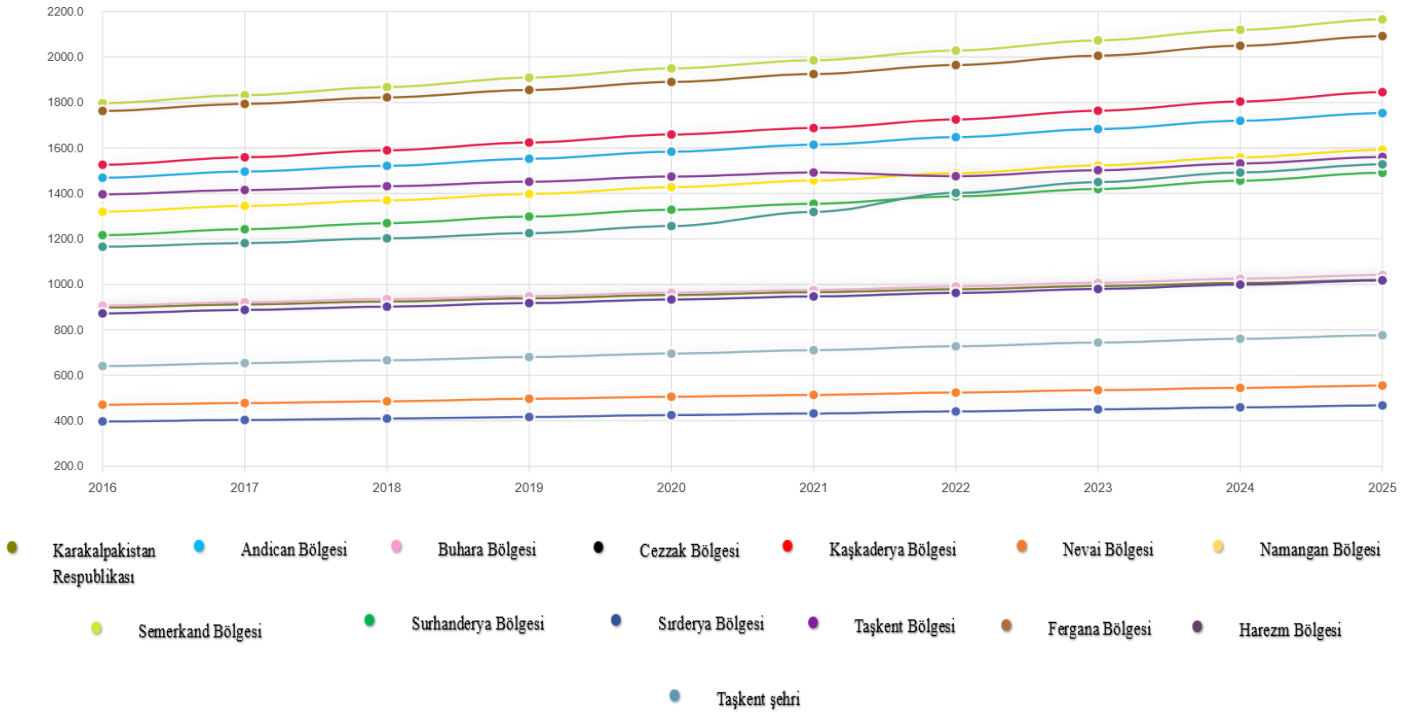

Cinsiyet ve Yaş Grupları

Özbekistan Cumhuriyeti'nde, 1 Ocak 2024 itibarıyla, yerleşik nüfusun bileşiminin cinsiyete ve yaş gruplarına göre (beş yaş aralığında, 65 yaşına kadar, 65 yaş ve üstü) erkekler arasında analiz edildiğinde, beş yaşın altındaki çocuklar en büyük rakamı oluşturuyordu (2.262,7 bin kişi) ve en küçük sayı olan 657 bin kişi 60-64 yaşındakilere aitti. Kadınlar arasında en büyük rakam beş yaşın altındaki kızlardı (2.108,1 bin kişi) ve en az kadın 60-64 yaş grubundaydı (736, 0 bin kişi).²¹ Rakamlar Özbekistan'ın genç bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir.

Daimi Nüfus Sayısı (Erkek)²²

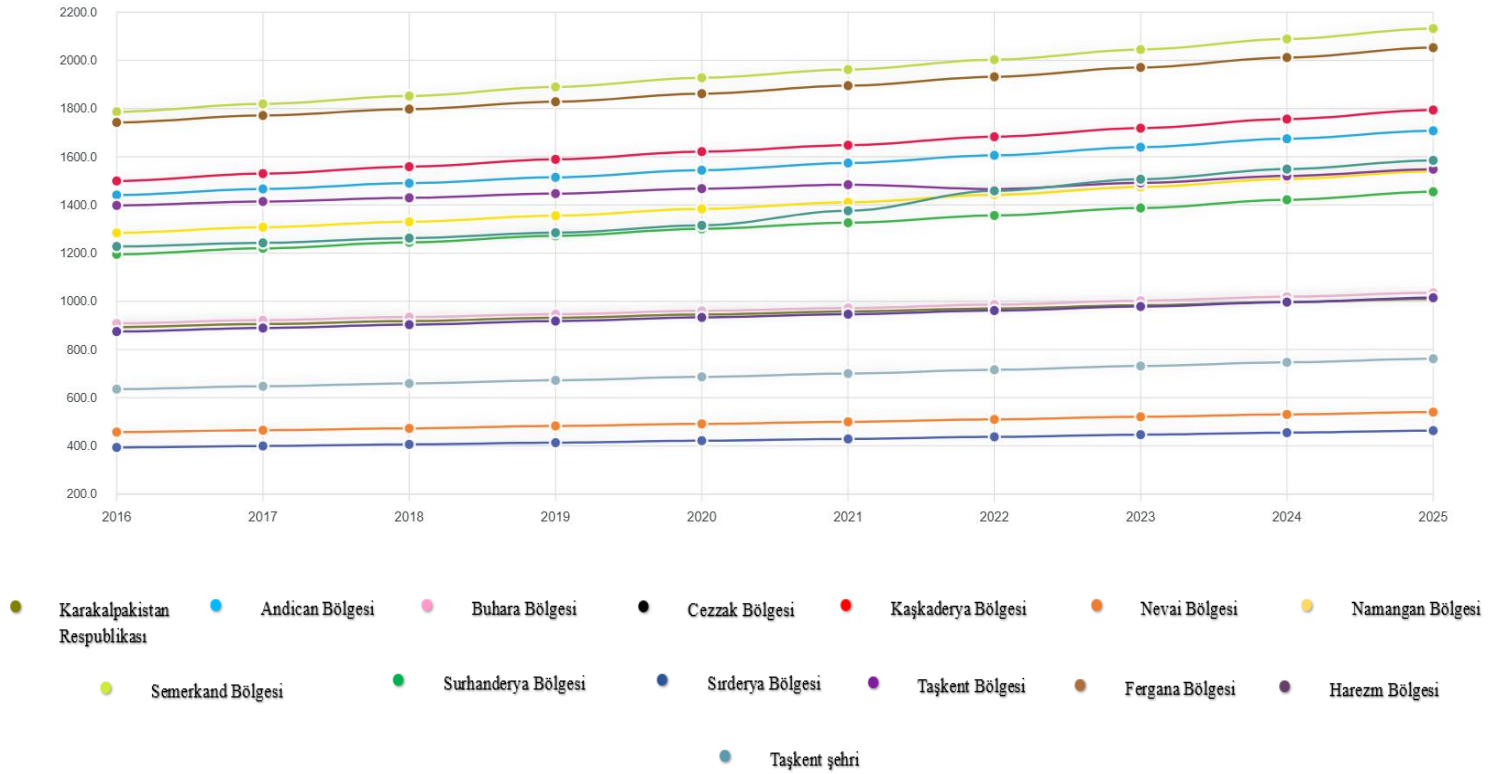

²¹ [demografiya-press-reviz-24_10_2024-rus_p85324.pdf](#)

²² <https://siat.stat.uz/reports-filed/2839/rate-data>

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Daimi Nüfus Sayısı (Kadın)

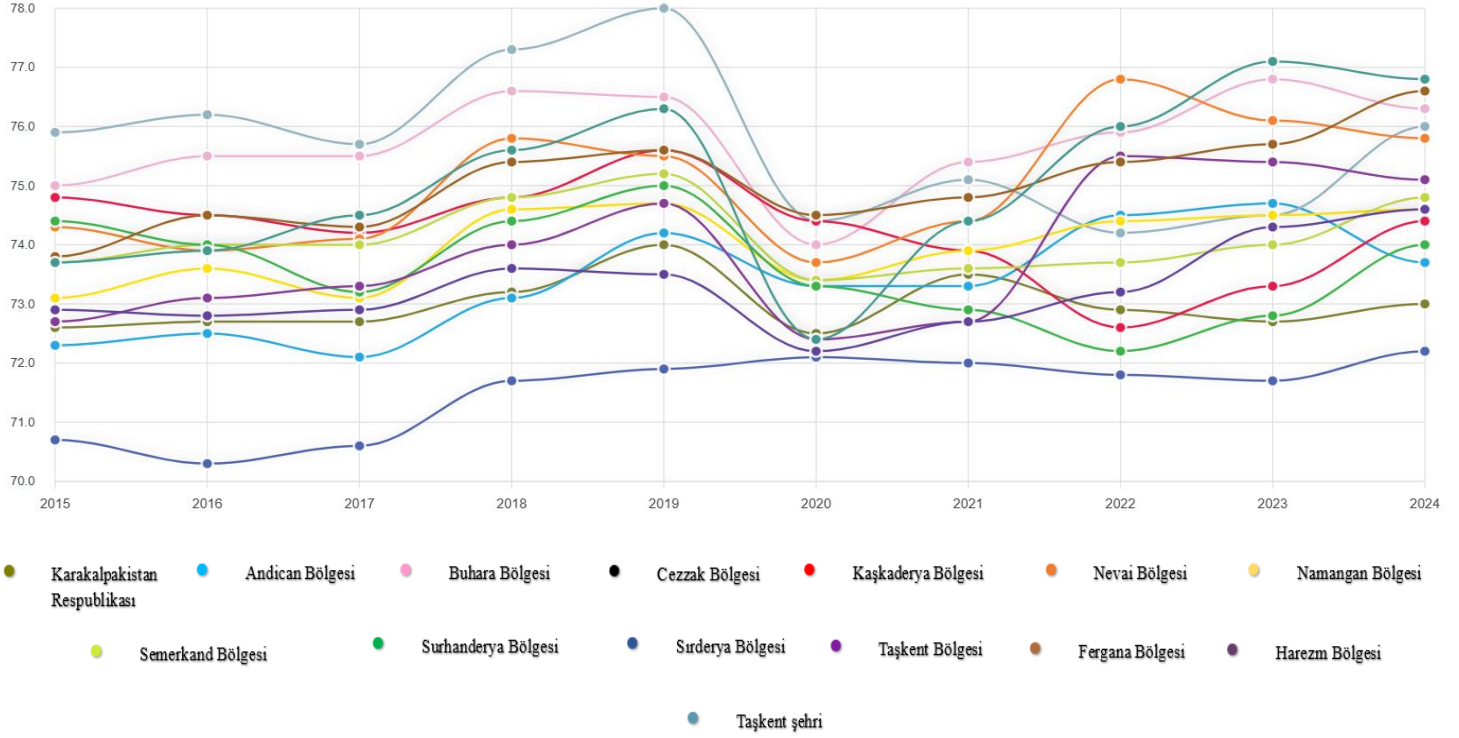
Her iki grafik de hem erkek hem de kadın sayısının tüm bölgelerde istikrarlı bir şekilde arttığını göstermekte ve ülkenin genel nüfus artışına işaret etmektedir.

Bölgelere göre en fazla erkek nüfusu: Semerkant 2,165.5 bin kişi, Andican 1,753.3 bin kişi, Fergana 2,092.0 bin kişi ve Kaşkaderya 1,845.4 bin kişi; en az erkek nüfusu: Sırderya 467.5 bin kişi, Navoiy 551.7 bin kişi, Cizzak 776.1 bin kişi ve Harezmi 1,017.6 bin kişidir.

Bölgelere göre en fazla kadın nüfusu: Semerkand 2,132.0 bin kişi, Fergana 2,052.7 bin kişi, Kaşkaderya 1,793.9 bin kişi ve Andican 1,707.7; en az kadın nüfusu: Harezmi 1,014.8 bin kişi, Cizzak 761.5 bin kişi, Navoiy 540.0 bin kişi, Syrderya 463.3 bin kişidir.

Özbekistan'da erkek nüfusun oranı yüzde 50.3'tür. En yüksek erkek nüfus oranları: Namangan bölgesinde yüzde 50.8, Navoiy bölgesinde yüzde 50.7, Kaşkaderya bölgesinde yüzde 50.7, Surhanderya bölgesinde yüzde 50.7. En düşük erkek nüfus oranları: Taşkent şehri yüzde 49.1, Harezmi bölgesinde yüzde 50.1 Buhara bölgesinde yüzde 50.1, Taşkent bölgesinde yüzde 50.2. Özbekistan'da kadın nüfusun oranı yüzde 49.7'dir. En yüksek kadın nüfus oranları: Taşkent şehrinde yüzde 50.9, Buhara bölgesinde yüzde 49.9 ve Harezmi bölgesinde yüzde 49.9; en düşük kadın nüfus oranları: Namangan bölgesinde yüzde 49.2, Navoiy bölgesinde yüzde 49.3, Kaşkaderya bölgesinde yüzde 49.3 ve Surkhanderya bölgesinde yüzde 49.3.

Beklenen Yaşam Süresi (Toplam)

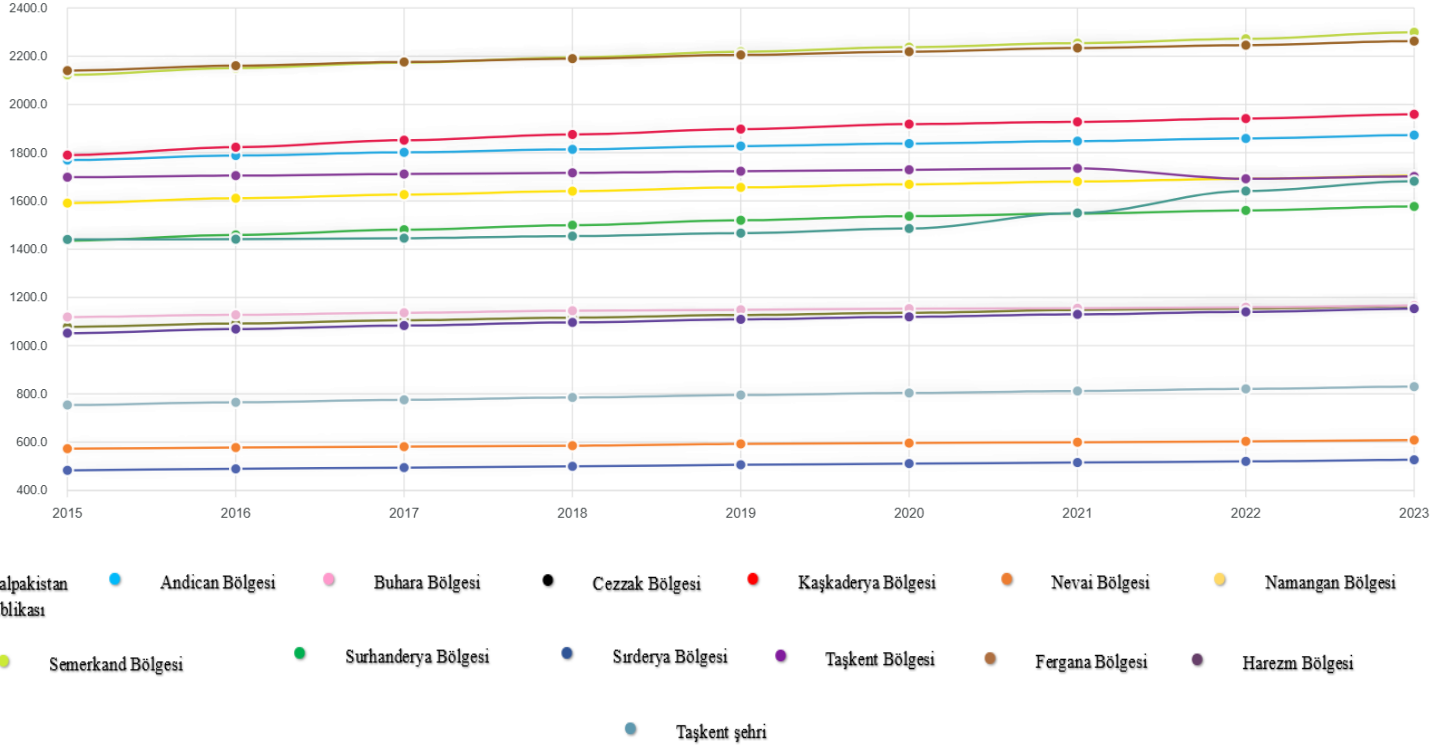

Özbekistan’da doğumda beklenen yaşam süresi 75,1 yıldır (erkekler 72,9 yıl; kadınlar 77,3 yıl). En yüksek yaşam beklentisi Taşkent şehrinde 76,8 yıl, Fergana bölgesinde 76,6 yıl ve Buhara bölgesinde 76,3 yıldır. En düşük yaşam beklentisi ise 72,2 yıl ile Sırderya bölgesinde, 73 yıl ile Karakalpakstan Cumhuriyeti’nde ve 73,7 yıl ile Andican bölgesindedir. (2024 yılı için)²³

27 Mart 2025 itibariyle Özbekistan’da çalışma çağındaki yerleşik nüfusun sayısı (16-60 yaş arası erkekler ve 16-55 yaş arası kadınlar) 21,039.2 bin kişidir. Çalışma çağındaki en fazla insan sayısı Semerkant bölgesinde 2,366.3, Fergana bölgesinde 2,314.4 bin kişi ve Kaşkaderya bölgesinde 2,010.2 bin kişi olarak kaydedilmiştir. En düşük göstergeler ise 541,6 bin kişi ile Sırderya, 620,2 bin kişi ile Nevai ve 853,5 bin kişi ile Cizzak vilayetlerinde kaydedilmiştir.

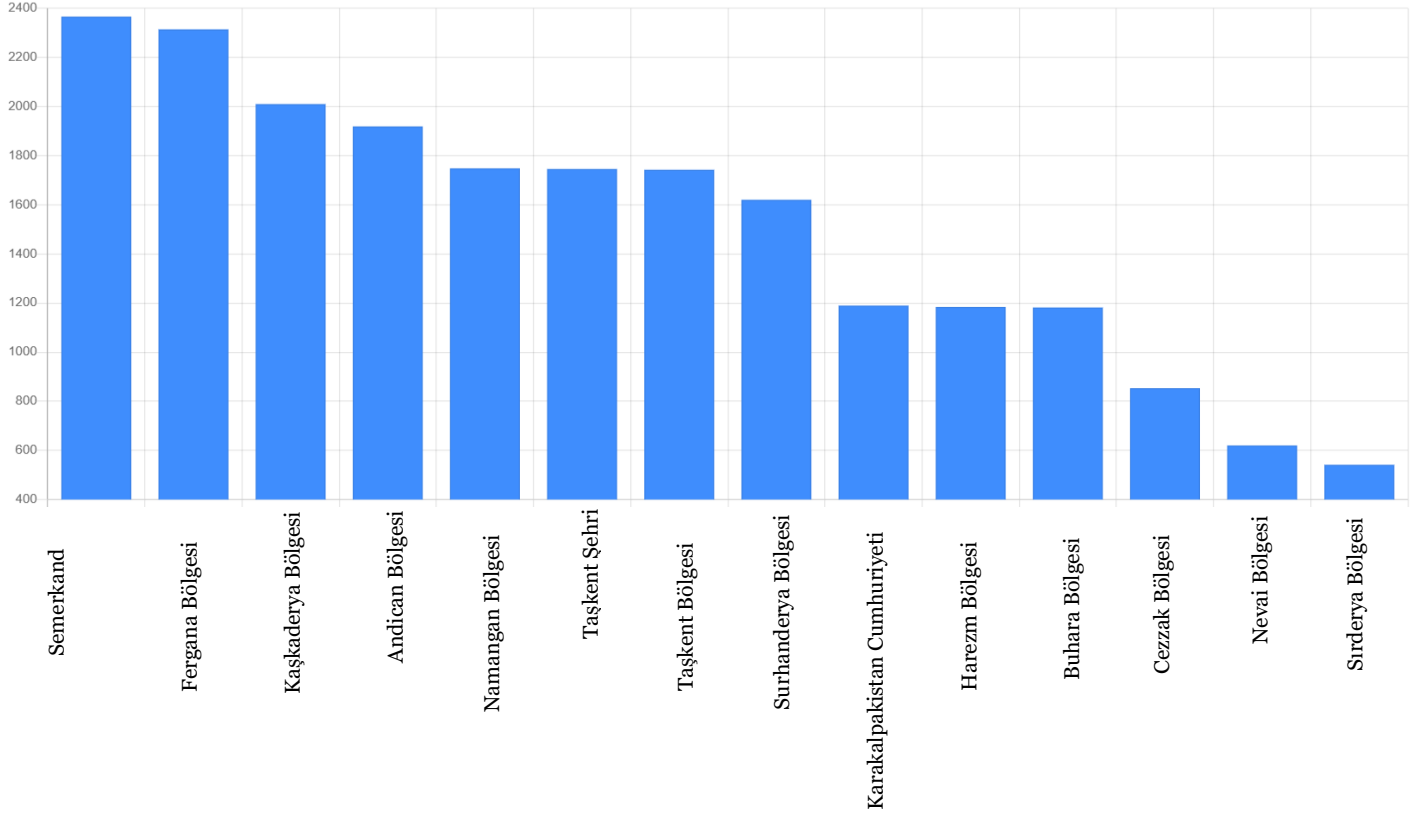
²³<https://siat.stat.uz/reports-filed/2835/rate-data>

Yerleşik Nüfus Sayısı Çalışma Çağındaki Daimi Nüfus Sayısı²⁴

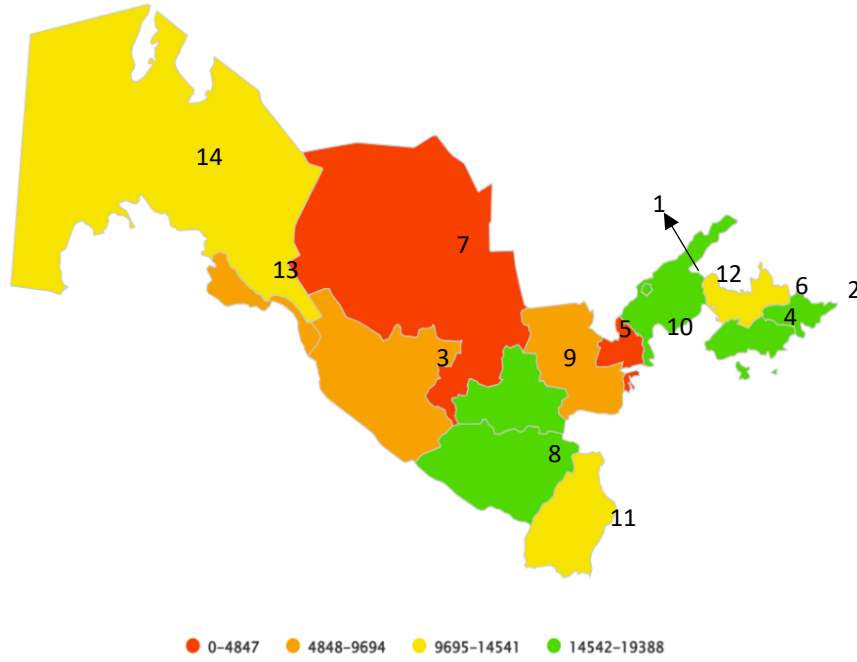
²⁴ <https://siat.stat.uz/reports-filed/2835/line-data>

Çalışma Çağındaki Daimi Nüfus Sayısı (27.03.2025)²⁵

²⁵ <https://siat.stat.uz/reports-filed/2835/rate-data>

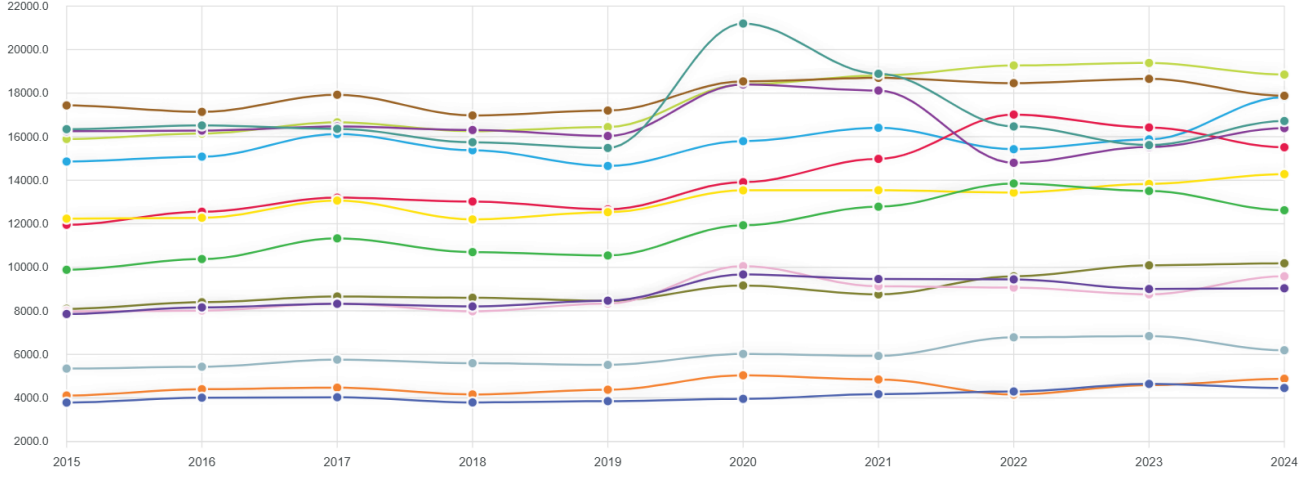
Ölenlerin Sayısı (2024)²⁶

Bölgeler	Numara
Taşkent şehri	1
Andican	2
Buhara	3
Fergana	4
Cizzak	5
Namangan	6
Nevai	7
Kaşkaderya	8
Semerkand	9
Sirdarya	10
Surhanderya	11
Taşkent	12
Harezm	13
Karakalpakistan Cumhuriyeti	14

²⁶ <https://siat.stat.uz/reports-filed/226/map-data>

Ölenlerin Sayısı Grafik²⁷

2024 yılında Özbekistan Cumhuriyeti'nde ölenlerin sayısı toplam 174,413'tür (erkekler 96,047²⁸, kadınlar 78 366 kişi²⁹). En fazla ölüm Semerkand bölgesinde 18,854 kişi, Fergana bölgesinde 17,880 kişi ve Andican bölgesinde 17,815 kişi olarak kaydedilmiştir. En az ölüm ise 4,456 kişi ile Sırderya, 4,881 kişi ile Nevai ve 6,190 kişi ile Cezzak bölgelerinde kaydedilmiştir. Erkek ölümlerinin kadınlara göre yüksek olması dikkat çekmektedir.

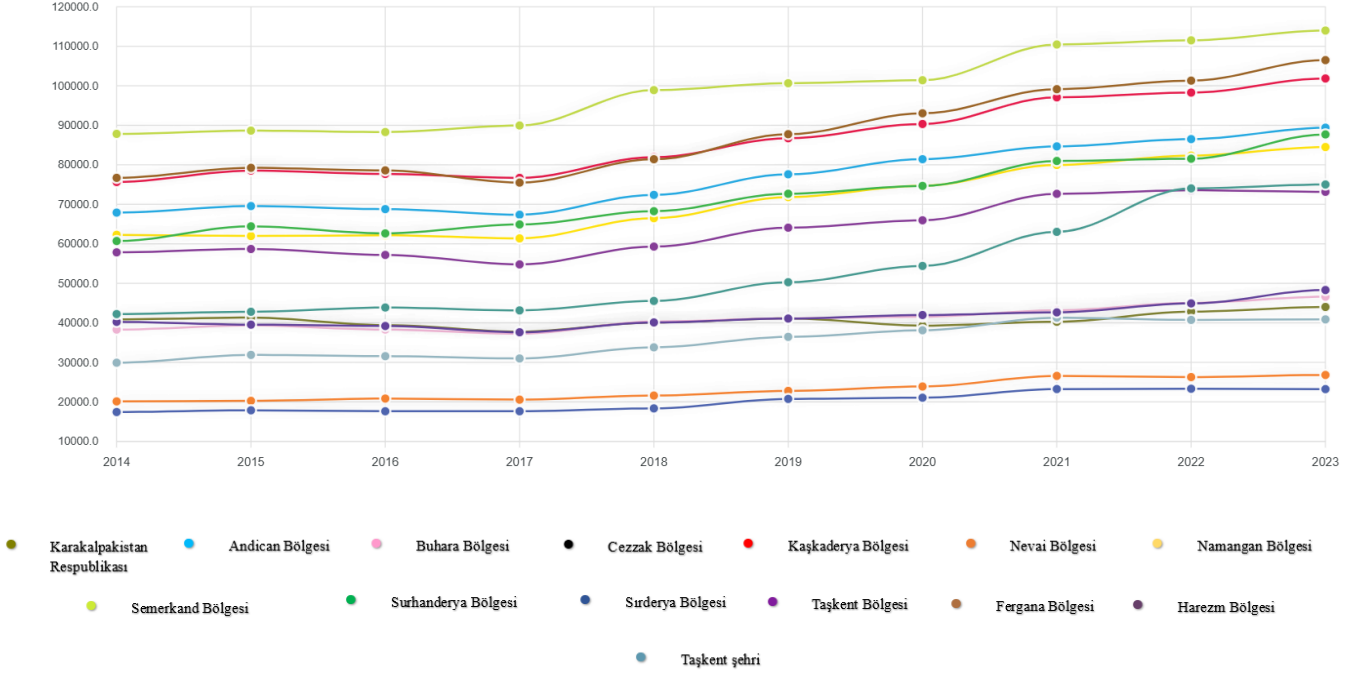
²⁷ <https://siat.stat.uz/reports-filed/226/line-data>

²⁸ <https://siat.stat.uz/reports-filed/228/rate-data>

²⁹ <https://siat.stat.uz/reports-filed/227/rate-data>

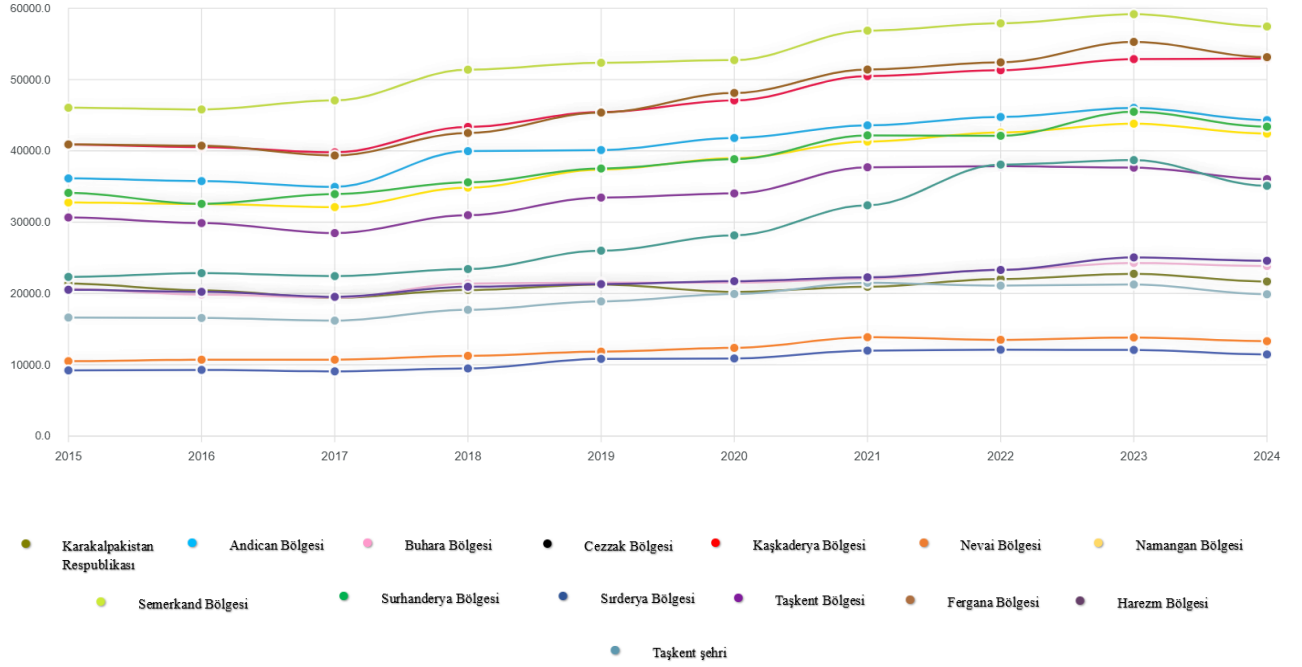
KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Doğanlar (Tüm)³⁰

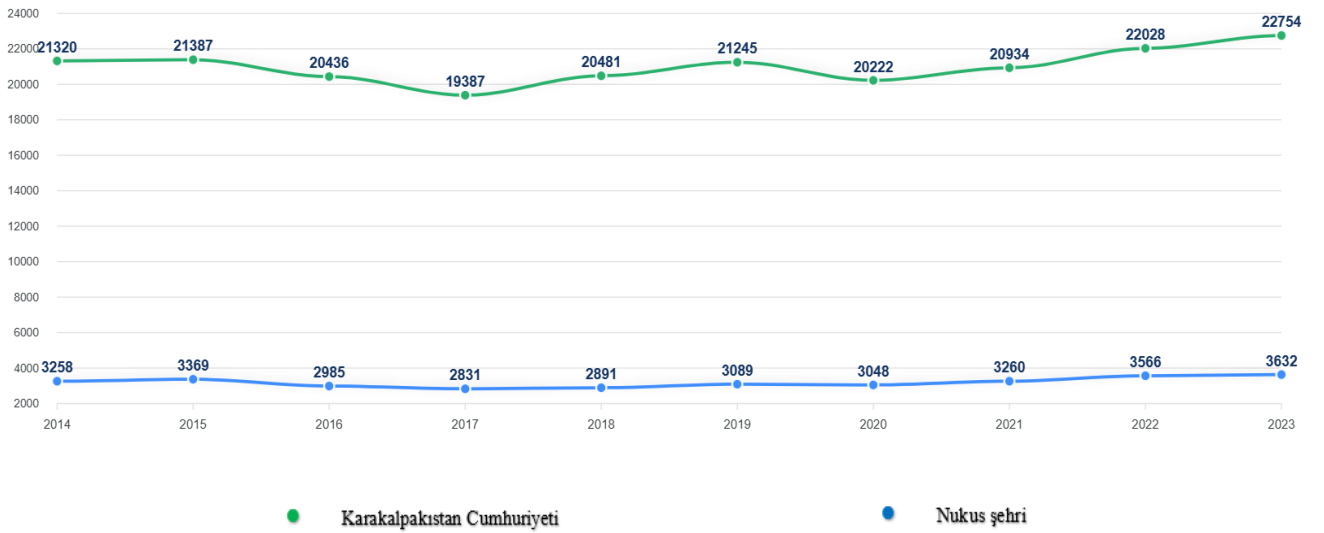

³⁰ <https://siat.stat.uz/reports-filed/223/line-data>

Bölgelere Göre Doğınlar (Erkekler)³¹

Karakalpakstan Cumhuriyetinde Doğınlar (Erkekler)³²

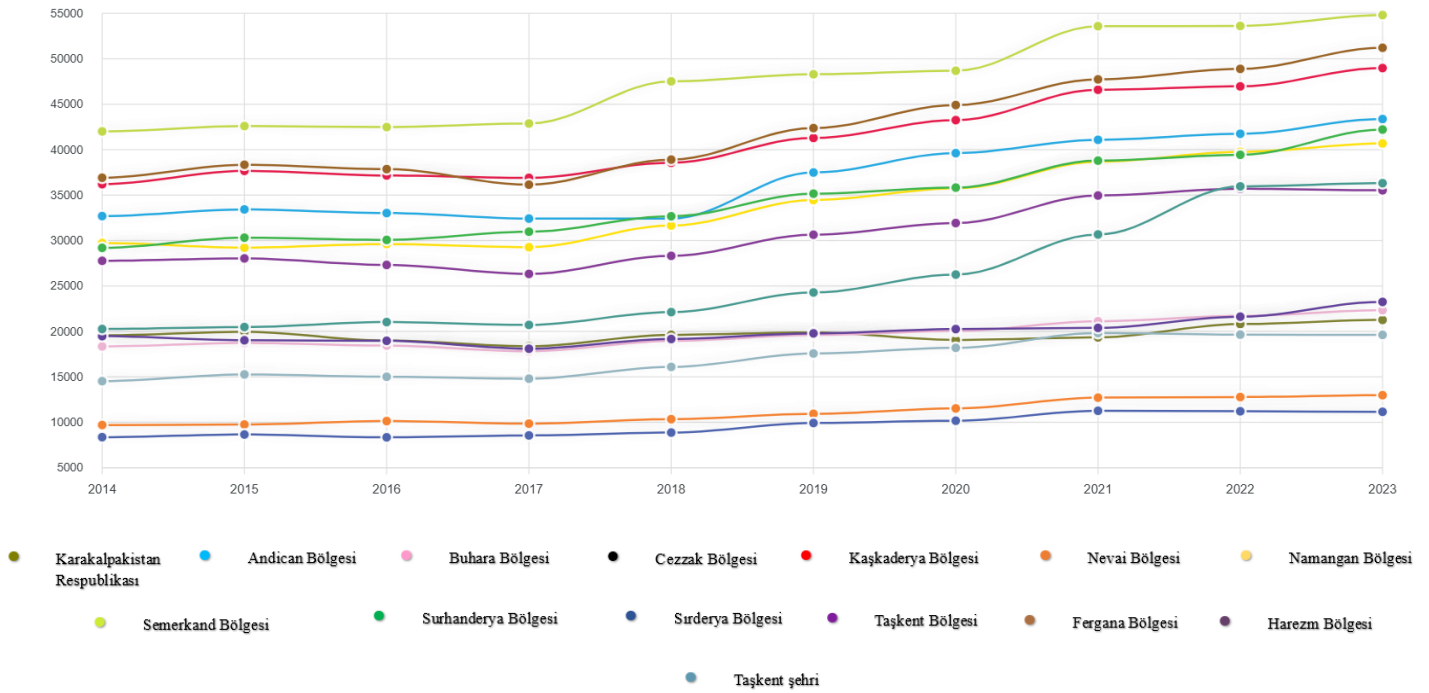

³¹ <https://siat.stat.uz/reports-filed/225/line-data>

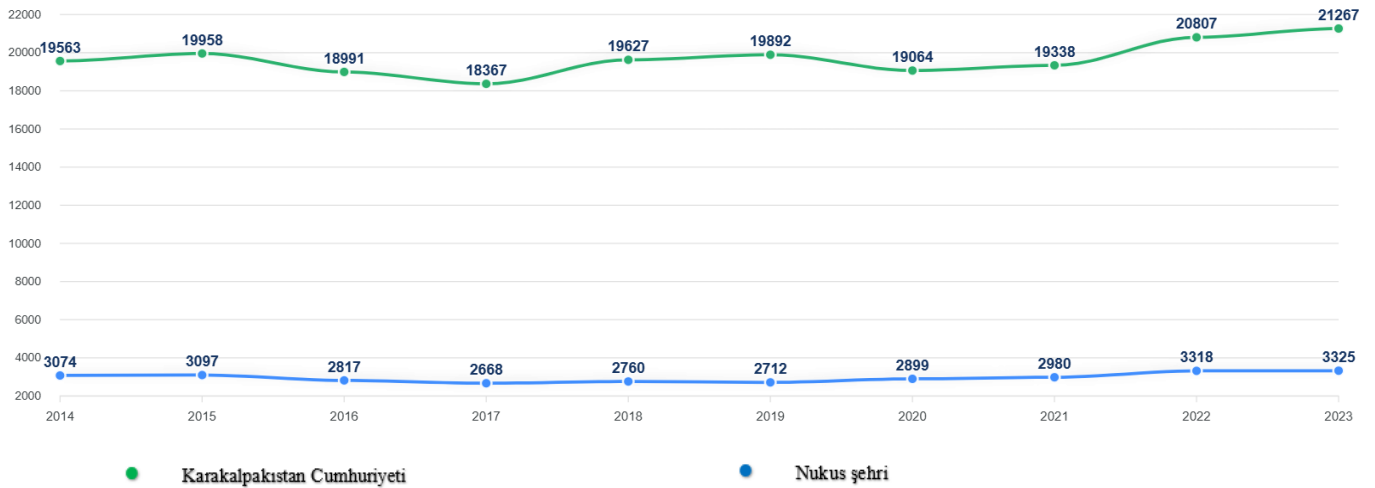
³² <https://siat.stat.uz/reports-filed/225/line-data>

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Bölgelelel Olarak Doğanlar (Kızlar)³³

Karakalpakstan Cumhuriyetinde Doğanlar (Kızlar)³⁴

³³ <https://siat.stat.uz/reports-filed/224/line-data>

³⁴ <https://siat.stat.uz/reports-filed/224/line-data>

27 Mart 2024 tarihi itibarıyla Özbekistan Cumhuriyetinde doğanların sayısı 926,422 kişidir. En yüksek doğum sayısı Semerkand bölgesinde 110,865 kişi, Fergana bölgesinde 103,062 kişi ve Kaşkaderya bölgesinde 100,909 kişi olarak kaydedilmiştir. En düşük doğum sayısı ise Sırderya bölgesinde 22,113 kişi, Nevai bölgesinde 25,763 kişi ve Cizzak bölgesinde 38,561 kişi olarak tespit edilmiştir.

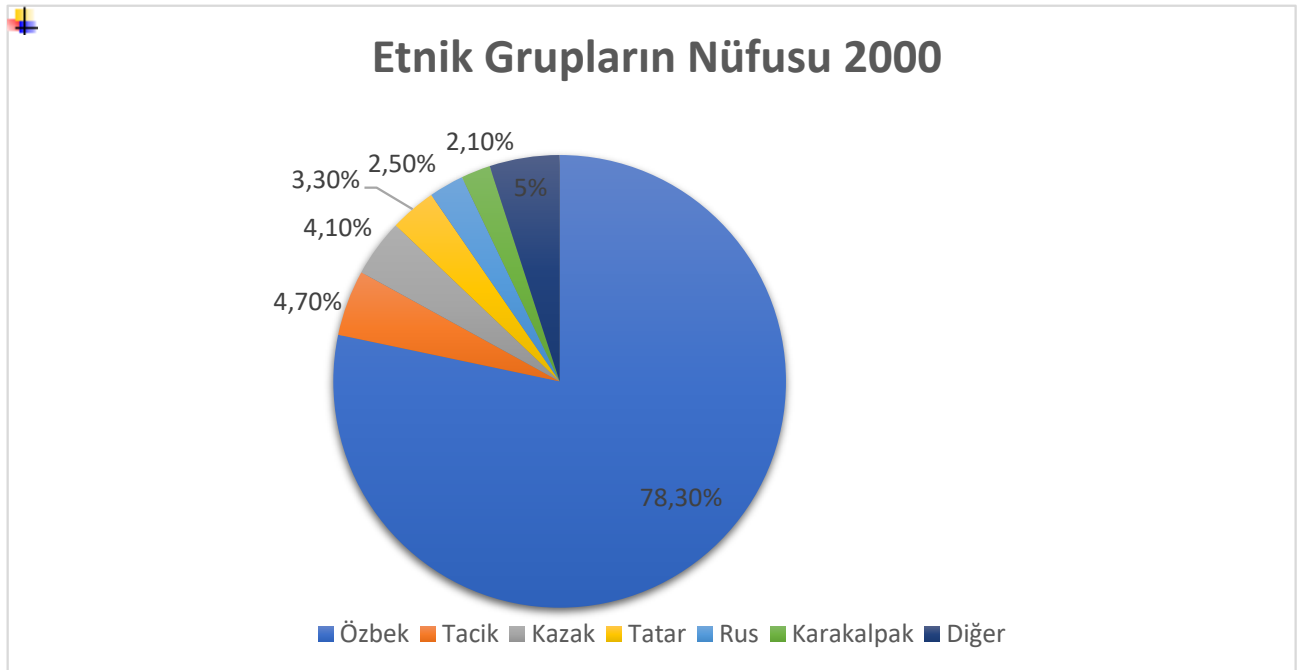
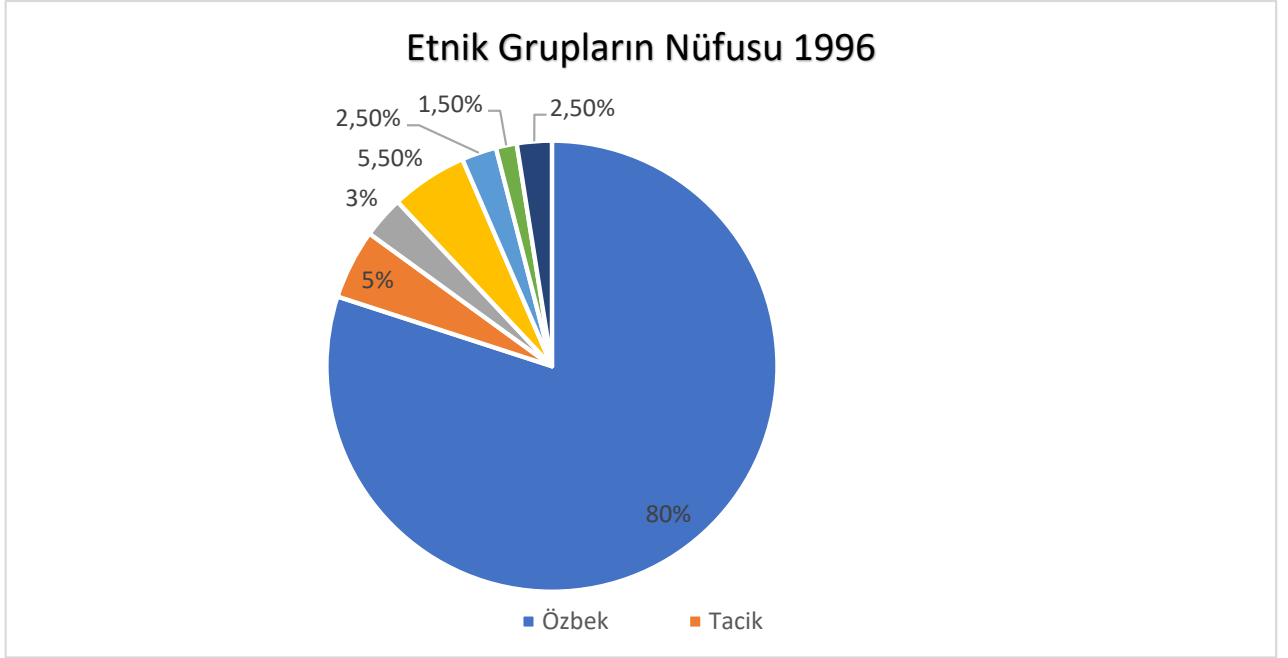
2024 yılı itibarıyla Özbekistan Cumhuriyetinde doğan erkek çocuklarının sayısı 479,552'dir. En yüksek erkek çocuk doğum sayısı Semerkand bölgesinde 57,449 kişi, Fergana bölgesinde 53,144 kişi ve 52,958 ile Kaşkaderya bölgesinde 52,958 kişi olarak gerçekleşmiştir. En düşük erkek çocuk doğum sayısı ise Sırderya bölgesinde 11,477 kişi, Nevai bölgesinde 13,304 ve Cizzak bölgesinde 19,884 kişi olarak görülmüştür.

2024 yılı itibarıyla Özbekistan Cumhuriyetinde doğan kız çocuklarının sayısı 446,870'tir. En yüksek kız çocuk doğum sayısı 53,416 ile Semerkant bölgesinde, 49,918 ile Fergana bölgesinde ve 47,951 ile Kaşkaderya bölgesinde kaydedilmiştir. En düşük kız çocuk doğum sayısı ise 10,666 ile Sırderya, 12,459 ile Nevai ve 18,677 ile Cezzak bölgelerinde tespit edilmiştir. Doğan erkek çocuk sayısının kız çocuklarına göre yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Özbekistan Cumhuriyeti'nde 1 Ocak 2024 tarihi itibarıyla, daimi nüfusun cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, beş yaş altı çocukların 2,262.7 bin kişi ile erkekler arasında en yüksek sayıya sahip olduğu görülmektedir. Erkekler arasında 60-64 yaş grubundakiler 657 bin kişi ile en küçük paya sahiptir. Kadınlar arasında, beş yaşın altındaki kız çocukları 2,108.1 bin ile en büyük sayıyı oluştururken, en az kadın sayısı 736 bin kişi ile 60-64 yaş grubunda yer almıştır.³⁵

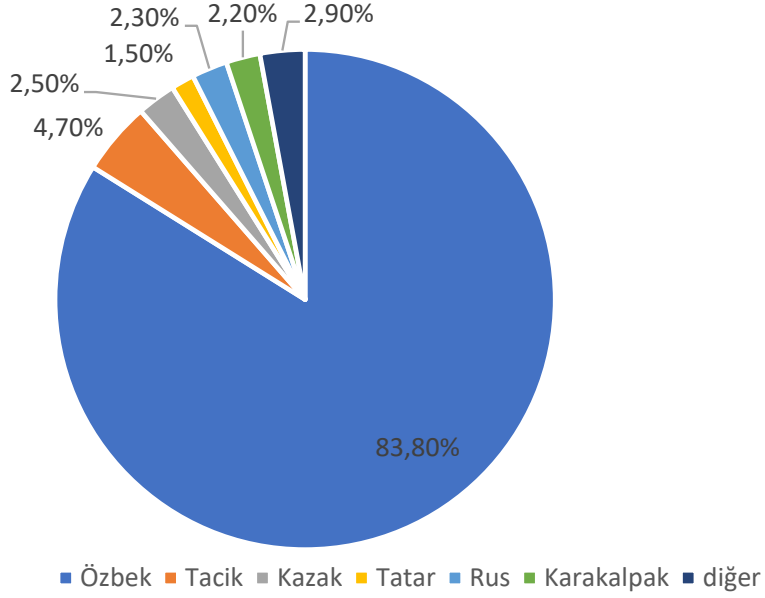
³⁵ CIA World Factbook.

Etnik Gruplar³⁶

³⁶ [Uzbekistan - Ethnic Groups, Diaspora, Language | Britannica](#)

Etnik Grupların Nüfusu 2017

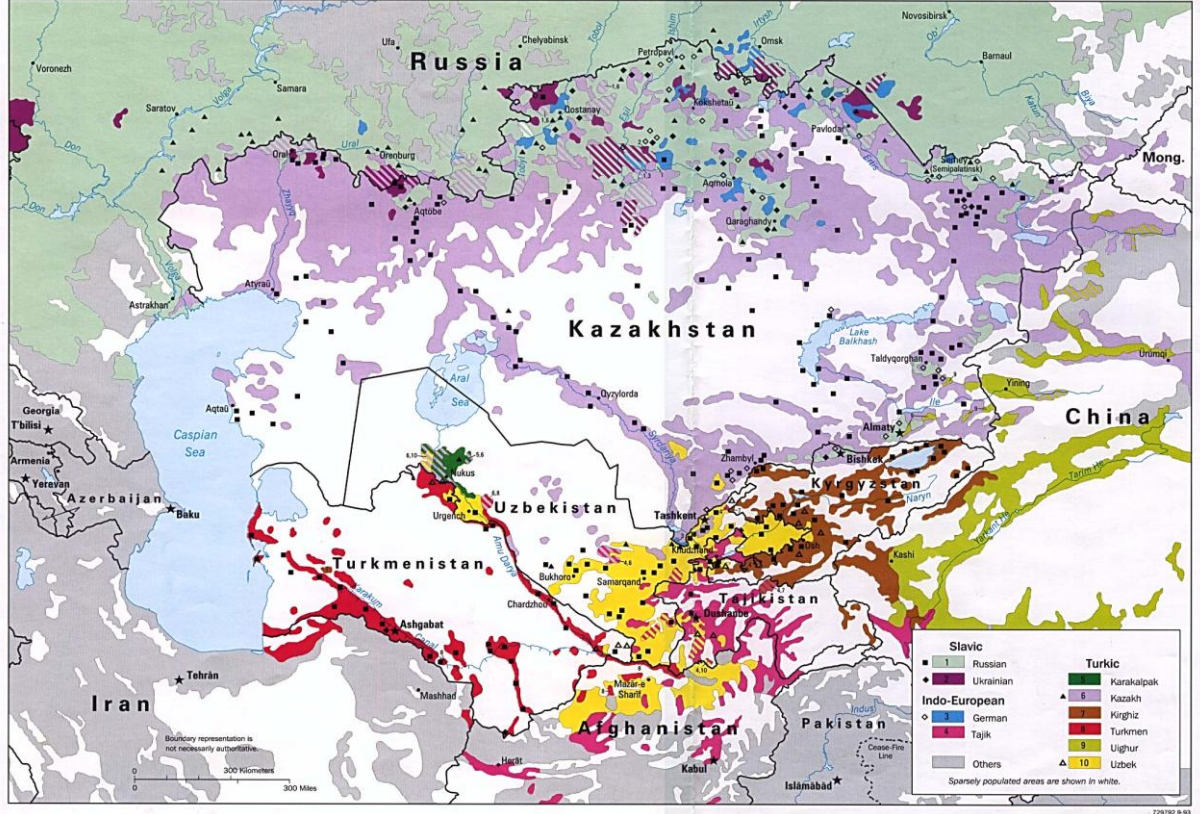

Özbeklerin toplam nüfus içindeki oranı 1996'da yüzde 80'den 2017'de yüzde 83.80'e çıkmıştır. Rus nüfusun oranı yüzde 5.50'den yüzde 2.30'a düşmüştür. Diğer etnik grupların oranında ciddi bir değişiklik görülmemiştir. Özbeklerin oranı oldukça yüksek olsa da diğer grupların varlığı belli ölçüde heterojen bir nüfusun varlığına işaret etmektedir.

KTÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Orta Asya'daki Büyük Etnik Gruplar³⁷

Major Ethnic Groups in Central Asia

Özbekistan Etnik Haritası 2021³⁸

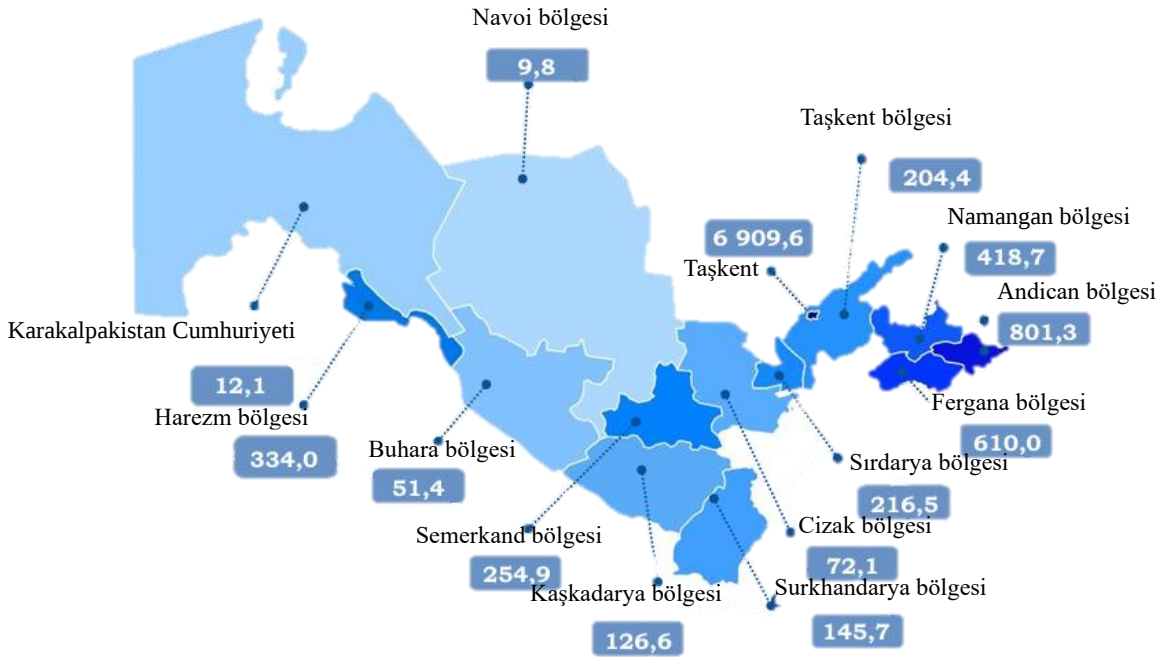

³⁷ <https://www.loc.gov/item/93686639/>

The Library of Congress

³⁸ AkademikCoğrafya B X: «Özbekistan Etnik Haritası Özbek: 26,917,700 Tacik: 1,544,700 Kazak: 803,400 Rus: 750,000 Karakalpak: 708,800 Kirgiz: 274,400 <https://t.co/u1rU42602t>» / X

Ortalama Yoğunluk

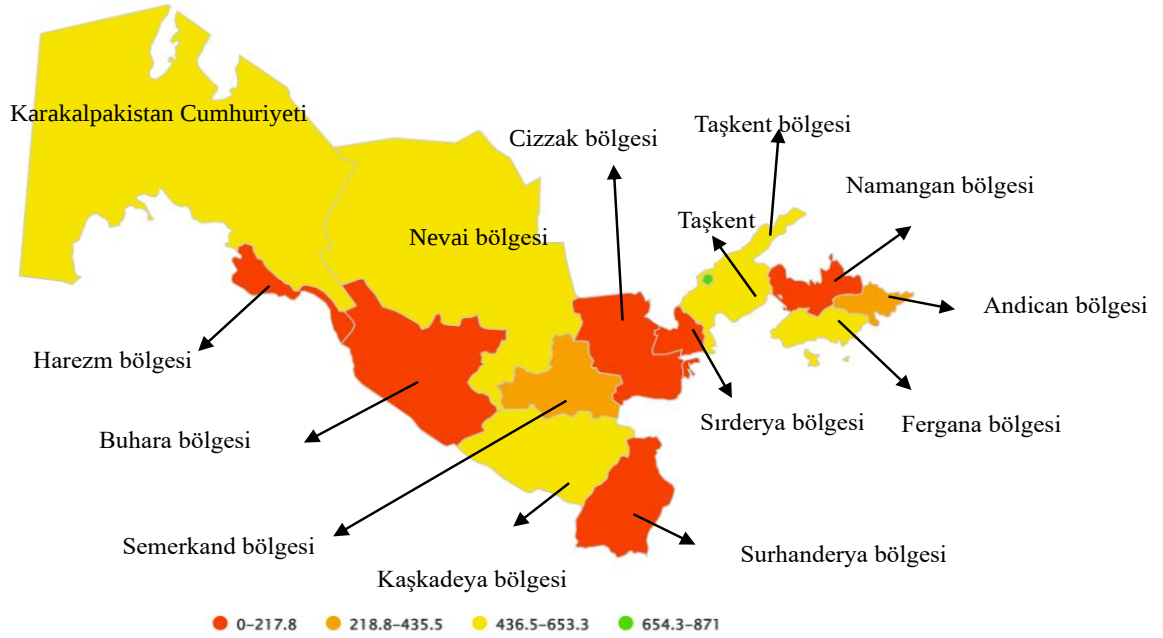

2024 itibariyle nüfus yoğunluğu kilometre kare başına 83.2 kişidir. Bölgeler açısından en büyük nüfus yoğunluğu kilometre kare başına Taşkent şehrinde 6,909.6, Andiçan bölgesinde 801.3 ve Fergana bölgesinde 610.0 kişidir. En düşük oranlar kilometre kare başına Navoi bölgesinde 9,8 ve Karakalpakistan Cumhuriyeti'nde 12,1 kişi olarak kaydedilmiştir.³⁹ Bölgeler arasındaki nüfus yoğunluğu farkının büyüklüğü dikkat çekmektedir.

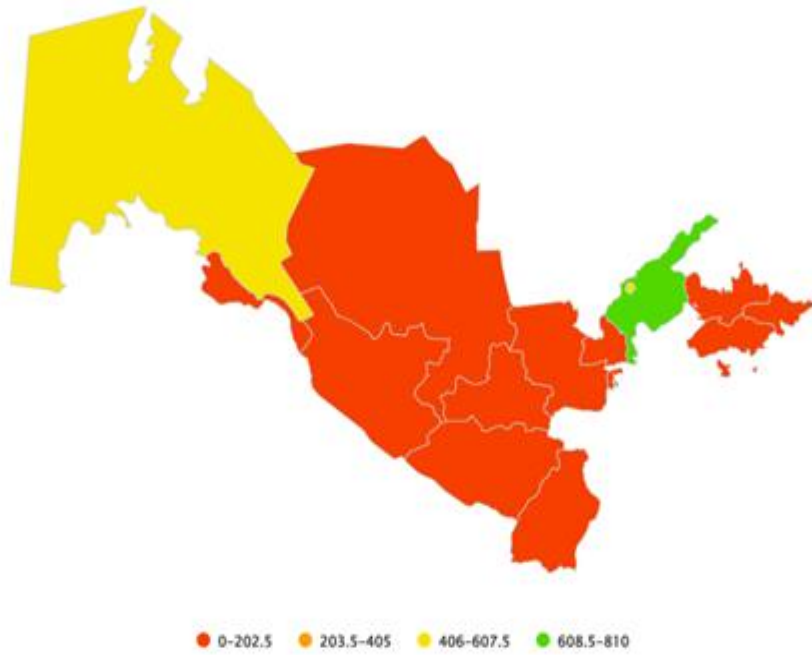
Bölgelere göre Özbekistan Cumhuriyeti'nin nüfusu (2024): Bölgelere göre en fazla nüfus Semerkant (4,275.3 bin kişi), Fergana (4,123.6 bin kişi) ve Kaşkadarya (3,618.3 bin kişi) bölgelerinde bulunmaktadır. En düşük nüfusun olduğu bölgeler ise Sırdarya (926.7 bin kişi), Nevai (1,090 bin kişi) ve Cizzak (1,530.3 bin kişi) bölgeleridir.

³⁹ [demografiya-press-reliz-24_10_2024-rus_p85324.pdf](#)

Gelenlerin Sayısı (Diğer Ülkelerden 2010)⁴⁰

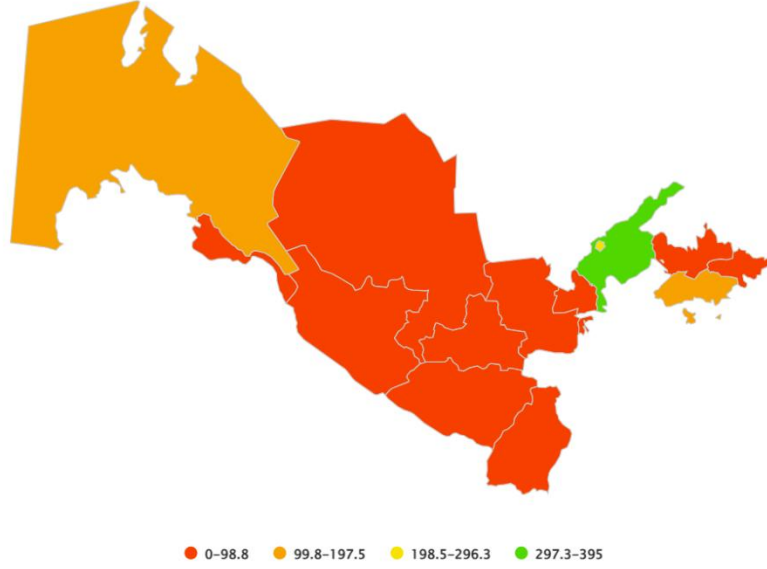

Gelenlerin Sayısı (Diğer Ülkelerden 2015)

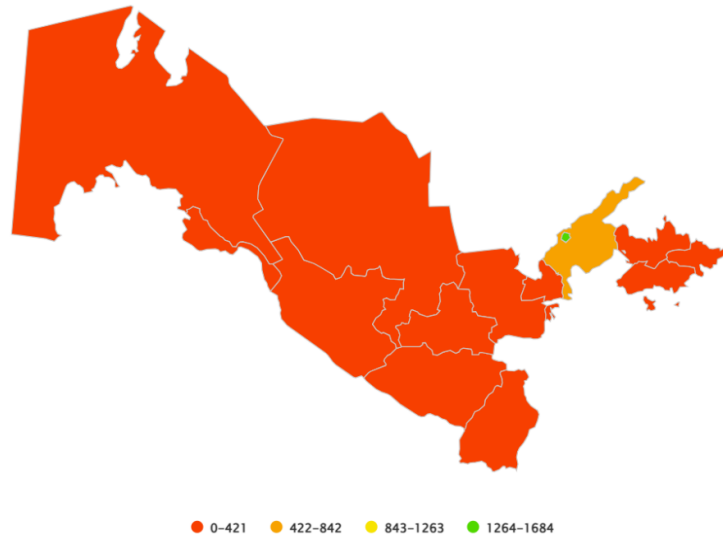

⁴⁰ <https://siat.stat.uz/reports-filed/238/map-data>

Gelenlerin Sayısı (Diğer Ülkelerden 2020)

Gelenlerin Sayısı (Diğer Ülkelerden 2022)

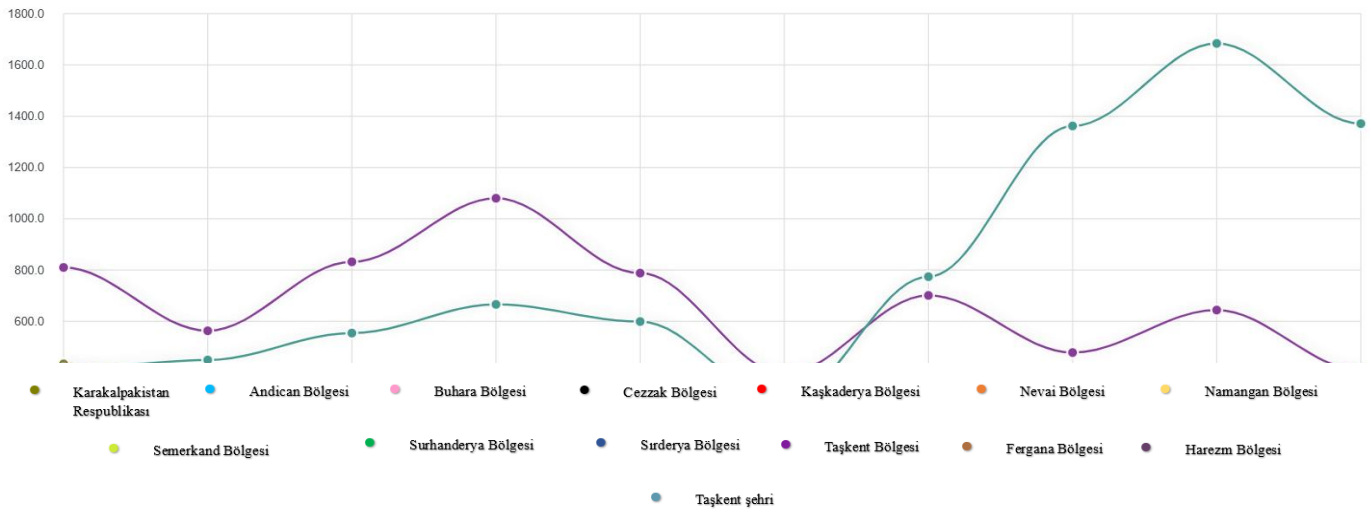

Özbekistan Cumhuriyeti'ne Daimi İkamet Yerine Gelenlerin Sayısı (Ocak-Eylül 2024)⁴¹

Yurt dışından Özbekistan Cumhuriyeti'nde daimi ikamet yerine gelenlerin en büyük payı (toplamın %'si olarak) yurt dışından gelenlere aittir. Bu konuda Rusya Federasyonu (% 37,8) ve Kazakistan (% 24,7) başı çekmektedir. Gelenlerin %10'u Tacikistan'dan, %6,2'si Kırgızistan'dan, %2,5'i Türkmenistan'dan ve %18,8'i diğer ülkelerden gelmiştir.

Bölgelere Göre Gelenlerin Sayısı (2015-2024)⁴²

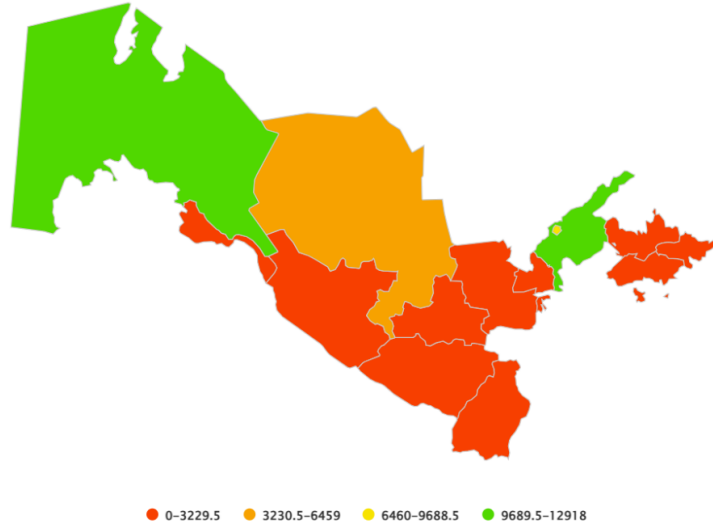

⁴¹ demografiya-press-reliz-24_10_2024-rus_p85324.pdf

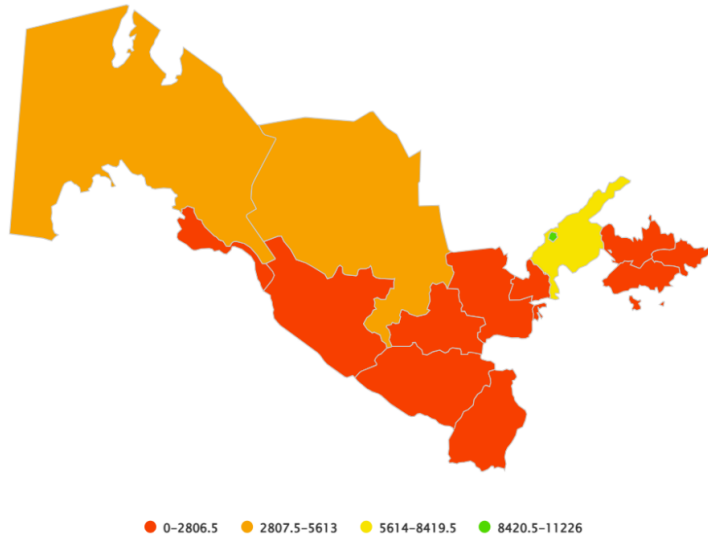
⁴² <https://siat.stat.uz/reports-filed/238/line-data>

Taşkent şehri (2024'te 92.145 kişi) ve Taşkent bölgesi (2024'te 32.434 kişi) son yıllarda en fazla yeni gelenlerin bulunduğu bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Bu bölgelerde yeni gelenlerin sayısı 2019'dan (139,775 kişi) itibaren keskin bir artış göstermiş, 2021'de COVID-19 sırasında 256,814 kişi ile zirveye ulaşmış, ardından hafif bir düşüş (pandemi sonrası) yaşamıştır. Diğer tüm bölgeler, 5.000-20.000 kişi arasında değişen dalgalanmalar göstererek yeni gelenleri barındırma açısından daha aşağılarda yer almıştır.

Dışarıya Göç (Diğer Ülkelere 2010) ⁴³

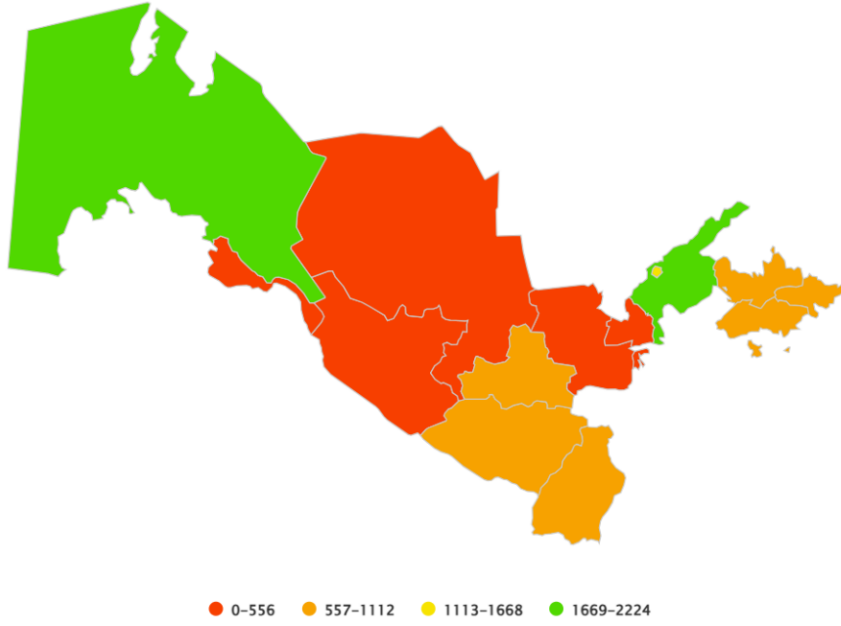

Dışarıya Göç (Diğer Ülkelere 2015)

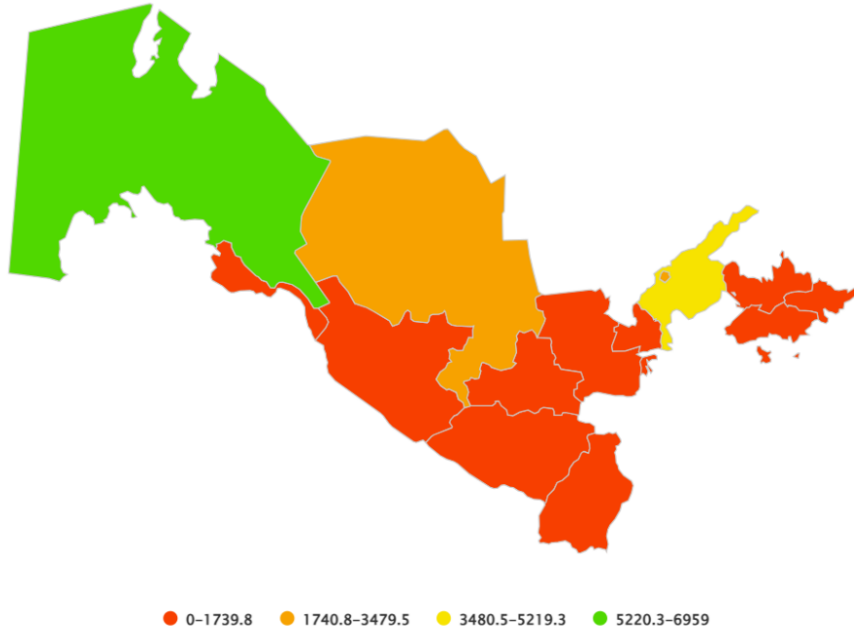

⁴³ <https://siat.stat.uz/reports-filed/269/map-data>

Dışarıya Göç 2020

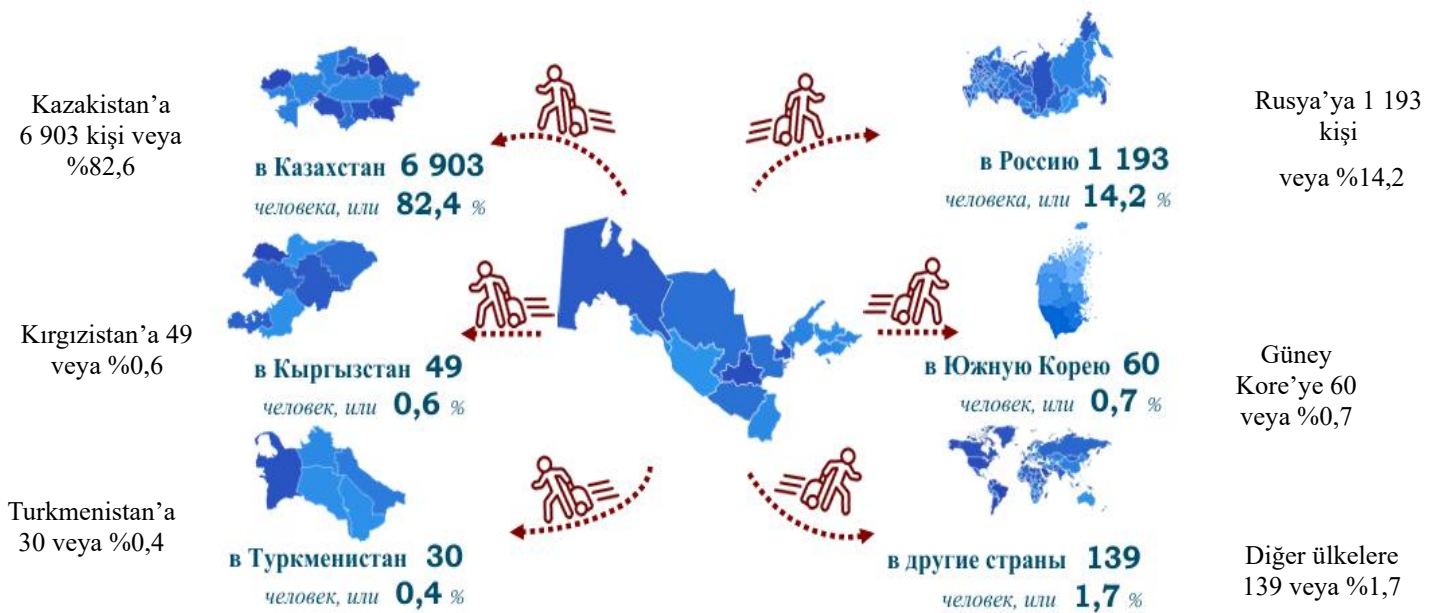

Dışarıya Göç (Diğer Ülkelere 2023)

Bölgeler	Numara
Taşkent şehri	1
Andican	2
Buhara	3
Fergana	4
Cezzak	5
Namangan	6
Nevai	7
Kaşkaderya	8
Semerkand	9
Sırderya	10
Surhanderya	11
Taşkent	12
Harezm	13
Karakalpakistan Cumhuriyeti	14

**Özbekistan Cumhuriyeti'nden Daimi İkametgâhı İçin Ayrılanların Sayısı Yabancı Ülkeler
(Ocak-Eylül 2024)⁴⁴**

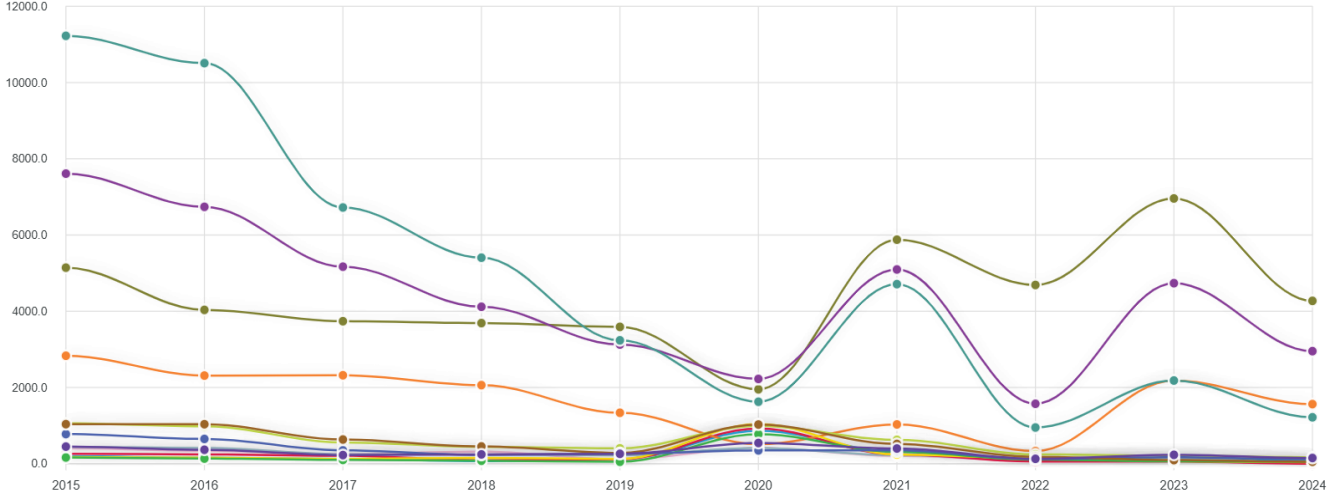

⁴⁴ [demografiya-press-reliz-24_10_2024-rus_p85324.pdf](#)

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Özbekistan Cumhuriyeti'nden yabancı ülkelere daimi ikamet için ayrılanların ana payı Kazakistan'a aittir (% 82,4). Onu Rusya Federasyonu (% 14,2), Güney Kore (% 0,7), Kırgızistan (% 0,6), Türkmenistan (% 0,4) ve diğer ülkeler (% 1,7) takip etmiştir.

Çıkış Sayısı (Diğer Ülkelere)⁴⁵

27.03.2025 tarihinde Özbekistan Cumhuriyeti'nden başka ülkelere gidenlerin sayısı 10,842 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu konuda önde gelen bölgeler Taşkent şehri, Karakalpakistan Cumhuriyeti ve Taşkent Bölgesi olmuştur. Çoğu (örn. Cizzak, Harezmi, Nevai bölgeleri) düşük bir göç oranına sahiptir - yılda 1 000'den az. 2016'dan sonra güçlü bir düşüş, ardından 2019-2021'de (COVID-19 salgını sırasında) keskin bir düşüş ve (pandemiden sonra) hafif bir iyileşme olmuştur. Geçici patlamalar mevsimsel emek göçüne veya sosyoekonomik karışıklığa işaret ediyor olabilir.

⁴⁵ <https://siat.stat.uz/reports-filed/269/line-data>

VI. İÇ VE DIŞ POLİTİKA

1. İç Politika

Özbekistan'ın Yönetimsel Yapısı

Özbekistan, 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra kabul edilen 1992 Anayasası ile yönetilmektedir. Anayasanın 11. maddesi, Özbekistan'da kuvvetler ayrılığı ilkesinin benimsendiğini açıkça belirtmektedir. Bu ilkeye göre devlet yönetimi yasama, yürütme ve yargı organları arasında paylaşılmalı ve her organın bağımsızlığı korunmalıdır. Ancak uygulamada kuvvetler ayrılığı ilkesi tam anlamıyla hayata geçirilememekte, yürütme organı, yani Cumhurbaşkanı ve ona bağlı devlet mekanizması, diğer erkler üzerinde önemli bir kontrol sağlamaktadır.

1. Yasama (Meclis - Oliy Meclis)

Özbekistan'ın yasama organı, Oliy Meclis (Üst Meclis: Senato, Alt Meclis: Yasama Meclisi) olarak adlandırılan iki kanatlı bir parlamentodan oluşur:

- Yasama Meclisi: 150 milletvekilinden oluşur ve halk tarafından doğrudan seçilir.
- Senato: 100 üyeden oluşur. 84 senatör, bölgesel yönetimler tarafından seçilir; 16 senatör ise doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanır.

Yasama organı, kanun yapma yetkisine sahiptir ancak Cumhurbaşkanı'nın güçlü konumu nedeniyle Meclisin bağımsız karar alması sınırlıdır. Özellikle Kerimov döneminde yasama organı, yürütme tarafından sıkı bir şekilde yönlendirilmiştir. Mirziyoyev döneminde Meclisin yetkilerini artırmaya yönelik bazı reformlar yapılmış olsa da yürütmenin yasama üzerindeki etkisi hâlâ devam etmektedir.

2. Yürütme (Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu)

Özbekistan'da yürütme organı, Cumhurbaşkanı ve ona bağlı Bakanlar Kurulu'ndan oluşur. Cumhurbaşkanı, devletin ve yürütme organının başıdır ve geniş yetkilere sahiptir:

- Başbakanı ve Bakanlar Kurulunu atar.
- Yasama organına yasa teklifinde bulunabilir ve Meclis üzerinde büyük bir etkiye sahiptir.
- Yargı organlarının başkanlarını atar ve yüksek mahkeme yargıçlarının belirlenmesinde rol oynar.
- Acil durum ilan etme, referandum düzenleme gibi olağanüstü yetkilere sahiptir.

Özellikle İslam Kerimov döneminde, Cumhurbaşkanının yetkileri olağanüstü genişlemiş ve yürütme, diğer erkler üzerinde tam bir kontrol kurmuştur. 2016 yılında Mirziyoyev'in iktidara gelmesiyle birlikte yürütmenin yetkilerini azaltma yönünde bazı reformlar yapılsa da Cumhurbaşkanı hâlâ Özbekistan siyasetinde en güçlü figür olmaya devam etmektedir.

3. Yargı (Mahkemeler ve Hukuk Sistemi)

Özbekistan Anayasasına göre yargı organı, bağımsız olarak çalışmalıdır. Ancak uygulamada yargının bağımsızlığı konusunda ciddi sorunlar bulunmaktadır. Yargı sistemi şu mahkemelerden oluşur:

- Anayasa Mahkemesi: Anayasaya uygunluk denetimi yapar.
- Yüksek Mahkeme: Ülkenin en yüksek dereceli yargı organıdır.
- Yüksek Hâkimler Konseyi: Yargıçların atanmasını ve görev süresini belirler.
- Bölgesel ve yerel mahkemeler: Sivil, ceza ve ticaret davalarına bakan mahkemelerdir.

Yargıçlar Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görev süreleri büyük ölçüde yürütmenin kontrolündedir. Bu durum, yargının tam anlamıyla bağımsız olmasını engellemekte ve siyasi kararlarla yargıya müdahale edilmesine yol açmaktadır. Özellikle siyasi davalarda yargının tarafsız olmadığı eleştirileri sık sık gündeme gelmektedir.⁴⁶

Özbekistan'da Kuvvetler Ayrılığının Uygulanışı

Özbekistan Anayasası teorik olarak kuvvetler ayrılığı ilkesini kabul etse de uygulamada yürütme organı, özellikle Cumhurbaşkanı, yasama ve yargı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir.

- Yasama organı bağımsız çalışabilse de Cumhurbaşkanı'nın yetkileri Meclisin etkisini azaltmaktadır.
- Yargı sistemi bağımsız gibi görünse de yürütme tarafından yönlendirilmektedir.
- Cumhurbaşkanı, hem yasama organı hem de yargı üzerinde önemli oranda kontrole sahiptir.

Şavkat Mirziyoyev'in liderliğe gelmesiyle bazı reformlar yapılmış ve yasama ile yargının bağımsızlığını artırma yönünde adımlar atılmıştır. Ancak Özbekistan'da kuvvetler ayrılığının tam anlamıyla yerleşmesi için daha fazla demokratik reform ve hukuk devleti ilkelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.⁴⁷

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Baltık, Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinde birçok yeni devlet kurulmuştur. Kurulan bu devletler için geçmişte yaşadıkları Çarlık ve Sovyet Rusya tahakkümü ortak bir tecrübe olmuştur. Sovyet sonrası dönemde ise söz konusu devletler için bağımsızlıklarını güvence altına alma düşüncesi yeni endişe kaynağı olmuştur. Özbekistan da bu devletler arasında yer almıştır. Özbekistan, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılma sürecine girmesi üzerine 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir.⁴⁸

Özbekistan, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazandıktan sonra iç politikasında merkeziyetçi ve otoriter bir yönetim anlayışı benimsemiştir. İlk Cumhurbaşkanı İslam Kerimov (1991-2016), siyasi istikrarı sağlama ve devlet otoritesini

⁴⁶ The Constitution of the Republic of Uzbekistan, 1992.

⁴⁷ Mehmet Akif Özer ve Bakhtiar Ortaq. Özbekistan Yönetim Sistemi, Personel Rejimi ve Kamu Hizmeti Reformları, *bilig*. 2023.

⁴⁸ U.S. Department of State, 2001.

güçlendirme gerekçesiyle muhalif hareketleri baskı altına almış, çok partili sistemi yalnızca biçimsel düzeyde korumuştur.

Özbekistan'ın bağımsızlık sonrası iç politikasının şekillenmesinde İslam Kerimov'un rolü son derece belirleyici olmuştur. Kerimov'un iktidara yükselişi, sadece Özbekistan'ın iç dinamikleri ile değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin dağılma süreci ile de doğrudan ilişkilidir. Özellikle 1989 yılından itibaren yaşanan gelişmeler, onun ülke siyasetindeki yerini ve gücünü pekiştirmiştir.⁴⁹

Sovyetler Birliği'nin son dönemlerinde Moskova yönetimi Orta Asya cumhuriyetlerinde reform sürecini destekleyecek ve halkla ilişkileri yumuşatacak yeni lider arayışına girmiştir. Bu bağlamda Özbekistan Komünist Partisi'nin başında bulunan Rafiq Nişanov görevden alınmış ve yerine 23 Haziran 1989 tarihinde İslam Kerimov atanmıştır. Kerimov'un bu göreve getirilmesi, onun Özbekistan'daki en güçlü siyasi aktör haline gelmesinin ilk adımı olmuştur.

Kerimov'un yükselişi, yalnızca parti liderliği ile sınırlı kalmamıştır. Sovyetler Birliği içinde yaşanan çözülme ve merkezi otoritenin zayıflaması sürecinde 24 Mart 1990'da Özbekistan Yüksek Konseyi tarafından ülkenin ilk Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Bu seçim, doğrudan halk oylaması ile değil, parlamenter bir yöntemle gerçekleştirilmiş ve Kerimov'un meşruiyetini pekiştiren önemli bir adım olmuştur.⁵⁰

1991 yılı ise hem Özbekistan hem de Kerimov açısından dönüm noktası olmuştur. Ağustos 1991'de Moskova'da yaşanan başarısız darbe girişimi (GKÇP Darbesi), Sovyetler Birliği'nin çözülme sürecini hızlandırmıştır. Bu gelişmenin ardından Kerimov, Özbekistan'ın artık Sovyetler Birliği içinde kalamayacağını dile getirmiş ve 31 Ağustos 1991 tarihinde Özbekistan'ın bağımsızlığını ilan etmiştir. Böylece Kerimov sadece bağımsızlık sürecini yöneten olarak değil, aynı zamanda yeni kurulan Özbekistan Cumhuriyeti'nin ilk devlet başkanı olarak tarihe geçmiştir.

Kerimov, yönetimi boyunca güçlü merkezi yönetim anlayışını benimsemiş, muhalefeti bastırmış ve ekonomik kontrolü yürütmenin elinde tutmuştur. İç politikada istikrar ve güvenliği öncelik olarak gören bu yönetim anlayışı, Özbekistan'ın siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısını uzun yıllar boyunca şekillendirmiştir.⁵¹

Bağımsızlık sonrası Özbekistan'da çok partili bir sistem kurulmuş gibi görünse de Kerimov yönetimi aslında tek parti düzenini sürdürmüştür. 1991'deki ilk seçimlerde muhalif lider Muhammed Salih ve onun partisi olan "Erk" Demokratik Partisi seçimlere katılmış, ancak seçimler sonrası bu parti yasaklanmış ve muhalif liderler sürgüne gitmek zorunda kalmıştır. Birlik Hareketi gibi diğer muhalif oluşumlar da zamanla etkisiz hale getirilmiştir.

Seçim süreçleri de Kerimov'un iktidarını pekiştirmek için kullanılmıştır. 1995'te yapılan referandumla Kerimov'un görev süresi uzatılmış, ardından 2000, 2007 ve 2015 yıllarında düzenlenen cumhurbaşkanlığı seçimlerini resmi rakamlara göre Kerimov büyük oy

⁴⁹ Freedom House. *Expanding and Defending Freedom Around the World* Caption, 2005.

⁵⁰ A. Khalid, *Islam after Communism: Religion and Politics in Central Asia*. Berkeley: University of California Press, 2007.

⁵¹ S. Hunter, *Uzbekistan's Road to Independence: Politics and the Emergence of Authoritarianism in Central Asia*. Oxford University Press, 1996.

oranlarıyla kazanmıştır. Ancak uluslararası gözlemciler bu seçimlerin demokratik standartlara uygun olmadığını vurgulamıştır.

Bunun yanı sıra basın ve sivil toplum kuruluşları sıkı bir devlet denetimi altına alınmıştır. Hükümeti eleştiren gazeteciler hapis cezalarıyla karşı karşıya kalırken, bağımsız medya organları da zamanla kapatılmıştır. Böylece ülkede özgür siyaset yapma alanı ortadan kalkmış ve muhalif hareketler büyük ölçüde bastırılmıştır.

Kerimov'un iç politikasında güvenlik ve istikrar öncelikli bir konu olmuştur. İslami gruplara yönelik baskılar, devletin güvenlik stratejisinin temel taşlarından biri haline gelmiştir. Özellikle Hizb-ut Tahrir ve Özbekistan İslam Hareketi (IMU) gibi örgütler "radikal tehdit" olarak değerlendirilmiş ve sıkı bir şekilde yasaklanmıştır. Ancak bu süreçte dini özgürlükler de büyük ölçüde kısıtlanmış ve camiler ile medreseler devlet kontrolü altına alınmıştır.

Güvenlik politikalarının en sert şekilde uygulandığı olaylardan biri, 13 Mayıs 2005'te Andican'da yaşanan protestolar olmuştur. Hükümete yönelik eleştirilerin ve ekonomik sıkıntıların arttığı bir dönemde Andican'da geniş çaplı protestolar düzenlenmiştir. Kerimov yönetimi bu protestoları "terör tehdidi" olarak nitelendirmiş ve orduyu devreye sokarak gösterileri şiddetle bastırmıştır. Resmi verilere göre olaylarda 187 kişi hayatını kaybetmiştir, ancak bağımsız kaynaklar bu sayının 500'den fazla olduğunu öne sürmektedir. Andican olayları, Özbekistan'ın uluslararası alanda büyük tepki görmesine neden olmuş ve Batı ile ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

Kerimov'un ekonomi politikası, diğer eski Sovyet cumhuriyetlerinden farklı olarak hızlı bir piyasa ekonomisine geçiş yerine, devlet kontrolünü büyük ölçüde koruyan bir modele dayanmıştır.

- Özelleştirme süreci yavaş ilerlemiş, stratejik sektörler devletin denetiminde tutulmuştur.
- Pamuk üretimi, Özbekistan ekonomisinin temel taşlarından biri olmaya devam etmiş ancak bu sektör büyük ölçüde devlet kontrolünde yürütülmüştür.
- Yabancı yatırımlar sınırlı tutulmuş, döviz kontrolü ve bürokratik engeller nedeniyle Özbekistan ekonomisi uzun yıllar boyunca dışa kapalı kalmıştır.
- İşsizlik oranları yüksek seviyede kalmış, bu nedenle milyonlarca Özbek vatandaşı özellikle Rusya ve Kazakistan gibi ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır.

Bu politikalar, ülkenin ekonomisini belirli bir istikrar içinde tutsa da Özbekistan'ın bölgesel rekabet gücünü sınırlamış ve ekonomik çeşitliliğin gelişmesini engellemiştir.

Kerimov yönetimi, bağımsızlık sonrası ulusal kimliği güçlendirmeye yönelik politikalar uygulamıştır. Özbek dili resmi dil olarak ilan edilmiş, Rusçanın kullanım alanı azaltılmıştır. 1995 yılında Latin alfabesine geçiş süreci başlatılmış, böylece Özbekistan'ın kültürel kimliği Sovyet geçmişinden ayrıştırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği döneminden kalan anıtlar ve cadde isimleri değiştirilmiş, tarih anlatısı daha çok Timur İmparatorluğu ve Özbek milliyetçiliği üzerine kurulmuştur. Ancak bu süreçte eleştirel tarih anlayışı yerini devletin belirlediği resmi tarih yazımına bırakmıştır.

Dini politikalar açısından ise Özbekistan, bir yandan İslam'ın kültürel önemini vurgularken, diğer yandan siyasi İslam'ın ülke içinde yayılmasını engellemek için sert önlemler almıştır.

Camiler ve dini kurumlar sıkı devlet denetimi altında tutulmuş, aşırılık yanlısı olduğu düşünülen dini gruplar yasaklanmıştır.⁵²

İslam Kerimov'un İdeolojisi

Kasım 1997'de Başkan Kerimov, "bugün pek çok demokratik standardı tam olarak karşılamıyoruz" diyerek halkın "gelenekselliğini" sorgulamış ve bu düşünce biçimini "yavaş yavaş ve aşamalı olarak" değiştirmeyi amaçladığını belirtmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığının 2001 İnsan Hakları Uygulamaları Ülke Raporlarına göre Kerimov rejimi insan haklarını ciddi şekilde kısıtlamaktaydı. Vatandaşlar hükümetlerini barışçıl bir şekilde değiştirme haklarını kullanamıyorlardı çünkü hükümet muhalif grupları ve bireyleri bastırıyor ve ifade özgürlüğüne katı sınırlamalar getiriyordu. Hiçbir gerçek muhalif grubun yasal olarak faaliyet göstermesine izin verilmiyordu. Sadece onaylanmış kamu toplantıları ve gösteriler düzenlenebiliyordu. Polis ve güvenlik güçleri muhalefeti bastırmak için işkence, taciz, yasadışı aramalar, mal müsadere, keyfi tutuklama ve gözaltı gibi araçları kullanıyordu. Gözaltına alınanların dövülmesi rutin bir durumdu. Hiçbir muhalif gazeteye izin verilmiyordu, sonuncusu 1993'te yasaklanmıştı. Otuz ila kırk bağımsız televizyon şirketi faaliyet gösteriyor ancak kendi kendini sansürlüyorlardı. ABD Dışişleri Bakanlığının 2002 Uluslararası Dini Özgürlük Raporu, Özbek hükümetinin resmi olmayan İslami grupları tehdit olarak gördüğünü ve faaliyetlerini giderek kısıtladığını belirtiyordu. Hükümet birçok Hristiyan evanjelik gruba hoşgörü gösteriyordu, ancak Müslümanları Hristiyanlığa döndürmeye çalışanları sık sık taciz ediyordu. Özbek İnsan Hakları Derneği başkanı Tolib Yoqubov (aynı zamanda Birlik'in önde gelen üyelerinden biri), Eylül 1999'da Özbekistan'da "on binlerce masum dindar insanın hapishanelerde tutulduğunu" bildirmiştir.

Nisan 2000'de Kerimov, halk arasındaki Sovyet tarzı "kölelik" ve "düşmanlık" kalıntılarını ortadan kaldıracak ulusal bir ideoloji yaratma konusundaki konuşmalarının ve yazılarının taslak bir kitapçığını yayınladı. Bu ideolojinin, "özgür ve müreffeh" bir Özbekistan'ı vurgulamak için geçmişten ve bugünden yararlanacağını ve iç ve dış politikaların temel taşı olacağını belirtti. Genç nesillerin "ulusal kimliklerinin bilincinde olmaları, ulusal geleneklerine bağlı kalmaları ve kutsal dinimizi daha üst bir seviyeye taşımaları" konusunda özellikle yardımcı olacağını vurguladı. Aynı zamanda Özbekistan'da başka ideolojilerin de var olmasına izin verileceğini ileri sürdü. Özbekleri "dünyanın en basit... ama aynı zamanda en yüce gönüllü insanları" olarak tanımladı ve "kötü güçler", özellikle de dış güçler tarafından ülkeye ihraç edilen İslamcı aşırılıkçılık tarafından kolayca yönlendirilebileceklerini söyledi. Özbekistan'ı işgal etmeyi amaçlayan gerillaların 1999 sonbaharında Kırgızistan'a düzenlediği saldırıya işaret ederek, düşman güçlerin tekrar işgal etmeye çalıştığını söyledi ve "halkımızın zihnine" "kötü güçleri" püskürtme yeteneğini "aşılama" çağrısında bulundu.

IMU'ya ek olarak, ülkede faaliyet gösteren bir diğer radikal İslam örgütü olan Hizb-ut Tahrir ("Özgürlük Partisi"), IMU'nun aksine, hedeflerine ulaşmak için şiddet taktikleri kullanmasa da faaliyet göstermeydi. Hedefleri arasında İslami yaşamı canlandırmak ve önce Müslüman ülkelerde, sonra da dünyanın geri kalanında bir halifelik sistemi oluşturmak yer almaktaydı. Ocak 2003'te Özbekistan, Amerika Birleşik Devletleri'nden Hizb-ut Tahrir'i uluslararası aşırılıkçı örgütler listesine eklemesini talep etti. Uluslararası hak örgütleri, Hizb-ut Tahrir'in

⁵² Human Rights Watch, 2005.

ortaklarının haksız yargılamalar ve mahkûmiyetler aldığını ve yakınlarının zulüm gördüğünü iddialarını dile getirmekteydi.

Şubat 2003'te Özbekistan'a iki haftalık ziyarette bulunan Uluslararası Para Fonu (IMF) misyonunun başkanı, Özbek yetkililerin özellikle Özbek ticaretini engelleyen para birimi konvertibilitesi konusunda IMF'ye daha önce verdikleri taahhütleri yerine getirmediğini açıkladı. IMF, ayrıca Özbekistan'ın kârsız devlet işletmelerini tasfiye etmeyi reddetmesinden de hayal kırıklığına uğradığını bildirdi. Özbekistan, IMF'nin ısrar ettiği piyasa reformlarına hazır olmasa da Özbekistan'ın 2002-03'te komşu ülkelerle ticaret bariyerleri kurma hamlesi ekonomiye daha fazla zarar verebilecek nitelikteydi. Kerimov, hükümetin ekonomi üzerindeki kontrolünü sıkılaştırırken, kötü yaşam koşullarıyla ilgili popüler hoşnutsuzluğu sınırlamak için en iyi stratejinin güç olduğuna inandığını gösteriyordu.⁵³

Özbekistan'ı 2016 yılına kadar kesintisiz bir şekilde yöneten ve 27 yıl boyunca görevde kalan Kerimov sağlık sorunları nedeniyle hayatını kaybedince dönemi sona ermiş oldu. Kerimov'un ölümünün ardından ülkede bir liderlik mücadelesi yaşanmıştır. Anayasa gereği geçici Cumhurbaşkanı olarak Senato Başkanı Nigmatilla Yuldashev atanmış, ancak kısa süre içinde Şavkat Mirziyoyev'in yönetiminde etkili olduğu görülmüştür. Nihayetinde 4 Aralık 2016'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleriyle Mirziyoyev Özbekistan'ın yeni lideri olmuştur.⁵⁴

Shavkat Mirziyoyev Yönetimindeki Özbekistan'ın İç Politikası

2016'da cumhurbaşkanlığını üstlendiğinden beri Shavkat Mirziyoyev, Özbekistan ekonomisini modernize etmeyi, yönetimi iyileştirmeyi ve sosyal zorlukları ele almayı amaçlayan iddialı reformlara girişmiştir. Bu çabalar, önemli ilerlemeler sağlarken aynı zamanda devam eden siyasi ve insan hakları endişelerini de ortaya koymuştur. Mirziyoyev yönetiminin temel önceliklerinden biri ekonomik liberalizasyondur. Onun liderliğinde Özbekistan, özel teşebbüsü ve yabancı yatırımı teşvik ederek devlet kontrolündeki bir ekonomiden uzaklaştı. Bankacılık, havacılık, metalurji ve enerji dahil olmak üzere birçok sektörde büyük ölçekli özelleştirme gerçekleşti. Bu reformlar, ekonominin 80 milyar doları aşmasıyla yıllık ortalama %5'in üzerinde önemli bir GSYİH büyümesine katkıda bulundu. Ayrıca Özbek somu tamamen liberalleştirildi, döviz bozdurma için karaborsa ortadan kaldırıldı ve daha fazla mali şeffaflık sağlandı. İhracat da büyüdü ve 2022'de 19 milyar dolara ulaştı.

Bu olumlu değişikliklere rağmen zorluklar devam ediyordu. Hükümet, Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası finans kuruluşlarının talep ettiği bazı piyasa reformlarına direnirken stratejik endüstriler üzerindeki kontrolü sıkılaştırdı. 2023'te IMF, Özbekistan'ın kârsız devlet işletmelerini tasfiye etme konusundaki isteksizliği ve komşu ülkelerle ticaret engelleri koyması nedeniyle uğradığı hayal kırıklığını dile getirdi.

Mirziyoyev'in hükümeti ayrıca yoksulluğun azaltılmasına ve sosyal refaha öncelik verdi. "Yoksulluktan Refaha" programı, yoksulluk oranının 2023'e kadar %23'ten %11'e düşmesine

⁵³ Uzbekistan.org.ua.

⁵⁴ M. Argalı, *Dengeleme Stratejisi Bağlamında Özbekistan Dış Politikası: Kerimov ve Şevket Mirziyoyev Dönemleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz*, Astana Yayınları 2024.

yol açtı. Sosyal korumanın artırılması, küçük işletmelere sübvansiyonlar ve yerel altyapıya yatırımlar gibi önlemler bu iyileştirmelere katkıda bulundu. Ancak ekonomik eşitsizlik, özellikle iş fırsatlarının ve sosyal hizmetlere erişimin hala sınırlı olduğu kırsal alanlarda bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.

Mirziyoyev yürütme disiplinini ve hükümet verimliliğini iyileştirmek için önlemler getirmiş olsa da siyasi güç büyük ölçüde merkezileşmiş durumdadır. 2024 parlamento seçimlerinde tüm koltuklar Mirziyoyev'e sadık partiler tarafından kazanıldı ve hiçbir gerçek muhalefet adayının katılmasına izin verilmedi. Bu durum Özbekistan'daki siyasi çoğulculuk eksikliği konusunda endişelere yol açtı.

Mirziyoyev'in görev süresi boyunca siyasi tutukluların serbest bırakılması ve sivil toplum üzerindeki kısıtlamaların hafifletilmesi de dâhil olmak üzere insan haklarında bazı ilerlemeler kaydedildi. Ancak temel özgürlükler hala kısıtlanmaktadır. Raporlar, siyasi muhalefetin hala bastırıldığını, bağımsız medyanın kısıtlamalarla karşı karşıya olduğunu ve ifade özgürlüğünün sınırlı olduğunu göstermektedir. İnsan hakları örgütleri, Özbekistan'ı aktivistlere ve gazetecilere yönelik muamelesi nedeniyle eleştirmeye devam etmektedir.

Dini özgürlük bir diğer hassas konu olmayı sürdürmektedir. Hükümet dini uygulamalar üzerindeki bazı kısıtlamaları gevşetirken, tehdit olarak gördüğü İslami grupları izlemeye ve bastırmaya devam etmektedir. İslami halifeliği savunan ancak şiddete başvurmayan Hizb-ut Tahrir örgütü hala yasaklıdır ve üyeleri yasal kısıtlamalarla karşı karşıyadır.⁵⁵

Özbekistan'ın iç politikasında dikkat çekici bir gelişme, hükümetin çevresel sürdürülebilirliğe giderek daha fazla odaklanmasıdır. Ülke, 2024 yılında, yılda milyonlarca ton katı atığı elektriğe dönüştürmeyi amaçlayan atıktan enerji projelerine 1,3 milyar dolarlık yatırım yapacağını duyurmuştur. Bu çabalar, Özbekistan hala büyük ölçüde fosil yakıtlara bağımlı olmasına rağmen, yenilenebilir enerji ve sürdürülebilirliğe yönelik daha geniş küresel eğilimlerle uyumludur.⁵⁶

⁵⁵ F. Tolipov, "Uzbekistan's New Foreign Policy: Change and Continuity under President Mirziyoyev," *Central Asian Affairs*. 2020, 7(4): 347–370.

⁵⁶ Ministry of Energy of Uzbekistan, 2023/2024.

2. Dış Politika

Özbekistan Cumhuriyeti, ülkenin ulusal çıkarlarına dayalı açık, karşılıklı yarar sağlayan ve yapıcı bir dış politika yürütmektedir. Özbekistan'ın mevcut dış politikası, dünyadaki ve bölgedeki dinamik değişimler ile ülke içindeki büyük ölçekli reformlar dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Özbekistan Cumhuriyeti dış politikasının temel amacı, devletin bağımsızlığını ve egemenliğini güçlendirmek, ülkenin uluslararası arenadaki rolünü ve yerini daha da sağlamlaştırma, gelişmiş demokratik devletlerin saflarına katılmak ve Özbekistan çevresinde güvenlik, istikrar ve iyi komşuluk kuşağı oluşturmaktır.

Cumhuriyet, askeri-politik bloklarla tarafsızlık politikasına bağlı kalarak, topraklarında yabancı askeri üs ve tesislerin konuşlandırılmasını ve ülkenin askeri personelinin barışı koruma operasyonlarına veya yurt dışındaki askeri çatışmalara katılımını engellemektedir. Özbekistan, tüm çelişkilerin ve çatışmaların yalnızca barışçıl yollarla çözülmesini savunmaktadır.⁵⁷

Özbekistan diyaloga açıktır ve barış, ilerleme ve refah adına tüm ortaklarla işbirliğini genişletmekle ilgilenmektedir ve şu temel ilkeleri önemsemektedir: devletlerin egemen eşitliği, kuvvet veya tehdit kullanılmaması, sınırların dokunulmazlığı, diğer devletlerin içişlerine müdahale edilmemesi; uluslararası yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi, insan haklarına saygı ve koruma ve uluslararası hukukun diğer genel kabul görmüş ilke ve normları; güvenliğin, açıklığın ve pragmatizmin bölünemezliği, komşu ülkelerle kapsamlı iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi, bölgesel ve uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi.⁵⁸

Dış politikanın temel ve birincil görevlerinden biri, Özbekistan'ın öncelikli kalkınma yönündeki Eylem Stratejisinin etkili bir şekilde uygulanmasıdır.

Dışişleri Bakanlığı'nın bu hedefe ulaşması için aşağıdaki görevler belirlenmiştir:

- Ülkede demokratik reformların etkin bir şekilde uygulanması ve toplum ve ekonominin modernizasyonunun dinamik süreçleri için en uygun dış politika koşullarının oluşturulması;
- Orta Asya'da barış ve istikrarı korumak ve güçlendirmek, bölgeyi bir güvenlik ve sürdürülebilir kalkınma bölgesine dönüştürmek;
- Dünyanın önde gelen devletleri ve uluslararası örgütlerle dengeli ve çok boyutlu stratejik ortaklık sistemi oluşturmak;
- Özbekistan'ın bölgesel ve uluslararası politikanın en önemli alanlarındaki uluslararası girişimlerini teşvik etmek;
- Yerli ürünlerin ihracat hacminin artırılmasını ve coğrafyasının genişletilmesini kolaylaştırmak;
- Ulusal ekonominin öncelikli sektörlerine doğrudan yabancı yatırımların ve yüksek teknolojilerin çekilmesine yardımcı olmak;
- Yabancı turistlerin çekilmesine ve cumhuriyetin turizm altyapısının geliştirilmesine yardımcı olmak;

⁵⁷ Uzbekistan Ministry of Foreign Affairs, 2021.

⁵⁸ United Nations General Assembly, 2022.

- Ulaştırma ve transit alanında işbirliğinin genişletilmesine ve derinleştirilmesine, uluslararası ulaşım iletişimlerinin ve lojistik altyapısının geliştirilmesine yardımcı olmak;
- Yurt dışındaki Özbekistan Cumhuriyeti vatandaşlarının ve tüzel kişilerinin hak ve çıkarlarının kapsamlı bir şekilde korunmasını sağlamak;
- Yurt dışında yaşayan vatandaşlarla bağları güçlendirmek.

Özbekistan'ın dış politikasının temel önceliği Orta Asya bölgesidir. Özbekistan'ın Orta Asya'daki politikası, Afganistan'daki durumun çözümüne katkıda bulunmak da dâhil olmak üzere bölgesel güvenliğin temel sorunlarını ele alarak bölgede barış ve istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır. Özbek tarafı, bölgesel ticaret ve ekonomik işbirliğini güçlendirmek, bölgesel ulaşım ve transit altyapısını geliştirmek, Orta Asya'daki sınır ötesi nehirlerin su kaynaklarının adil ve rasyonel kullanımını ve bölgenin ekolojik sürdürülebilirliğini sağlamak ve sınırların belirlenmesi ve çizilmesi sürecini tamamlamak için her türlü çabayı gösterecektir. Özbekistan, bölge ülkeleriyle dostça ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmek, onlarla bilimsel, teknik, kültürel ve insani iş birliğini geliştirmek, parlamentolar, sınır bölgeleri, STK'lar ve sıradan vatandaşlar arasındaki temasları güçlendirmekle ilgilenmektedir.⁵⁹

Özbekistan Afganistan ile ilişkilerini daha da genişletecek, o ülkedeki durumun barışçıl bir şekilde çözülmesine yönelik uluslararası çabalara aktif olarak katılacaktır. Özbek tarafı Afganistan'ın ekonomik yeniden inşasına, ulaşım, sanayi, enerji ve sosyal altyapısının geliştirilmesine katkıda bulunmaya devam edecektir. İstikrarlı ve müreffeh bir Afganistan, Orta Asya'daki bölgesel güvenliğin bir garantisidir.⁶⁰

Özbekistan'ın dış politikasının bir diğer öncelikli yönü, ülkenin tarihsel olarak siyasi, ekonomik, ulaşım-iletişim ve diğer bağlar kurduğu BDT üye ülkeleridir. Özbekistan, BDT ülkeleriyle eşitlik, karşılıklı yarar, saygı ve birbirlerinin çıkarlarını dikkate alma temelinde ikili iş birliği ilişkileri kurmaktadır.

Stratejik Ortaklık Anlaşması (16 Haziran 2004), Müttefik İlişkiler Anlaşması (14 Kasım 2005) ve Özbekistan Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Arasındaki Stratejik Ortaklığın Derinleştirilmesine Dair Beyanname (4 Haziran 2012) temelinde Rusya ile dostane bağların tutarlı bir şekilde geliştirilmesi ve kapsamlı bir şekilde güçlendirilmesi, her iki ülkenin çıkarlarını karşılamakta ve bölgede istikrar ve güvenliği artırmaya hizmet etmektedir. İkili ilişkilerdeki en önemli görev, Özbekistan Devlet Başkanı Şavkat Mirziyoyev'in 4-5 Nisan 2017 tarihlerinde Rusya'ya ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 18-19 Ekim 2018 tarihlerinde Özbekistan'a yaptığı devlet ziyaretleri sırasında varılan anlaşmaların tam olarak uygulanmasıdır.⁶¹

Özbekistan Cumhuriyeti, küresel sorunların çözümünde kilit rollerden birini oynayan yakın bir bölgesel komşu ve devlet olarak Çin ile stratejik ortaklığı daha da güçlendirmekle ilgilenmektedir. Çin ile ilişkilerin geliştirilmesi, Stratejik Ortaklığın Kurulmasına İlişkin Ortak Bildiri (6 Haziran 2012), Stratejik Ortaklığın İkili İlişkilerinin Daha da Geliştirilmesi ve Derinleştirilmesine İlişkin Ortak Bildiri (9 Eylül 2013) ve Kapsamlı Stratejik Ortaklığın Daha da Derinleştirilmesine İlişkin Ortak Açıklama (12 Mayıs 2017) temelinde

⁵⁹ Ministry of Foreign Affairs of Uzbekistan, 2017.

⁶⁰ The Asia Today, 2024.

⁶¹ Ministry of Foreign Affairs of Russia, 2018.

gerçekleştirilmektedir. İkili ilişkilerdeki en önemli görev, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'in 24-27 Nisan 2019 tarihlerinde düzenlenen "Bir Kuşak, Bir Yol" adlı ikinci Uluslararası Forum çerçevesinde yaptığı girişim ve önerilerin zamanında ve tam olarak uygulanmasını sağlamaktır.⁶² Her iki ülke de Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'in 11-13 Mayıs 2017 tarihlerinde Pekin'e yaptığı devlet ziyareti sırasında varılan kararların ve anlaşmaların pratikte uygulanmasıyla ilgilenmektedir.

Özbekistan'ın dış politikasının önceliklerinden biri, Özbekistan Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Çerçevesi Bildirgesi (12 Mart 2002) temelinde Amerika Birleşik Devletleri ile kapsamlı, karşılıklı olarak yararlı ve yapıcı bir işbirliğinin geliştirilmesidir. Özbekistan, ülkede sivil toplumun temellerini güçlendirmeyi ve nüfusun yaşam standartlarını iyileştirmeyi amaçlayan modernizasyon ve reformları desteklemek amacıyla siyasi, ticari, ekonomik, yatırım, teknolojik, kültürel ve insani alanlarda ABD ile iş birliğini daha da artırmakla ilgilenmektedir. İkili iş birliğinin önemli alanları Afganistan'da barış ve istikrarın teşviki, ulus-ötesi tehditler ve zorluklarla mücadeledir.

Özbekistan, AB ve Avrupa devletleriyle karşılıklı yarar sağlayan iş birliğinin geliştirilmesine büyük önem vermektedir. Avrupa ülkeleriyle iş birliğinin temel alanları ticaret, yatırım ve finansal iş birliğinin geliştirilmesi, yüksek teknolojilerin transferi, bilim, eğitim, ekoloji, sağlık ve kültür alanlarında ortaklık ve bölgesel güvenliğin güçlendirilmesidir. Aynı zamanda başta Almanya, Fransa, Büyük Britanya, Belçika, İtalya, İspanya, Letonya ve diğer ülkeler olmak üzere Avrupa'nın önde gelen devletleriyle daha üst düzeyde ikili ilişkilerin teşvik edilmesine özel önem verilmektedir.⁶³

Özbekistan, ülkenin yüzyıllardır süregelen tarihi, ortak dili, dini, değerleri, benzer gelenek ve göreneklere ile bağlı olduğu Türkiye ile dostluk ve iş birliğini güçlendirme konusundaki tutarlı politikasını sürdürmek istemektedir. Cumhuriyet, başta ticaret, yatırım ve turizm alanlarında olmak üzere çeşitli alanlarda Türkiye ile karşılıklı yarar sağlayan ilişkileri daha da geliştirmeye çalışmaktadır.⁶⁴

Dış politikanın öncelikli yönlerinden bir tanesi, başta Kore Cumhuriyeti ve Japonya olmak üzere Asya Pasifik bölgesinin gelişmiş ülkeleriyle iş birliğinin iyileştirilmesidir. Özbekistan, yatırım, ticaret, yüksek teknolojiler ve kültürel insani iş birliği alanlarında bu ülkelerle tam ölçekli pratik iş birliğini sürdürmeyi hedeflemektedir. Özbekistan, Güneydoğu Asya'daki ortak ülkelerle - Malezya, Endonezya, Singapur, Vietnam ve diğer ülkelerle - iş birliğini aktif olarak artırmaya çalışmaktadır. Özbekistan Cumhuriyeti, özellikle Hindistan ve Pakistan ile ticaret ve ekonomi, ulaştırma, iletişim, turizm ve diğer alanlarda kapsamlı ve karşılıklı olarak faydalı ilişkilerin geliştirilmesini desteklemektedir.

Özbekistan, İslam İşbirliği Teşkilatı ve İslam Kalkınma Bankası çerçevesinde olmak üzere ekonomi, ulaştırma, iletişim, finans, yatırımlar ve turizm alanlarında Müslüman dünyasının devletleriyle karşılıklı olarak faydalı ilişkilerin aktif olarak geliştirilmesi ve güçlendirilmesiyle ilgilenmektedir.⁶⁵ Özbekistan, Birleşmiş Milletler'in çalışmalarına aktif

⁶² China Daily, 2019.

⁶³ U.S. Department of State, 2002.

⁶⁴ Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2021.

⁶⁵ Asian Development Bank, 2023.

olarak katılmaya devam etmekte ve onu, küreselleşmenin hızlı süreçleri bağlamında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasından ve devletlerin sürdürülebilir kalkınmasının teşvik edilmesinden sorumlu tek evrensel örgüt olarak görmektedir.

Özbekistan, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Şanghay İşbirliği Örgütü ve Bağımsız Devletler Topluluğu ile ortaklığın daha da geliştirilmesinden yanadır ve bu yapıların mekanizmalarını, modern zorluklara ve tehditlere karşı koymak için çok taraflı işbirliğini geliştirmek amacıyla etkin bir şekilde kullanmayı önemsemektedir.⁶⁶

Özbekistan, enerji, ulaştırma, tarım, konut inşaatı, küçük işletme geliştirme ve özel girişimcilik alanlarında yeni projelerin gerçekleştirilmesi için Asya Kalkınma Bankası, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Asya Altyapı Yatırımları Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarıyla iş birliğini yoğunlaştırmak için her türlü çabayı göstermektedir.

Bugün Özbekistan Cumhuriyeti, dünya çapında 130'dan fazla ülkeyle diplomatik ilişkiler kurmuştur. Taşkent'te 44 yabancı ülke büyükelçiliği, 1 başkonsolosluk, 8 fahri konsolos, 17 uluslararası örgüt misyonu, 13 yabancı devletlerin uluslararası hükümetlerarası ve hükümet örgütlerinin temsilciliği, diplomatik statüye sahip 1 ticaret misyonu faaliyet göstermektedir.

Özbekistan Cumhuriyeti'nin 55 diplomatik ve konsolosluk misyonu yabancı ülkelerde ve uluslararası örgütlerde akreditedir. Özbekistan 100'den fazla uluslararası örgütün üyesidir ve çok taraflı iş birliğinin çeşitli yapılarıyla etkileşim geliştirmektedir.⁶⁷

⁶⁶ European Commission, 2020.

⁶⁷ Ministry of Foreign Affairs of Uzbekistan, 2021.

VII. GENEL EKONOMİK DURUM

Özbekistan										
Öge	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nüfus	26,2	26,5	26,9	27,3	27,8	28,6	29,3	29,8	30,2	30,8
Toplam nüfus 1 Temmuz itibariyle (milyon)										
Nüfus yoğunluğu (kişi/km²).	58	59	59	60	61	62	65	66	67	68
Nüfus (% yıllık değişim)	1,2	1,2	1,4	1,6	1,7	2,9	2,7	1,5	1,6	1,7
Kentsel nüfus (% toplam nüfus)	36,3	36,1	35,9	35,8	51,7	51,5	51,2	51,2	51,2	51,0
İşgücü takvim yılı ('000)	10,224	10,493	11,299	11,603	11,930	12,287	12,542	12,850	13,163	13,505
Çalışanlar	10,196	10,467	10,735	11,035	11,328	11,628	11,919	12,224	12,523	12,818
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	2,970	2,929	2,991	3,030	2,892	3,118	3,229	3,252	3,402	3,529
Madencilik ve taş ocaklığı										
Üretim	1,348	1,402	1,446	1,487	1,513	1,606	1,641	1,670	1,703	1,737
Elektrik, gaz, buhar ve klima temini; su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetler										
Yapı						1,034	1,069	1,106	1,144	1,183
Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıtların ve motosikletlerin onarımı						1,236	1,270	1,306	1,342	1,378
Taşıma ve depolama hizmeti						510	529	549	570	592
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri						249	258	267	277	287
Finans ve sigorta faaliyetleri						70	74	73	72	70
Gayrimenkul faaliyetleri						62	63	64	66	67
Diğer hizmetler	5,879	6,136	6,299	6,519	6,923	3,691	3,732	3,882	3,890	3,916
Yetersiz istihdam	660	644	608	593	679	732	732	741	747	733
İşsizlik	28	26	564	568	601	658	622	626	640	687
İşsizlik oranı	0,3	0,2	5,0	4,9	5,0	5,4	5,0	4,9	4,9	5,1
İşgücü (% yıllık değişim)	2,8	2,6	7,7	2,7	2,8	3,0	2,1	2,5	2,4	2,6
İşgücüne katılım oranı (%)	67,9	67,9	71,1	71,1	73,4	70,7	69,7	70,0	70,5	71,3
Erkek	...	...	...	...	...	74,6	74,3	74,5	74,5	75,3
Kadın	...	...	...	...	...	66,6	64,9	66,3	66,3	67,1
ULUSAL HESAPLAR takvim yılı (Milyar Toplamı)										
<i>Mevcut Fiyatlarla</i>	15,923	21,125	28,190	38,970	49,376	78,937	103,233	127,590	153,311	186,829
Cari piyasa fiyatlarıyla sanayi kökenine göre GSYİH										
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	4,193	5,298	6,550	7,673	9,200	21,251	30,659	36,955	42,637	53,613
Madencilik ve taş ocaklığı						3,299	3,512	4,987	5,464	5,422
İmalat	3,371	4,597	5,907	9,148	11,651	8,037	10,576	13,442	17,806	23,706
Elektrik, gaz, buhar ve klima tedariki						1,593	1,770	1,923	1,968	2,801
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri						69	94	111	150	208
İnşaat	771	1,072	1,666	2,178	3,336	3,761	4,466	5,601	7,258	9,098

Öge	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nüfus								
Toplam nüfus 1 Temmuz itibariyle (milyon)	31,3	31,8	32,4	33,0	33,6	34,2	34,9	35,6
Nüfus yoğunluğu (kişi/km²).	69	70	72	73	74	76	77	79
Nüfus (% yıllık değişim)	1,8	1,8	1,7	1,8	1,9	1,9	2,0	2,1
Kentsel nüfus (% toplam nüfus)	50,8	50,6	50,6	50,6	50,5	50,6	50,7	50,9
İşgücü takvim yılı ('000)	13,768	14,022	14,357	14,642	14,876	14,797	14,981	15,039
Çalışanlar	13,058	13,298	13,520	13,273	13,541	13,236	13,539	13,706
Tarım, ormancılık ve balıkçılık Madencilik ve taş ocaklığı	3,602	3,647	3,671	3,537	3,545	3,499	3,415	3,439
Üretim	1,769	1,802	1,827	1,803	1,822	1,810	1,863	1,811
Elektrik, gaz, buhar ve klima temini; su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetler								
Yapı	1,222	1,264	1,290	1,206	1,325	1,306	1,351	1,314
Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıtların ve motosikletlerin onarımı	1,414	1,452	1,480	1,402	1,436	1,405	1,536	1,525
Taşıma ve depolama hizmeti	615	638	655	645	646	611	654	633
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	297	308	313	302	315	303	341	349
Finans ve sigorta faaliyetleri	70	67	72	74	76	73	70	70
Gayrimenkul faaliyetleri	68	69	69	67	62	53	63	62
Diğer hizmetler	3,940	3,988	4,078	4,176	4,252	4,119	4,175	4,426
Yetersiz istihdam	709	672	625	589	559	582	580	573
İşsizlik	709	724	837	1 369	1 335	1 561	1 442	1 333
İşsizlik oranı	5,2	5,2	5,8	9,3	9,0	10,5	9,6	8,9
İşgücü (% yıllık değişim)	1,9	1,8	2,4	2,0	1,6	-0,5	1,2	0,4
İşgücüne katılım oranı (%)	71,9	72,5	73,5	74,3	75,0	73,8	74,1	73,7
Erkek	75,6	76,1	76,9	81,9	81,5	80,5	80,8	80,0
Kadın	67,9	68,6	69,9	66,1	67,6	66,6	66,7	66,9
ULUSAL HESAPLAR takvim yılı (Milyar Toplamı)								
<i>Mevcut Fiyatlarla</i> <i>Cari piyasa fiyatlarıyla sanayi kökenine göre</i> <i>GSYİH</i>	221,351	255,422	317,476	426,641	532,713	605,515	738,425	896,618
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	64,680	74,779	90,984	113,327	129,885	150,494	181,788	208,809
Madencilik ve taş ocaklığı	6,449	5,960	10,434	19,711	30,866	22,162	28,649	33,396
İmalat	28,354	34,875	43,862	67,897	93,452	116,043	144,523	175,432
Elektrik, gaz, buhar ve klima tedariki	3,392	4,200	4,773	5,769	8,922	10,994	12,323	15,380
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	272	363	502	890	946	1,076	1,483	1,562
İnşaat	11,383	13,148	15,229	21,958	30,450	37,335	45,557	54,286
Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıtların ve motosikletlerin onarımı	14,819	17,095	19,561	24,038	29,043	33,873	42,615	51,633
Nakliye ve depolama	15,670	16,694	19,656	23,275	28,825	29,251	36,258	43,934
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	1,326	1,661	1,980	2,472	3,137	2,790	4,135	6,388
Bilgi ve iletişim	3,488	4,419	5,650	6,820	7,204	9,062	11,677	16,093

Öge	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Finans ve sigorta faaliyetleri											1,555	2,112
Gayrimenkul faaliyetleri											6,233	8,221
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler											551	707
İdari ve destek hizmet faaliyetleri											896	1,162
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	609	936	1,389	1,765	2,128	2,822	3,797	5,363	7,880	10,322	1,653	2,293
Eğitim											4,850	6,003
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri											1,820	2,443
Sanat, eğlence ve rekreasyon											132	170
Diğer hizmet faaliyetleri											1,036	1,234
Hanehalklarının işveren olarak faaliyetleri; farklılaştırılmamış mal ve hizmet üreten faaliyetleri	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Bölge dışı kurum ve kuruluşların faaliyetleri	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Daha az: Dolaylı olarak ölçülen finansal aracılık hizmetleri	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	583	869
Temel fiyatlarla brüt katma değer	2,848	4,341	6,512	8,499	10,536	14,233	18,986	25,331	35,115	44,611	69,473	91,605
Üretim ve ithalatta daha az vergi ve sübvansiyon	408	584	938	1,345	1 725	1 690	2 139	2 859	3 855	4,764	9 464	11 628
Yurt dışından elde edilen net faktör geliri	49	-87	-111	-112	-50	-27	50	1 478	2 382	1,525	1,896	3,092
GSMH	3,207	4,838	7,339	9,732	12,211	15,896	21,175	29,668	41,352	50,901	80,832	106,325
Çıktının Yapısı (temel fiyatlarla GSYİH'nin %'si)	34.4											
Tarım		34,0	34,5	33,0	30,8	29,5	27,9	25,9	21,9	20,6	30,6	33,5
Endüstri	23.1	22,6	22,2	23,7	26,0	29,1	29,9	29,9	32,3	33,6	24,1	22,3
Hizmetler	42.5	43,4	43,4	43,4	43,3	41,4	42,2	44,2	45,9	45,8	45,3	44,2
Cari piyasa fiyatlarıyla GSYİH harcamaları	3,256	4,925	7,450	9,844	12,261	15,923	21,125	28,190	38,970	49,376	78,937	103,233
Nihai tüketim harcamaları	2,624	3,939	5,828	7,192	8,346	10,236	13,415	17,907	24,677	31,722	58,434	75,571
Hanehalkı nihai tüketimi	2,016	3,032	4,488	5,475	6,364	7,698	10,184	13,507	18,470	24,083	47,863	62,368
NPISH'lerin nihai tüketimi											699	848
Devletin nihai tüketimi	607	907	1,339	1,717	1,982	2,538	3,232	4,400	6,207	7,639	9,871	12,355
Brüt sermaye oluşumu	637	1,041	1,579	2,049	3,012	4,466	6,255	7,951	12,485	14,787	21,454	27,571
Brüt sabit sermaye oluşumu	781	1,375	1,649	2,120	2,888	3,500	4,569	6,628	10,435	13,999	17,832	21,456
Kamu	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Özel	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Stoklardaki değişimler	144	-334	-70	-71	124	966	1, 686	1. 323	2, 050	788	3,621	6, 115
Satın almalar eksi değerli varlıkların elden çıkarılması	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Mal ve hizmet ihracatı	864	1,517	2,353	3,631	4,956	6,028	7,820	11,372	15,144	17,276	19,162	24,435
Mal ihracatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	16,929	21,284
Hizmet ihracatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	2,234	3,150
Daha az: Mal ve hizmet ithalatı	869	1,572	2,309	3,028	4,053	4,807	6,366	9,040	13,336	14,409	19,719	26,814
Mal ithalatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	15,501	21,457
Hizmet ithalatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	4,218	5,357
İstatistiksel tutarsızlık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-394	2,469
Talebin Yapısı (cari piyasa fiyatlarıyla GSYİH'nin %'si)	61.9											
Hanehalkı nihai tüketimleri		61,6	60,2	55,6	51,9	48,3	48,2	47,9	47,4	48,8	61,5	61,2
Devletin nihai tüketimi	18.7	18,4	18,0	17,4	16,2	15,9	15,3	15,6	15,9	15,5	12,5	12,0
Brüt sermaye oluşumu	19.6	21,1	21,2	20,8	24,6	28,0	29,6	28,2	32,0	29,9	27,2	26,7
Stoklardaki değişimler	-4.4	-6.8	-0.9	-0.7	1,0	6,1	8,0	4,7	5,3	1,6	4,6	5,9

KTMÜ-TÜRKSAM
Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Merkezi

Öge	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Mal ve hizmet ihracatı	26,5	30,8	31,6	36,9	40,4	37,9	37,0	40,3	38,9	35,0	24,3
Mal ve hizmet ithalatı	26,7	31,9	31,0	30,8	33,1	30,2	30,1	32,1	34,2	29,2	25,0
İstatistiksel tutarsızlık	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-0,5
Sabit Fiyatlarla											
Bir önceki yılın piyasa fiyatlarıyla sanayi kökenli GSYİH	2,210	3,391	5,121	7,766	10,577	13,113	17,110	23,126	30,735	42,107	65,839
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	637	1,019	1,565	2,397	3,035	3,432	4,491	5,640	6,859	8,120	17,878
Madencilik ve taş ocaklığı											2 973
Üretim	309	475	720	1,112	1,652	2,229	3,582	4,901	6,308	9,523	6,895
Elektrik, gaz, buhar ve klima tedariki											1,446
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri											
İnşaat	147	203	296	379	479	651	887	1,244	1,758	2,923	3,298
Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıtların ve motosikletlerin onarımı	206	343	511	785	1,111	1,273	1,563	2,266	3,148	3,844	4,903
Nakliye ve depolama	161	259	397	637	1,008	1,415	1,887	2,700	3,692	5,075	5,112
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri											358
Bilgi ve iletişim											1,389
Finans ve sigorta faaliyetleri											1,365
Gayrimenkul faaliyetleri											4,621
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler											489
İdari ve destek hizmet faaliyetleri											747
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	452	671	1,036	1,492	1,836	2,215	2,908	4,055	5,750	8,288	1,295
Eğitim											3,912
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri											1,380
Sanat, eğlence ve rekreasyon											106
Diğer hizmet faaliyetleri										922	1,165
Hanehalklarının işveren olarak faaliyetleri; farklılaştırılmamış mal ve hanehalklarının kendi kullanımları için hizmet üreten faaliyetleri	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Bölge dışı kurum ve kuruluşların faaliyetleri	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Daha az: Dolaylı olarak ölçülen finansal aracılık hizmetleri	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	620
Temel fiyatlarla brüt katma değer	1,912	2,969	4,525	6,801	9,22	11,216	15,317	20,807	27,516	37,774	58,527
Üretim ve ithalatta daha az vergi ve sübvansiyon	298	422	596	964	1,456	1,897	1,793	2,319	3,219	4,333	7,312
Yurt dışından elde edilen net faktör geliri	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
GSMH	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Çıktı Büyümesi (% yıllık değişim)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
GSMH	3,8	4,2	4,0	4,2	7,4	7,0	7,5	9,5	9,0	8,1	7,1
Tarım	3,2	4,1	6,0	6,8	8,3	5,9	7,1	6,5	4,7	5,8	6,1
Endüstri	1,8	2,9	3,4	3,2	5,9	5,3	7,9	8,4	6,5	9,9	5,5
Hizmetler	5,4	5,1	3,3	3,2	7,4	7,6	7,8	12,5	12,3	6,8	9,6
Önceki yılın piyasa fiyatlarıyla GSYİH harcamaları	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	65,839
Nihai tüketim harcamaları	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	49,636
Hanehalkı nihai tüketimi	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	40,959
NPISH'lerin nihai tüketimi	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	504
Devletin nihai tüketimi	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	8,173
Brüt sermaye oluşumu	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Öge	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Mal ve hizmet ihracatı	23,7	19,3	18,6	16,0	13,8	12,3	20,7	26,8	28,3	24,2	23,7	27	26,5
Mal ve hizmet ithalatı	26,0	25,0	23,7	20,3	17,0	16,9	27,0	44,4	44,2	37,7	40,2	43,9	45,5
İstatistiksel tutarsızlık	2,4	0,8	0,2	-0,3	-1,6	-1,7	0,4	5,0	-1,6	-1,5	-0,2	1,8	-
Sabit Fiyatlarla													
Bir önceki yılın piyasa fiyatlarıyla sanayi kökenli GSYİH	84,877	110,565	136,900	163,850	200,316	234,482	266,648	336,143	452,161	543,343	650,343	780,319	950,316
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	22,543	32,793	39,334	45,188	56,885	68,670	75,640	90,981	116,813	133,592	156,445	180,346	217,291
Madencilik ve taş ocakçılığı	3,250	3,822	4,818	5,090	5,578	6,502	7,011	12,898	19,585	24,076	24,547	29,185	33,736
Üretim	8,690	11,239	15,118	19,223	25,101	30,248	36,346	46,419	72,393	100,809	125,677	152,365	187,222
Elektrik, gaz, buhar ve klima tedariki	1,545	1,705	1,942	2,049	2,944	3,514	4,011	4,807	6,062	9,528	12,290	13,988	16,868
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	80	99	119	168	222	299	392	546	910	938	923	1,405	1,579
İnşaat	4,064	5,111	6,631	8,539	10,809	12,206	13,943	17,276	26,978	33,332	39,862	48,582	57,570
Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıtların ve motosikletlerin onarımı	6,412	7,543	9,385	11,307	1,096	16,112	17,271	20,402	25,735	30,113	37,946	46,175	57,767
Nakliye ve depolama	6,449	8,374	10,174	12,733	14,615	16,234	18,156	20,236	24,688	27,049	33,598	39,718	47,435
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	509	634	809	1,086	1,302	1,530	1,872	2,097	2,663	2,474	3,685	5,025	7,185
Bilgi ve iletişim	1,713	2,102	2,136	2,877	3,422	3,978	5,352	6,349	7,385	8,955	11,532	14,932	19,992
Finans ve sigorta faaliyetleri	1,699	2,354	2,934	3,863	4,512	5,459	7,490	9,374	11,703	16,019	22,583	26,275	37,208
Gayrimenkul faaliyetleri	6,495	8,519	10,333	12,425	14,435	16,946	19,517	22,628	27,725	30,878	35,818	41,147	48,432
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	591	759	1,020	1,164	1,431	1,792	2,061	2,519	3,985	5,465	7,219	8,412	10,198
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	982	1,271	1,599	2,042	2,475	3,000	3,362	4,159	5,433	5,659	7,711	9,638	12,306
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	1,814	2,477	3,409	4,648	5,582	6,619	8,153	9,959	16,191	20,049	23,059	32,017	45,188
Eğitim	5,305	6,630	8,239	10,039	11,945	13,822	15,487	17,215	21,730	27,796	34,890	43,359	53,717
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	1,983	2,492	3,067	3,836	4,567	5,407	6,063	6,716	8,562	14,054	18,018	19,112	21,468
Sanat, eğlence ve rekreasyon	144	176	227	305	374	460	548	865	1,269	1,330	2,087	2,439	3,267
Diğer hizmet faaliyetleri	1,165	1,385	1,703	2,069	2,557	3,117	3,526	3,851	4,644	5,220	6,028	7,403	8,485
Temel fiyatlarla brüt katma değer	643	1,043	1,379	1,700	2,104	2,722	3,253	...	...	...	...	...	...
Üretim ve ithalatta daha az vergi ve sübvansiyon	74,791	98,443	121,620	146,954	180,746	213,90	242,948	299,300	404,453	497,335	603,921	729,523	886,107
Yurt dışından elde edilen net faktör geliri	10,086	12,122	15,280	16,896	19,570	21,292	23,700	36,843	47,707	46,009	46,423	50,798	64,209
GSMH Çıktı Büyümesi (% yıllık değişim)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
GSMH	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Tarım	7,5	7,1	7,3	6,9	7,2	5,9	4,4	5,5	6,0	2,0	7,4	7,4	6,0
Endüstri	6,1	7,0	6,4	6,0	6,1	6,2	1,2	0,3	3,1	2,9	4,0	3,6	4,1
Hizmetler	5,2	7,6	9,8	7,4	8,3	5,9	5,4	11,5	8,3	2,5	8,4	5,6	6,1

KTMÜ-TÜRKSAM
Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Merkezi

Önceki yılın piyasa fiyatlarıyla GSYİH harcamaları	10,0	7,8	6,8	7,4	7,6	5,9	6,0	5,7	6,7	1,1	9,5	8,7	6,8
Nihai tüketim harcamaları	84,877	110,565	136,900	163,850	200,316	234,482	266,648	336,143	452,161	543,343	650,343	780,319	950,316
Hanehalkı nihai tüketimi	65,765	8,27	103,706	129,013	158,634	186,469	213,025	260,914	339,466	405,209	498,254	615,901	730,933
NPISH'lerin nihai tüketimi	54,313	68,738	85,572	105,646	130,682	153,689	174,212	216,127	274,973	313,107	393,739	485,794	575,892
Devletin nihai tüketimi	715	880	1,008	1,230	1,539	1,834	2,160	2,573	3,910	4,830	3,698	3,300	3,869
Brüt sermaye oluşumu	10,737	13,410	17,126	22,137	26,412	30,947	36,653	42,214	60,583	87,272	100,817	126,806	151,172

Öge	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Brüt sabit sermaye oluşumu	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	15,781	18,296
Kamu	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Özel	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Stoklardaki değişimler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Mal ve hizmet ihracatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	16,217	21,978
Mal ihracatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	14,160	19,066
Hizmet ihracatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	2,057	2,912
Mal ve hizmet ithalatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	18,181	24,810
Mal ithalatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	14, 271	19,860
Hizmet ithalatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	3,910	4,949
İstatistiksel tutarsızlık	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Talep Büyümesi (% yıllık değişim)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	10,3	13,3
Hanehalkı nihai tüketimi	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	7,0	8,8
Devletin nihai tüketimi	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Brüt sermaye oluşumu	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Mal ve hizmet ihracatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	1,6	14,7
Mal ve hizmet ithalatı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	0,4	25,8
Cari Fiyatlarla Yatırım Finansmanı Brüt sermaye oluşumu	637	1,041	1,579	2,049	3,012	4,466	6,255	7,951	12,485	14,787	21, 454	27,571
Brüt ulusal tasarruf	586	917	1,603	2,849	4,226	6,393	9,187	11,578	16,564	18,967	22,343	30,713
Gayri safi yurtiçi tasarruf	632	986	1,623	2,652	3,915	5,688	7,710	10,283	14,293	17,653	20,503	27, 661
Yurt dışından elde edilen net faktör geliri		-87	-111	-112	-50	-27	50	1,478	2,382	1,525	1,896	3,092
Yurt dışından net cari transferler	3	18	92	309	361	733	1,427	-183	-111	-211	-56	-41
Tasarruf ve Yatırım (cari piyasa fiyatlarıyla GSYH'nin %'si). Gayri safi yurtiçi tasarruf	19,4	20,0	21,8	26,9	31,9	35,7	36,5	36,5	36,7	35,8	26,0	26,8
Brüt ulusal tasarru	18,0	18,6	21,5	28,9	34,5	40,2	43,5	41,1	42,5	38,4	28,3	29,8
Brüt sermaye oluşumu	19,6	21,1	21,2	20,8	24,6	28,0	29,6	28,2	32,0	29,9	27,2	26,7
Cari Piyasa Fiyatlarıyla (SUM '000) Kişi başına düşen GSYİH	132	197	295	385	474	609	798	1,049	1, 427	1,778	2,764	3,519
Kişi başına düşen GSMH	130	194	290	381	472	607	780	1,093	1,432	1,779	2,830	3,624
Cari Fiyatlarla (milyar \$) Cari piyasa fiyatlarıyla sanayi kökenine göre GSYİH	14	12	10	10	12	14	17	22	30	34	50	60
GSMH	14	11	10	10	12	14	17	23	31	35	51	62
Mevcut Piyasa Fiyatlarıyla (\$) Kişi başına düşen GSYİH	557	466	383	396	465	547	654	830	1 082	1,213	1 742	2 052
Madencilik; önceki yıl = 100; dönem sonu	103,3	101,8	103,2	105,4	108,3	98,7	104,4	100,2	109,6	103,0	94,8	98,5
İmalat; önceki yıl = 100; dönem sonu	100,8	103,2	102,6	102,7	97,8	106,4	107,3	110,2	106,6	105,1	108,9	108,1

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Öge	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Brüt sabit sermaye oluşumu	23,731	29,672	36,628	45,360	50,914	66,098	100,424	184,924	199,457	227,926	253,118	342,616*
Kamu	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Özel	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Stoklardaki değişimler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Satın almalar eksi değerli varlıkların elden çıkarılması	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Mal ve hizmet ihracatı	23,184	27,193	26,536	30,611	31797	36,156	72,566	133,313	120,436	166,080	217,780	260,791*
Mal ihracatı	19,530	22,585	21,566	25,146	26,903	29,468	58,109	108,096	105,322	143,099	168,009	206,351*
Hizmet ihracatı	3,654	4,607	4,970	5,465	4,894	6,689	14, 457	25, 217	15,114	22,981	49,771	54,440*
Mal ve hizmet ithalatı	28,910	32,858	34,414	33,943	37,117	48,976	122,150	214,668	200,571	281,375	336,722	438,836*
Mal ithalatı	22,958	26,450	28,344	26,785	28,260	36,832	94,928	171,134	168,760	230,975	263,842	359,557*
Hizmet ithalatı	5,952	6,408	6,069	7,158	8,857	12,143	27,222	43,534	31,811	50,400	72,880	79,279*
İstatistiksel tutarsızlık	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Talep Büyümesi (% yıllık değişim)												
Hanehalkı nihai tüketimi	10,1	8,7	8,7	11,8	8,3	4.2	6,9	5,6	0,2	11,5	10,8	6.1*
Devletin nihai tüketimi	8,5	8,6	8,4	6,7	2,7	1.5	4,8	5,7	1,4	3,1	3,5	1.4*
Brüt sermaye oluşumu	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Mal ve hizmet ihracatı	-5.1	10,6	-7.1	2,1	4,3	14.8	10,2	16,4	-20.1	13,4	24,6	7.7*
Mal ve hizmet ithalatı	7,8	3,2	-5.4	-10.6	-1.3	13.7	42,3	13,4	-14.9	23,4	13,5	11.5*
Cari Fiyatlarla Yatırım Finansmanı												
Brüt sermaye oluşumu												
Brüt ulusal tasarruf	38,359	43,232	52,134	51,895	62,514	102,133	151,224	184,204	199,116	242,813	...	...
Gayri safi yurtiçi tasarruf	32,182	34,598	43,787	47,546	49,980	73,774	105,113	129,482	151,165	174,454	200,866	257,196*
Yurt dışından elde edilen net faktör geliri	4,423	6,599	6,787	3,749	2,771	6,220	12,160	6 509	-1,927	2,163	...	...
Yurt dışından net cari transferler	1,754	2,035	1,561	600	9,762	22,138	33,951	48,212	49, 878	66,195	134,379	123,647*
Tasarruf ve Yatırım (cari piyasa fiyatlarıyla GSYH'nin %'si). Gayri safi yurtiçi tasarruf	25,2	22,6	23,4	21,5	19,6	23.2	24,6	24,3	25,0	23,6	22,4	24.1*
Brüt ulusal tasarru	30,1	28,2	27,9	23,4	24,5	32.2	35,4	34,6	32,9	32,9	37,4	24.1*
Brüt sermaye oluşumu	30,1	27,5	28,0	26,3	25,8	29.1	37,2	41,8	40,0	40,4	37,5	43.1*
Cari Piyasa Fiyatlarıyla (SUM '000)	4,285	5,069	6,074	7,072	8,020	9,802	12,946	15,864	17,689	21, 149	25,152	29,291*
Kişi başına düşen GSYİH	4,434	5,287	6,295	7,192	8,107	9,994	13,315	16,058	17, 632	21,211	...	...
Cari Fiyatlarla (milyar \$)												
Cari piyasa fiyatlarıyla sanayi kökenine göre GSYİH	68	73	81	86	86	62	53	60	60	70	81	91*
GSMH	70	76	84	88	87	63	54	61	60	70	...	...
Mevcut Piyasa Fiyatlarıyla (\$) Kişi başına düşen GSYİH	2, 267	2,419	2,628	2,753	2,704	1,914	1,604	1,795	1,759	1,993	2,276	2,496*
ÜRETİM İNDEKSLERİ												
Tarım; önceki yıl = 100; dönem ortalamaları	...	...	106,3	106,1	106,3	101,0	100,2	103,3	102,7	103,9	103,6	103,9
Madencilik; önceki yıl = 100; dönem sonu	108,8	96,6	93,2	102,9	100,8	117,6	126,5	99,4	78,0	110,8	101,9	101,0
İmalat; önceki yıl = 100; dönem sonu	106,3	112,5	108,0	105,9	106,7	104,2	107,9	106,6	107,9	108,3	105,4	106,7

KTMÜ-TÜRKSAM
Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Merkezi

Öge	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ENERJİ yıllık değerleri Kömür (t '000)	2,501	2,711	2,736	1,913	2,699	3,002	3,122	3,273	3,602	3,654	3,629	3,845
Üretim												
İhracat	0	0	6	1	2	2	5	9	22	5	7	8
İthalat	22	22	29	32	19	2	5	9	6	10	9	31
Tüketim	3,152	2, 642	2,814	2,195	2,966	2,816	3,064	2,639	3,332	3,172	2,645	2,831
Doğal gaz (m³ milyar)												
Üretim	56,4	57,4	59,7	58,1	60,4	60,7	63,3	65,6	68,3	66,9	66,0	63,0
İhracat	6,9	7,0	4,6	7,5	3,0	12,4	0,0	14,4	14,8	17,4	13,0	9,1
İthalat	1,6	1,6	0,9	1,4	...	1,1	...	...	...	0,0	0,0	0,1
Tüketim	51,3	52,0	54,7	52,6	51,5	50,4	52,1	50,6	52,7	48,0	52,8	54,6
Elektrik (kWh milyon)	Elektrik (kWh milyon)											
Üretim	46,864	47,961	49,398	49,400	51,030	47,706	49,374	49,011	50,219	50,04	51,976	52,806
İhracat	912	422	696	813	891	968	1 305	776	796	937	1 164	1 395
İthalat	2,965	1,402	609	808	...	684	900	1,773	899	887	...	657
Tüketim	48,145	48,455	49,315	48,736	49,451	47,384	48,952	50,000	50,318	50,058	50,808	52,072
Perakende fiyatlar (SUM/L)												
Benzin, premium ENDEKSLERİ dönem ortalamaları; önceki yıl = 100	104,4	164,2	224,1	261,4	331,1	...	...	...	...	...	...	...
Tüketici (ulusal)	124,9	127,4	127,6	110,3	101,6	106,4	108,7	106,1	107,2	107,8	107,6	107,3
Yiyecek ve alkolsüz içecekler	130,0	128,6	128,6	105,2	94,8	104,3	107,8	101,6	103,2	104,6	104,9	103,6
Alkollü içecekler, tütün ve narkotikler	118,5	115,8	114,7	109,1	104,3	101,4	100,4	113,4	106,9	100,9	101,7	100,8
Giyim ve ayakkabı	127,5	119,8	118,4	116,2	105,3	103,0	101,5	101,5	101,3	101,9	103,0	101,1
Konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar	156,9	140,2	143,6	131,6	126,5	118,8	122,6	125,9	123,9	118,3	113,7	120,3
Mobilyalar, ev eşyaları ve rutin ev bakımı	131,7	119,8	121,4	113,8	102,5	101,4	101,4	101,2	104,4	101,6	103,6	101,1
Sağlık	135,2	120,4	124,5	116,1	105,5	105,1	106,5	105,9	107,7	106,0	108,6	102,9
Nakliye	169,4	140,3	128,9	115,0	116,8	109,0	112,1	114,5	110,6	108,2	110,1	114,7
Bilgi ve iletişim	133,9	142,2	132,1	135,7	116,7	103,8	105,8	102,5	104,6	110,9	112,8	107,9
Rekreasyon, spor ve kültür	126,1	122,6	129,4	122,9	109,0	108,6	106,0	114,3	117,1	124,1	115,5	106,6
Eğitim hizmetleri	131,5	138,2	152,4	128,3	111,2	121,5	122,1	125,3	167,8	151,4	143,3	128,7
Restoranlar ve konaklama hizmeti	132,6	132,0	132,9	120,1	109,0	106,6	103,9	105,5	112,8	118,0	113,2	107,8
Sigorta ve finansal hizmetler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Kişisel bakım, sosyal koruma ve çeşitli mal ve hizmetler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Yapımcı	160,9	142,2	148,0	129,9	129,6	125,6	130,2	114,1	109,1	124,7	115,6	119,6
Örtük GSYİH deflatörü	147,3	145,2	145,5	126,8	115,9	121,4	123,5	121,9	126,8	117,3	119,9	121,6
Fiyat Endeksleri (% yıllık değişim) Tüketici fiyat endeksi (ulusal)	24,9	27,4	27,6	10,3	1,6	6,4	8,7	6,1	7,2	7,8	7,6	7,3
Gıda ve alkolsüz içecekler fiyat endeksi (ulusal)	30,0	28,6	28,6	5,2	-5,2	4,3	7,8	1,6	3,2	4,6	4,9	3,6
Üretici fiyat endeksi	60,9	42,2	48,0	29,9	29,6	25,6	30,2	14,1	9,1	24,7	15,6	19,6
Örtük GSYİH deflatörü	47,3	45,2	45,5	26,8	15,9	21,4	23,5	21,9	26,8	17,3	19,9	21,6

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Öge	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ENERJİ yıllık değerleri Kömür (t '000) Üretim	3,753	4,090	4,397	3,488	3,867	4,039	4,174	4,048	4,133	5,056	5,356	...
İhracat	7	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	...
İthalat	196	154	892	869	836	864	1,302	1,424	2,987	2,417	2,752	...
Tüketim	3,831	5,721	5,265	4,236	5,003	4,725	6,768	5,699	7,988	7,056	8,309	...
Doğal gaz (m³ milyar)												
Üretim	61,5	58,3	54,2	54,6	56,1	56,6	61,6	60,7	49,8	53,8	51,7	...
İhracat	15,2	12,4	10,7	12,0	11,7	10,2	14,9	13,5	3,5	5,5	4,2	...
İthalat	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	...	0,0	...	0,5	2,3	2,2	...
Tüketim	47,3	46,3	43,3	41,5	43,7	46,1	48,3	49,7	46,1	51,9	48,6	...
Elektrik (kWh milyon)												
Üretim	53,000	54,619	55,766	57,658	59,101	60,820	62,897	63,532	66,501	71,363	74,269	...
İhracat	1,358	1,293	1,447	1,088	1,543	1,847	2,627	2,067	2,687	2,644	2,703	...
İthalat	7,930	7,225	231	...	...	1,143	2,233	3,379	4,719	6,232	4,977	...
Tüketim	52,330	53,737	54,986	56,369	57,605	60,181	62,503	64,844	69,021	74,952	76,543	...
Perakende fiyatlar (SUM/L)												
Benzin, premium FİYAT ENDEKSLERİ dönem ortalamaları; önceki yıl = 100	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Tüketici (ulusal)	107,2	107,0	106,4	105,5	105,6	109,5	117,5	114,5	112,9	110,8	111,4	110,0
Yiyecek ve alkolsüz içecekler	105,2	104,8	103,7	102,7	107,9	118,1	120,1	117,0	117,5	114,4	115,0	111,6
Alkollü içecekler, tütün ve narkotikler	101,9	105,2	107,2	104,7	108,9	112,2	120,8	114,0	110,9	110,6	110,1	110,8
Giyim ve ayakkabı	102,9	105,3	107,3	108,1	110,8	112,2	116,2	110,7	108,3	106,7	108,1	107,1
Konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar	112,2	111,8	116,2	107,8	118,1	110,7	115,6	121,2	109,5	106,5	103,8	105,2
Mobilyalar, ev eşyaları ve rutin ev bakımı	103,0	103,8	104,8	108,0	109,8	107,7	111,1	114,1	111,4	108,1	110,7	109,5
Sağlık	102,9	103,7	108,1	107,7	107,6	105,9	109,4	107,3	112,2	110,9	111,7	114,3
Nakliye	113,2	113,4	108,7	105,3	107,8	113,1	118,8	114,9	111,0	112,1	111,4	111,4
Bilgi ve iletişim	117,8	112,8	114,8	112,4	114,0	119,8	114,5	109,4	102,3	103,4	102,7	100,1
Rekreasyon, spor ve kültür	103,4	105,6	107,9	108,1	107,5	110,6	110,7	109,9	107,3	108,3	113,2	111,3
Eğitim hizmetleri	126,5	119,6	104,0	112,9	112,4	107,8	108,7	121,4	112,7	106,8	107,5	102,8
Restoranlar ve konaklama hizmeti	106,7	107,8	106,2	104,2	106,8	106,7	113,8	119,1	116,2	115,3	119,0	122,9
Sigorta ve finansal hizmetler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	102,3	102,4	103,4
Kişisel bakım, sosyal koruma ve çeşitli mal ve hizmetler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	111,0	113,0	111,5
Yapımcı	114,5	111,7	113,6	113,5	114,8	117,5	131,8	143,2	114,9	109,3	116,8	112,5
Örtük GSYİH deflatörü	115,4	112,0	114,0	110,5	108,9	119,1	126,9	117,8	111,4	113,5	114,9	112,2
Fiyat Endeksleri (% yıllık değişim) Tüketici fiyat endeksi (ulusal)	7,2	7,0	6,4	5,5	5,6	9,5	17,5	14,5	12,9	10,8	11,4	10,0
Gıda ve alkolsüz içecekler fiyat endeksi (ulusal)	5,2	4,8	3,7	2,7	7,9	18,1	20,1	17,0	17,5	14,4	15,0	11,6
Üretici fiyat endeksi	14,5	11,7	13,6	13,5	14,8	17,5	31,8	43,2	14,9	9,3	16,8	12,5
Örtük GSYİH deflatörü	15,4	12,0	14,0	10,5	8,9	19,1	26,9	17,8	11,4	13,5	14,9	12,2

KTMÜ-TÜRKSAM
Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Merkezi

Öge	2000-2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hibeler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Sosyal yardımlar	...	10,910	12,793	15,483	16,965	19,366	24,069	31,869	40,89	48,671
Diğer giderler	...	5,518	6,993	8,362	9,501	12,581	23,332	30,759	27,324	59,857
Net işletme bakiyesi	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Brüt işletme bakiyesi	...	11,613	12,777	12,488	15,865	12,739	27,075	26,161	13,935	1,054
Finansal Olmayan Varlıklara İlişkin İşlemler Finansal olmayan varlıklara yapılan net/brüt yatırım.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Duran varlıklar	...	4,458	5,100	5,629	6,278	8,157	14,125	23,538	22,384	28,661
Envanterler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Değerli Eşyalar	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Üretilmeyen varlıklar	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Harcamalar	...	36,671	43,775	51,086	57,169	68,847	100,452	139,827	165,519	222,312
Net borç verme/Net borç alma	...	7,155	7,677	6,859	9,587	4,582	12,950	2,622	-8,449	-27,607
Birincil denge Finansal Varlık ve Yükümlülük İşlemleri (Finansman)	...	7,191	7,730	6,920	9,647	4,717	13 239	3,736	-6,589	-25,135
Finansal varlıkların net iktisabı	...	7,047	7,665	7,109	9,839	4,623	11,802	1,621	-8,591	-34,695
Yurtiçi	...	7,047	7,665	7,109	9,839	4,623	11,802	1,621	-8,591	-34,695
Harici	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Net incurrence of liabilities	...	-108	-12	250	251	41	-1,148	-1,001	-142	-7,088
Domestic	...	-108	-12	250	251	41	-1,148	579	2 247	...
Harici	...	...	...	...	...	...	...	-1,580	-2,389	...
Kamu Finansmanı (cari piyasa fiyatlarıyla GSYH'nin %'si) Gelir	...	30,3	29,0	27,6	27,5	24,3	27,9	27,9	27,1	26,4
Vergiler	...	21,1	20,4	20,3	20,0	17,3	19,8	19,4	19,6	18,8
Bireyler tarafından ödenecek vergiler	...	2,2	2,1	2,1	2,0	1,9	1,8	2,6	2,6	2,6
Kurumlar ve diğer işletmeler tarafından ödenecek vergiler	...	5,2	4,8	4,2	4,5	4,6	4,4	3,5	5,2	5,4
Harcamalar	...	25,4	24,7	24,3	23,6	22,8	24,7	27,4	28,5	30,1
Net borç verme/Net borç alma	...	4,9	4,3	3,3	4,0	1,5	3,2	0,5	-1,5	-3,7
Birincil denge	...	5,0	4,4	3,3	4,0	1,6	3,3	0,7	-1,1	-3,4
Fonksiyonlara Göre Harcamalar, Genel Yönet Toplam harcama	...	31,614	37,709	43,702	48,731	58,292	82,315	117,449	142,208	190,168
Genel kamu hizmetleri	...	1,685	2,030	2,365	2,769	4,059	10,710	11,342	1,858	17,756
Savunma	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Kamu düzeni ve güvenliği	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Ekonomik İşler	...	5,189	6,072	6,900	7,671	9,723	10,496	17,545	22,324	37,664
Çevre koruma	...	22	26	27	29	103	212	238	242	318
Konut ve toplumsal olanaklar	...	429	609	669	718	895	2,232	3,487	4,241	7,255
Sağlık	...	3,435	4,164	5,236	5,836	6,785	9,411	12,891	19,419	22,815
Rekreasyon, kültür ve din	...	435	504	510	600	1,036	1,671	2,928	3,096	5,563
Eğitim	...	9,517	11,501	12,529	14,220	16,140	21,925	35,838	36,820	47,528
Sosyal koruma Fonksiyonlara Göre Harcamalar (cari piyasa fiyatlarıyla GSYH'nin %'si)	...	10,903	12,802	15,466	16,889	19,551	25,657	33,182	54,207	51,270
Eğitim	...	6,6	6,5	6,0	5,9	5,3	5,4	7,0	6,3	6,4
Sağlık	...	2,4	2,4	2,5	2,4	2,2	2,3	2,5	3,3	3,1

KTMÜ-TÜRK SAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Öge	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
DIŞ TİCARET takvim yılı (milyon \$)	3,265	3,170	2,988	3,725	4,853	5,409	6,390	8,992	11,493	11,771	13,023	15,021
İhracat, fob												
İthalat, cif	2,947	3,137	2,712	2,964	3,816	4,091	4,782	6,728	9,704	9,438	9,176	11,345
Ticaret dengesi	317	34	276	761	1,037	1,318	1,608	2,263	1,789	2,333	3,848	3,677
Dış Ticaret (% yıllık değişim) İhracat	0.9	-2.9	-5.7	24.6	30.3	11.5	18.1	40.7	27.8	2.4	10.6	15.3
İthalat <i>Ticaretin Yönü takvim yılı</i> (milyon \$)	-5.3	6.4	-13.6	9.3	28.7	7.2	16.9	40.7	44.2	-2.7	-2.8	23.6
İhracat, toplam	3,644	3,601	3,094	2,931	3,705	5,099	9,386	12,484	9,227	4,690	7,022	8,015
1. Rusya Federasyonu	685	677	582	550	703	969	1,784	2,373	1,754	892	1,335	1,524
2. Çin, Halk Cumhuriyeti	1,240	1,225	1,054	996	1,272	1,754	3,230	4,296	3,175	1,614	2,417	2,758
3. Türkiye	294	291	250	236	302	416	767	1,020	754	383	574	655
4. Kazakistan	171	169	145	137	175	242	445	592	438	222	333	380
5. Kırgız Cumhuriyeti	58	57	49	46	59	82	150	200	148	75	112	128
6. Afganistan	308	304	262	247	316	435	802	1 067	788	401	600	685
7. Tacikistan	3	3	2	2	3	4	7	10	7	4	5	6
8. İran	293	290	249	235	301	414	763	1 015	751	382	571	652
9. Fransa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10. Ukrayna	21	21	18	17	21	29	54	72	53	27	41	46
İthalat, toplam	4,180	4,271	3,961	4,882	5,272	5,206	5,374	7,621	11,368	10,031	19,155	22,998
1. Çin Halk Cumhuriyeti	778	795	737	908	985	973	1,005	1,425	2,125	1,875	3,581	4,300
2. Rusya Federasyonu	798	816	756	932	1 011	998	1,031	1,462	2,181	1,924	3,674	4,411
3. Kazakistan	283	289	268	330	358	354	366	518	773	682	1,303	1,565
4. Kore Cumhuriyeti.	370	378	350	432	468	462	478	677	1,010	891	1,702	2,044
5. Türkiye	166	169	157	194	210	207	214	304	453	400	763	916
6. Almanya	198	203	188	232	251	248	256	364	542	479	914	1,097
7. Türkmenistan	19	19	18	22	...	...	...	...	...	...	...	...
8. Hindistan	125	127	118	146	158	156	161	228	341	301	574	689
9. Litvanya	86	88	81	100	109	107	111	157	235	207	396	475
10. Brazilya	105	108	100	123	133	132	136	193	288	254	485	582
ÖDEMELER DENGESİ takvim yılı (milyon \$)												
Cari hesap dengesi	215.0	-113.0	117.0	881.0	1,215.0	1147.7	1,730.1	1,809.1	3,184.1	1,761.2	2,278.6	2,783.5
Mallar üzerindeki bakiye	494.0	186.0	324.0	835.0	1,202.0	1,358.8	1,478.4	1,699.7	1,316.5	1,642.5	663.0	-67.9
İhracat	2,935.0	2,740.0	2,510.0	3,240.0	4,263.0	4,761.7	5,662.0	7,976.4	10,242.9	10,768.3	10,647.9	12,405.1
İthalat	-	-	-	-	-3,061.0	3,402.9	4,183.7	6,276.7	8,926.4	9,125.8	9,985.0	12,473.0
	2,441.0	2,554.0	2,186.0	2,405.0								
Hizmetlerdeki Bakiye	-73.0	-137.0	-182.0	-273.0	-342.0	-763.6	-641.1	-805.2	-936.7	-1,268.2	-1,239.4	-1,272.2
Kredi	...	...	...	...	...	819.6	1,002.8	1,325.6	1,538.4	1,367.6	1,415.4	1,842.9
Borç	...	...	...	...	...	1,583.2	1,643.9	2,130.8	2,475.1	2,635.8	2,654.7	3,115.1
Birincil gelir dengesi	...	...	...	...	...	445.2	407.2	349.1	409.2	524.4	850.7	1,129.2
Kredi	...	...	...	...	...	701.3	681.7	745.3	721.0	877.2	1,125.9	1,491.5
Borç	...	...	...	...	...	256.1	274.5	396.1	311.8	352.8	275.1	362.4
İkincil gelir bakiyesi	13.0	43.0	120.0	318.0	354.0	107.2	485.6	565.4	2,395.1	862.4	2,004.3	2,994.4
Kredi	...	...	...	...	...	351.4	760.7	997.2	2,960.3	1,372.5	2,395.5	3,513.5

KTMÜ-TÜRKSAM
Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Merkezi

Öge	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
DIŞ TİCARET												
takvim yılı (milyon \$)	13,600	14, 323	13,546	12,508	12,095	12,554	13,991	17,902	15,102	16,663	19,733	24,426
İhracat, fob												
İthalat, cif	12,817	13,947	13,984	12,417	12,138	14,012	19,439	24,276	21,154	25,508	30,768	38,141
Ticaret dengesi	783	376	-439	91	-43	-1,459	-5,449	-6,374	-6,051	-8,845	-11,035	-13,715
Dış Ticaret (% yıllık değişim)												
İhracat	-9.5	5,3	-5.4	-7.7	-3.3	3,8	11,4	28,0	-15.5	10,3	18,4	23,8
İthalat	13,0	8,8	0,3	-11.2	-2.2	15,4	38,7	24,9	-12.8	20,6	20,6	24,0
Ticaretin Yönü takvim yılı (milyon \$)												
İhracat, toplam	6,045	6,927	5,969	4,940	8,974	10,079	10,921	14,024	13,124	14,081	15,350	19,244
1. Rusya Federasyonu	1,149	1,317	1,135	939	1, 392	1,582	1,464	1,780	1,307	1,858	1,958	2,266
2. Çin, Halk Cumhuriyeti	2,080	2,384	2,054	1,700	1,796	1,330	1,727	1,860	1,205	1,893	1,549	1,253
3. Türkiye	494	566	488	403	724	879	792	1,074	912	1,985	1 397	1,242
4. Kazakistan	287	329	283	234	860	919	1,150	1,156	657	1,150	927	1,122
5. Kırgız Cumhuriyeti	97	111	95	79	124	181	209	604	635	847	730	660
6. Afganistan	517	592	510	422	485	563	516	391	516	689	517	635
7. Tacikistan	5	5	5	4	48	75	108	165	277	355	308	419
8. İran	492	563	486	402	422	342	176	203	151	216	118	156
9. Fransa	0	0	0	0	113	142	139	178	121	11	72	386
10. Ukrayna	35	40	34	29	50	101	98	121	100	221	96	62
İthalat, toplam	22,729	27,248	28,959	22,455	11,328	12,035	17,312	21,869	19,955	23,740	28,173	35,574
1. Çin Halk Cumhuriyeti	4,249	5,094	5,414	4,198	2,223	2,548	3,525	4,833	4,511	4,998	6,620	9,523
2. Rusya Federasyonu	4,360	5,226	5,555	4,307	2,237	2,519	4,022	3,862	4,149	4,937	5,789	6,461
3. Kazakistan	1,546	1,854	1,970	1,528	884	967	1,617	2,100	2,059	2,913	3 101	3,172
4. Kore Cumhuriyeti.	2,020	2,421	2,573	1,995	852	1,083	1,597	2,719	2,202	1,661	2,432	2,209
5. Türkiye	906	1,086	1,154	895	469	609	1,025	1,257	1,026	1,602	1,719	1,851
6. Almanya	1,084	1,300	1,381	1,071	505	582	677	807	624	633	1,013	1,957
7. Türkmenistan	...	...	...	...	134	109	182	455	340	727	671	743
8. Hindistan	681	817	868	673	328	320	263	339	341	519	635	577
9. Litvanya	469	563	598	464	261	293	287	437	425	460	400	651
10. Brazilya	575	690	733	568	349	414	24	183	127	350	502	755
ÖDEMELER												
DENGESİbir takvim yılı (milyon \$)												
Cari hesap dengesi	1,209.0	1,315.8	2,075.9	895.7	213.2	1,477.9	-3,593.2	-3,371.2	-3,027.9	-4,897.5	-617.8	-7,787.6
Mallar üzerindeki bakiye	-2,497.1	-2,812.1	-2,957.9	-2,094.5	-2,392.1	-2,215.8	-6,866.9	-7,291.3	-6,216.1	-8,766.7	-	-15,056.8
İhracat	10,848.6	11,150.0	10,556.2	9,481.5	8,645.2	10,161.5	11,385.6	13,898.6	12,832.2	14,142.0	17,110.2	19,418.8
İthalat	13,345.6	13,962.0	13,514.1	11,576.0	11,037.3	12,377.3	18,252.4	21,190.0	19,048.3	22,908.7	28,309.2	34,475.6
Hizmetlerdeki Bakiye	-1,326.4	-935.2	-514.8	-727.9	-1,539.0	-1,842.1	-2,441.6	-2,270.7	-1,885.5	-2,727.2	-2,485.7	-2,504.5
Kredi	2,136.0	2,443.9	2,371.2	2,364.0	1,904.7	2,250.7	2,749.5	3,127.1	1,704.3	2,300.0	4,815.3	5,117.7
Borç	3,462.4	3,379.0	2,886.1	3,091.9	3,443.7	4,092.8	5,191.1	5,397.8	3,589.7	5,027.2	7,301.1	7,622.2
Birincil gelir dengesi	789,9	1,218.4	1,113.2	1,426.6	852.7	1,212.9	1,507.5	736.2	160.1	357.4	903,0	-761,0
Kredi	1,351.8	1,752.9	1,623.8	2,025.2	2,210.4	2,597.5	3,205.2	2,957.3	1,938.9	2,554.0	4,211.3	3,552.5
Borç	561.9	534.5	510.6	598.6	1,357.7	1,384.6	1,697.6	2,221.0	1,778.8	2,196.7	3,308.4	4,313.6
İkincil gelir bakiyesi	4,242.6	3,844.6	4,435.4	2,291.5	3,291.6	4,322.9	4,207.7	5,454.5	4,913.7	6,239.0	12,163.9	10,534.7

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Öge	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Uzun vadeli borç faizleri	206,6	208,0	164,9	141,1	139,5	140,2	168,1	167,9	140,8	120,1	118,2	158,2
Kısa vadeli borç faizlerii	22,6	15,6	14,1	5,6	5,8	4,0	3,3	7,3	8,0	6,9	5,1	1,3
Yeni taahhütlerin ortalama vadeleri												
Faiz oranı (yıllık %)	6,4	4,7	3,7	3,0	2,2	1,9	3,3	2,8	2,6	1,3	1,5	1,0
Vade (yıl).	15,3	13,7	19,1	13,8	25,5	26,2	18,7	20,3	23,5	27,0	23,2	25,8
Ödemesiz dönem (yıl)	3,5	2,9	4,7	2,4	6,2	7,6	5,3	5,8	5,9	7,1	6,2	3,9
Hibe unsuru (%)	-7,0	4,2	9,4	11,0	30,3	33,9	18,5	20,5	25,2	39,9	35,2	38,5
ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ												
<i>Hava Kirliliği ve İklim Karbondioksit emisyonları</i> (t'000)	123,805	125,695	129,888	121,906	124,840	119,190	127,357	122,581	128,884	116,533	126,241	128,634
Azot oksit emisyonları (t '000 CO ₂ eşdeğeri)	9,721	9,540	9,618	9,756	9, 566	10, 225	10,699	11,128	11, 677	12,407	13,008	13,550
Metan emisyonları (t '000 CO ₂ eşdeğeri)	44,700	45,411	47,369	47,505	48,548	46,490	48,696	48,073	50,334	48,910	49,641	49,556
Diğer sera gazları (t'000 CO ₂ eşdeğeri)	1,654	1,047	-1,762	-3,773	2,011	70	3,310	-757	5, 443	7, 073	16, 562	11,367
Toplam sera gazı emisyonları (t '000 CO ₂ eşdeğeri)	178,538	181,020	187,309	179,662	183,510	176,522	187,442	182,544	191,730	178,756	189,868	192,742
Üretim katma değeri birimi başına karbondioksit emisyonlar (sabit 2015 \$ başına kg CO ₂ eşdeğeri)	3.39	3.36	3.38	3.15	2.98	2.73	2.67	2.44	2.38	2.02	2.28	2.13
Birim GSYİH (SAGP) eksenine başına karbondioksit emisyonları (sabit 2017 \$ başına kg CO ₂ eşdeğeri)	1.63	1,58	1,55	1,40	1,34	1,18	1,17	1,04	0,99	0,84	0,85	0,81
Şehirlerdeki yıllık ortalama ince partikül madde (örn. PM _{2,5} ve PM ₁₀) seviyeleri (nüfus ağırlıklı), Toplam (µg/m ³).												
(sabit 2015 \$ başına kg CO ₂ eşdeğeri)												
Birim GSYİH (SAGP) eksenine başına karbondioksit emisyonları (sabit 2017 \$ başına kg CO ₂ eşdeğeri)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	48.5	55.1
Şehirlerdeki yıllık ortalama ince partikül madde (örn. PM _{2,5} ve PM ₁₀) seviyeleri (nüfus ağırlıklı), Toplam (µg/m ³)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	52.9	60.1
1951-1980 dönemine karşılık gelen temel klimatolojiye göre sıcaklık değişimi (°C)	1.4	1,5	1,8	0,1	1,9	1,3	1,5	1,3	0,7	1,0	1,8	1,0
İklimle ilgili afetlerin sayısı, Toplam	1	...	...	...	...	1	...	...	...	...	...	...
İklimle İlgili Tehlikeler ve Doğal Afetler												
Afetten etkilenen kişi sayısı (kişi)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Afet nedeniyle ölenlerin sayısı (kişi)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Afetlere atfedilen doğrudan ekonomik kayıp (milyon \$)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
<i>Politikalar ve Programlar</i>												
Ulusal afet risk azaltımının benimsenme ve uygulanma skoru	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi ile uyumlu stratejiler	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
2015-2030 (endeks)												
Yerel afet riskini benimseyen ve uygulayan yerel yönetimlerin oranı	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
ulusal afet riskini azaltma stratejileri ile uyumlu azaltma stratejileri (%)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Toplam GSYİH'ye oran olarak fosil yakıt sübvansiyonları (tüketim ve üretim) (%)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	22,9	21,8
Toplam nihai enerji tüketiminde yenilenebilir enerji payı (%)	0.7	0.8	1.0	1.4	1.1	1.6	0.9	0.9	0.8	1.3	1.3	1.0
Birincil enerji ve GSYİH cinsinden ölçülen enerji yoğunluğu	26.4	25.6	25.5	23.7	21.8	19.3	18.5	16.5	15.6	13.2	13.4	12.8
(MJ/\$ 2017 PPP GSYH)												

KTMÜ-TÜRKSAM
Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Merkezi

Öge	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Sermaye hesabı	...	...	...	-414.0	-702.0	-	-	-	-	5,0	-	7,0
Kredi	...	...	...	...	...	-	-	-	-	5,0	-	7,0
Borç	...	...	...	...	...	-	-	-	-	-	-	-
Finansal hesap	...	...	...	-324.0	-497.0	434,7	1 044,5	-211.6	-1,108.2	-1,300.3	163,5	-251.0
Doğrudan yatırımlar	75.0	83,0	65,0	70,0	187.0	-210.9	-205.0	-665.2	-545.4	-608.8	-1,659.8	-1,611.4
Portföy yatırımı	...	...	...	...	...	-3.9	-11.8	-2.2	-1.8	2,3	-0.6	-5.7
Finansal türevler	...	...	...	...	...	-	-	-	...	-	-	-
Diğer yatırımlar	...	...	...	-394.0	-684.0	649,5	1,261.3	455,8	-560.9	-693.8	1,823.9	1,366.2
Net hata ve eksiklikler	...	...	...	...	...	-111.5	28,6	-402.9	-512.5	-660.2	-859.8	-516.9
Genel denge	96.0	-16.0	25,0	467,0	512.0	-601.5	-714.2	-1,617.7	-3,779.7	-2,406.2	-1,255.4	-2,524.5
Yedekler ve ilgili kalemler	...	...	...	...	...	601,5	714,2	1,617.7	3,779.7	2,406.2	1,255.4	2,524.5
Uluslararası yatırım pozisyonu	...	...	...	...	...	1,144.9	4,104.6	7,146.4	7,860.8	9,255.8	11,882.2	15,654.7
Ödemeler Dengesi (cari piyasa fiyatlarıyla GSYH'nin %'si)	21.3	38,4	25,4	31,9	35.3	33,1	32,6	35,7	34,5	31,8	21,3	20,5
İhracat	17.7	35,8	22,1	23,7	25.3	23,6	24,1	28,1	30,1	27,0	20,0	20,6
Mallar üzerindeki bakiye	3.6	2,6	3,3	8,2	9.9	9,4	8,5	7,6	4,4	4,9	1,3	-0.1
Hizmetlere ilişkin bakiye	-0.5	-1.9	-1.8	-2.7	-2.8	-5.3	-3.7	-3.6	-3.2	-3.7	-2.5	-2.1
Cari hesap dengesi	1.6	-1.6	1,2	8,7	10.1	8,0	10,0	8,1	10,7	5,2	4,6	4,6
Genel denge	...	-0.2	0,3	4,6	4.2	-4.2	-4.1	-7.2	-12.7	-7.1	-2.5	-4.2
Dönem sonu itibarıyla ULUSLARARASI REZERVLER (milyon \$)	1,273.0	1,212.0	1,215.0	1,659.3	2,146.5	2,900.0	4,700.0	7,500.0	9,500.0	12,200.0	14,600.0	18,049.0
Toplam	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Altın, ulusal değerleme	589.1	533.9	505.8	558.0	418.5	...	...	...	...	...	...	...
Döviz	683.8	678.0	709.8	1,101.2	1,728.0	...	...	...	...	...	...	...
IMF'deki rezerv pozisyonu	...	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
SDR'ler	0.4	0.8	1.1	0.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	412.7	405.4	404.2
DÖVİZ KURLARI (SUM-\$)	325.0	688.0	970.0	980.0	1,058.0	1,180.0	1,240.0	1,290.0	1,393.0	1,511.4	1,640.0	1,795.0
Dönem sonu	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Dönem ortalaması	237.0	423.4	769.5	971.4	1,019.3	1,113.2	1,219.1	1,263.6	1,319.7	1,466.0	1,586.5	1,715.1
Yıl sonu itibarıyla DIŞ BORÇLULUK (milyon \$)	4,948.0	5,211.4	5,140.4	5,321.6	5,204.7	4,631.8	4,513.8	4,660.9	5,070.5	7,290.5	7,980.8	8,209.9
Ödenmemiş ve ödenmiş toplam borç	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Uzun vadeli borç	4,232.2	4,297.9	4,401.8	4,640.9	4,610.3	4,167.7	3,935.5	4,047.2	4,494.9	6,386.2	7,153.6	7,663.9
Kamu ve kamu garantili	...	3,896.9	4,004.7	4,147.9	4,107.1	3,625.9	3,318.3	3,184.6	3,188.5	3,268.8	3,423.1	3,753.9
Kısa vadeli borç	466.6	401.0	397,1	493.0	503.2	541.8	617,2	862.6	1,306.5	3,117.4	3,730.5	3,910.0

Yukarıdaki tablo Özbekistan ekonomisine ait verileri göstermektedir.⁶⁸

Özbekistan'ın nüfusu 2005'te 26 milyondan 2022'de 35.6 milyona yükselmiştir. Başlangıçta yüzde 1.2 olan nüfus artış ortanı son yıllarda yüzde 2.1'e ulaşmıştır. Çalışanların sayısı da 10 milyondan 15 milyona çıkmıştır. Nüfus büyük oranda hizmet sektörü ile tarım ve madencilikte istihdam edilmektedir. İşsizlik oranı başlangıçta yüzde 0.3 iken son yıllarda yüzde 10'lara kadar çıkmıştır. Bu, işsizliğin önemli bir toplumsal sorun olduğunu göstermektedir.

Gayri safi yurt içi hâsıla (GSYİH) 20 yıllık dönemde 15,923 milyar sumdan 896,618 milyar suma çıkarak ciddi bir artış göstermiştir. GSYİH içinde tarım, endüstri ve hizmet sektörlerinin payı yaklaşık olarak sırasıyla %33, %22 ve %45 olmuştur. Gayri Safi Milli

⁶⁸ Asian Development Bank, 2023, <https://www.adb.org/>.

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Hâsıla (GSMH) büyümesi endüstride sınırlı kalırken ve dalgalanma gösterirken tarım ve hizmet sektörlerinde yüzd 6'lar ve üstünde gerçekleşmiştir. Nihai tüketim harcamaları, hane başı tüketim harcamaları ve devlet tüketim harcamalarında istikrarlı bir artış gözlemlenmiştir. Brüt ulusal tasarruf ve yurt içi gayri safi tasarruf ciddi şekilde artmıştır. 2023 yılında mal ve hizmet ihracatı 260,791 milyar sum iken ithalat 438,836 milyar sum olarak gerçekleşmiştir ki bu, ciddi bir dış ticaret açığına (13.715 milyon dolar) işaret etmektedir. İhracattaki yıllık artış dalgalanma göstermiş 2023'te yüzde 23.9 olarak gerçekleşmiştir. İthalat artışı genel olarak yüksek seyrederken 2023'te yüzde 24 olmuş, ithalata göre az bir fazlalık göstermiştir. Ülkenin en fazla ihracat gerçekleştirdiği ülkeler sırasıyla Rusya Federasyonu, Çin, Türkiye ve Kazakistan'dır. En fazla ithalat gerçekleştirdiği ülkeler ise sırasıyla Çin, Rusya Federasyonu, Kazakistan ve Güney Kore'dir. Ülkenin ödemeler dengesi (cari hesap) açık vermektedir. Ülkenin dış borcu oldukça fazladır ve borçların faiz ödemeleri önemli miktarlara ulaşmaktadır. Kişi başına GSYİH başlangıca göre önemli artış göstererek 29 bin suma kadar ulaşmıştır. Enerji üretimi daha önce tüketimi karşılarken son yıllarda tüketimin hızla artmasıyla karşılamayaz hale gelmiştir. Dolayısıyla dışarıdan önemli miktarda enerji ithal edilmektedir. Doğal gaz üretimi daha önce tüketimi çok rahat bir şekilde karşılarken şu anda başa baş noktasına yaklaşmıştır. Dışarıya az miktarda da olsa doğal gaz ihraç edilmektedir. Elektrik üretimi tüketimi karşılamadığı için dışarıdan elektrik ithal edilmektedir. Tüketici fiyat endekslerindeki yıllık artış yüzde 17'den yüzde 10'a inmiş olsa da hala yüksektir. Resmi para birimi dolar karşısında istikrarlı bir şekilde değer kaybetmiştir. Sağlanan sosyal yardımların miktarında önemli oranda bir artış gözlemlenmiştir. Kamu harcamaları istikrarlı ve önemli oranda artış göstermektedir. Özellikle sağlık ve eğitim alanındaki artışlar ileri düzeydedir.

VIII. KAMU YÖNETİMİ

Özbekistan Cumhuriyeti'nde kamu yönetimi üç kuvvet şeklinde örgütlenmiştir. Bunlar Yasama, Yürütme ve Yargı organlarıdır. Yasama organı, alt ve üst meclislerden oluşan Ali Meclis'tir. Alt meclis veya "Yasama Meclisi" 150 daimi milletvekilinden oluşur ve esas olarak yasa tasarılarını hazırlamakla görevlidir. Üst meclise "Senato" adı verilir ve 100 senatörden oluşur. Senatörler, asli görevleriyle meşgul olmaya devam ederken, Yasama Meclisi tarafından oluşturulan yeni mevzuatı incelemek ve kabul etmek üzere düzenli olarak toplanırlar. Yürütme organı, Taşkent şehri ve bölgelerindeki bakanlıklar, daireler ve hokimiyatlardan oluşur ve Bakanlar Kurulu tarafından yönetilir. Yürütme organı, kısaca, yasaların sahada uygulanmasını sağlamaktan sorumludur. Yargı organı, başta Yüksek Mahkeme olmak üzere çeşitli alanlardaki tüm mahkemeleri kapsar. Mahkemeler, yürütme organının ve vatandaşların hukuku ihlal etmemesini sağlar.

Bölge yönetimi, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasını, Özbekistan Cumhuriyeti Kanunlarının, Ali Meclis kararlarının, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararnameleri, karar ve emirlerinin, Bakanlar Kurulu kararlarının, Bölgesel Halk Temsilcileri Konseyi kararlarının, ayrıca bölgelerdeki bölge valisinin karar ve emirlerinin, protokollerinin ve talimatlarının uygulanmasını sağlar. Bölgesel yönetim, faaliyetlerinden dolayı Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na, Bakanlar Kuruluna ve Bölgesel Halk Temsilcileri Konseyine karşı sorumludur. Bölge Hokimiyatının yetkilerinin kullanılması, bölge Hokimi, Hokim yardımcısı, mahalli idare organları başkanları, ilçe ve şehir hokimleri, bölge Hokimiyatının daimi ve geçici komisyonları, ilgili kararlarla oluşturulan diğer çalışma organları ve bölge Hokimiyatının teşkilat ve uygulama çalışmaları tarafından sağlanır. Bölge yönetiminin faaliyetleri bölge valisi tarafından düzenlenir. Bölge valisi, kanunla belirlenen yetkiler çerçevesinde bölgedeki tüm kurum, kuruluş ve kuruluşlar, görevliler ve vatandaşlar için bağlayıcı nitelikte kararlar alır. Bölge valisinin normatif veya önemli nitelikteki belgeleri kararname şeklinde kabul edilir. Bölge valisinin acil ve diğer güncel konulara ilişkin belgeleri emir şeklinde kabul edilir.

28 Kasım 2017 tarihli PQ-3407 sayılı "Yerel yönetim makamlarının yatırım çekme ve yenilikleri tanıtma faaliyetlerinin iyileştirilmesi hakkında" Karar uyarınca, bölgesel hakimiyat idari aygıtının görevleri, işlevleri, hakları, sorumlulukları ve faaliyetlerinin örgütlenme şekli belirlenmiştir.

İdari mekanizmanın faaliyetleri, Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası, Özbekistan Cumhuriyeti "Yerel Yönetim Hakkında" Kanunu ve Özbekistan Cumhuriyeti'nin diğer kanunları, Özbekistan Cumhuriyeti Ali Meclisi odalarının kararları, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararları, kararnameleri ve emirleri, Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun kararları ve emirleri, diğer mevzuat düzenlemeleri, Halk Temsilcileri Konseyi ve başkanın belgeleri ile Buhara bölge başkanının idari mekanizmasına ilişkin yönetmeliklerle yönlendirilir.

İdari birim, muhtarların faaliyetlerini bilgi, analiz, hukuki, örgütsel, teknik, mali-ekonomik yönlerden denetler. Halk Temsilcileri Konseyi toplantılarını tüzüklerine uygun olarak hazırlar, Halk Temsilcileri Konseyi ve muhtarların taslak belgelerini hazırlar, bunların uygulanmasına yönelik pratik tedbirleri geliştirir ve uygulanmasını düzenli olarak denetler. İdari birim, Halk Temsilcileri Konseyinin faaliyetlerine örgütsel, teknik ve diğer hizmetlerin sağlanmasını sağlar.

Bölgesel hokimiyat aygıtının faaliyetleri, Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası ve Özbekistan Cumhuriyeti “Yerel Yönetim Hakkında” Kanunu, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı’nın 28 Kasım 2017 tarihli “Yerel yürütme makamlarının yatırım çekme ve yenilikler getirme faaliyetlerinin iyileştirilmesi hakkında” PQ-3407 sayılı Kararı, 29 Mart 1999 tarihli ve 140 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan “Karakalpakistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu aygıtlarında, Özbekistan Cumhuriyeti’nin bölge, şehir ve ilçelerindeki hokimiyatlarda iş yönetiminin ve belgelerin yürütülmesinin denetiminin düzenlenmesine ilişkin Talimatlar” ve bölgesel hokimiyatın yönetmelikleri tarafından yönlendirilmektedir. Vatandaşların teklif, başvuru ve şikayetleri ile ilgili işlemler Özbekistan Cumhuriyeti’nin “Vatandaşların İtirazları Hakkındaki Kanun” hükümlerine göre yürütülmektedir.⁶⁹

Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu

Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu (Vazirlar mahkamasi), Özbekistan Cumhuriyeti Hükümetinin yürütme organının en yüksek organı olup, ekonominin, sosyal ve manevi alanların etkili bir şekilde düzenlenmesini yönetir ve Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası ve yasaları, Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Meclisi organlarının kararları, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı’nın kararları, emirleri ve direktiflerinin uygulanmasını sağlar.

Bakanlar Kurulu, Özbekistan Cumhuriyeti’nde yürütme gücünün tek bir sistemine başkanlık eden kolektif bir organdır. Bakanlar Kurulu, Özbekistan Cumhuriyeti Hükümeti üyelerinden oluşur; bunlar Özbekistan Cumhuriyeti Başbakanı (Bosh vazir), Başbakan yardımcıları ve bakanlardan oluşur. Karakalpakistan Cumhuriyeti hükümetinin başkanı, görevine dayanarak Bakanlar Kurulu’na dâhil olur.

Bakanlar Kurulu:

- Etkili ekonomik, sosyal, vergi ve bütçe politikalarının uygulanmasını, bilim, kültür, eğitim, sağlık ve ekonominin diğer sektörlerinin gelişmesine yönelik programların hazırlanmasını ve uygulanmasını sağlamakla sorumludur;
- Sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, makroekonomik istikrarı sağlamak, yoksulluğu azaltmak, halk için uygun yaşam koşulları yaratmak, gıda güvenliğini sağlamak, uygun yatırım ortamı oluşturmak, bölgelerin kapsamlı ve sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak için önlemler alır;
- Engelli bireyler de dâhil olmak üzere halkın sosyal korunmasını sağlayacak etkili bir sistemin işleyişini temin eder;
- Çevrenin korunması, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin muhafaza edilmesi, iklim değişikliği, salgınlar, pandemilerle mücadele ve bu durumların etkilerini hafifletme alanlarında tek bir devlet politikasının uygulanmasını temin eder;
- Gençlere yönelik devlet politikasının uygulanmasını sağlar, aileyi destekleme, güçlendirme ve koruma, geleneksel aile değerlerinin korunması yönünde önlemler alır;

⁶⁹ <https://gov.uz/oz/buxoro/pages/about>.

- Sivil toplum kuruluşlarını desteklemeye yönelik önlemler alır, sosyal ve ekonomik gelişim ile sosyal ortaklık programlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında onların katılımını sağlar;
- Vatandaşların ekonomik, sosyal ve diğer haklarını ve yasal çıkarlarını koruyacak önlemleri alır;
- Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası ve yasaları, Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Meclisi organlarının kararları, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararları ve emirlerinin uygulanmasını sağlar;
- Yürütme organlarının faaliyetini koordine eder ve yönlendirir, faaliyetlerini yasal çerçevede denetler;
- Yürütme organlarının faaliyetlerinde açıklık ve şeffaflık, hukukun üstünlüğü ve etkinlik sağlanması, yolsuzlukla mücadele, devlet hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve bu hizmetlerden yararlanma imkânlarının genişletilmesi yönünde önlemler alır;
- Yasama Meclisine ülkenin sosyal ve ekonomik yaşamındaki en önemli konulara ilişkin her yıl raporlar sunar;
- Devlet yönetimi yapısının geliştirilmesi hakkında, Cumhuriyetin yürütme organlarının kurulması, yeniden düzenlenmesi ve sona erdirilmesi hakkında teklifler hazırlar;
- Stratejik planlamanın modern biçimlerinin devlet yönetimi sistemine entegrasyonunu sağlar;
- Ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasındaki en önemli ve öncelikli alanlarda kısa, orta ve uzun vadeli stratejiler, kavramlar, programlar ve “yol haritalarının” uygulanması için önlemler alır.

Bakanlar Kurulu, Özbekistan Cumhuriyeti Anayasasında, bu Anayasaya dayalı Kanunda⁷⁰ ve diğer yasalarda belirtilen diğer yetkileri de yerine getirebilir. Bakanlar Kurulu, anayasal düzenlemeler çerçevesinde ve yasalara uygun olarak, Özbekistan Cumhuriyeti'nin tüm topraklarında bulunan tüm organlar, işletmeler, kurumlar, kuruluşlar, kamu görevlileri ve vatandaşlar tarafından yerine getirilmesi zorunlu olan kararlar ve emirler çıkarır. Bakanlar Kurulunun kararları ve emirleri Başbakan tarafından imzalanır.

Mevcut Bakanlar Kurulu, yeni seçilen Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Meclisi önünde yetkilerini devreder, ancak Bakanlar Kurulunun yeni yapısı oluşturuluncaya kadar Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararıyla faaliyetini sürdürebilir. Bakanlar Kurulu, faaliyetlerini Özbekistan Cumhuriyeti'nin “Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Hakkında” Kanununa uygun olarak yürütür.⁷¹

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Yönetimi

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İdaresi, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 26 Ağustos 2018 tarihli “Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İdaresinin Teşkilatı Hakkında” Kararnamesi uyarınca kurulmuş olup, Özbekistan

⁷⁰ <https://lex.uz/docs/-7172667> .

⁷¹ https://gov.uz/oz/pages/main_info .

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın faaliyetlerine bilgi, analitik, örgütsel ve denetleyici destek sağlamaktan sorumlu bir devlet organıdır.

İdarenin başlıca görevleri şunlardır:

- Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın anayasal yetkilerinin, devlet makamlarının koordineli işleyişini ve işbirliğini sağlama yetkileri de dâhil olmak üzere uygulanmasına yardımcı olmak;
- Ülkenin sosyo-ekonomik ve sosyo-politik gelişme durumunu ve eğilimlerini analiz etmek ve uygulanan reformlara hukuki destek sağlamak;
- Ülkede yasallığın ve hukuk düzeninin sağlanması, vatandaşların hak ve özgürlüklerinin sağlanması, Özbekistan Cumhuriyeti Anayasası ve yasalarına uyulması konularında yardımcı olmak ve kolluk kuvvetlerinin faaliyetlerini koordine etmek;
- Devletin iç ve dış politikasının temel yönlerini oluşturmak, egemenliğini korumak, Özbekistan Cumhuriyeti'nin güvenliğini ve toprak bütünlüğünü sağlamak için öneriler geliştirmek;
- Halkla açık ve doğrudan diyalog örgütlemek ve halkın refahını iyileştirmek, bireylerin ve tüzel kişilerin Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na başvurma hakkının gerçekleşmesi için koşullar yaratmak;
- Demokratik hukuk devleti ve açık bir sivil toplum inşa etmedeki rollerinin güçlendirilmesi amacıyla sivil toplum kuruluşlarıyla etkili etkileşim sağlamak;
- Personel konusunda birleşik bir devlet politikasının uygulanması ve kamu hizmeti işlerinin devlet tarafından yönetilmesini sağlamak;
- Özbekistan Cumhuriyeti kanunlarının ve Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararlarının uygulanmasını organize etmek, bunların uygulanmasını izlemek ve yardımcı olmak;
- Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na bağlı yapıların, ayrıca yetkilerinin kullanılmasında yardımcı olan danışma ve konsey organlarının faaliyetlerini örgütlemek.⁷²

Özbekistan'da devlet kurumlarındaki yönetici personelin yapısının ve sayısının iyileştirilmesine yönelik reformlar gerçekleştirilmektedir.⁷³ Ekim 2024'te Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle 2 bin 949 personel azaltılmıştır, bu, toplam personelin yüzde 5,2'sini oluşturmaktaydı. İdari personel için toplam kontenjan 53 bin 560 kişiye çıkarılmıştır. Bu değişiklikler Ekonomi ve Maliye Bakanlığı, Yatırım, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve İstihdam ve Yoksulluğun Azaltılması Bakanlığı da dâhil olmak üzere çeşitli bakanlıkları ve daireleri etkilemektedir.⁷⁴

⁷² https://gov.uz/oz/pages/main_info

⁷³ <https://uzdaily.com/uz/>

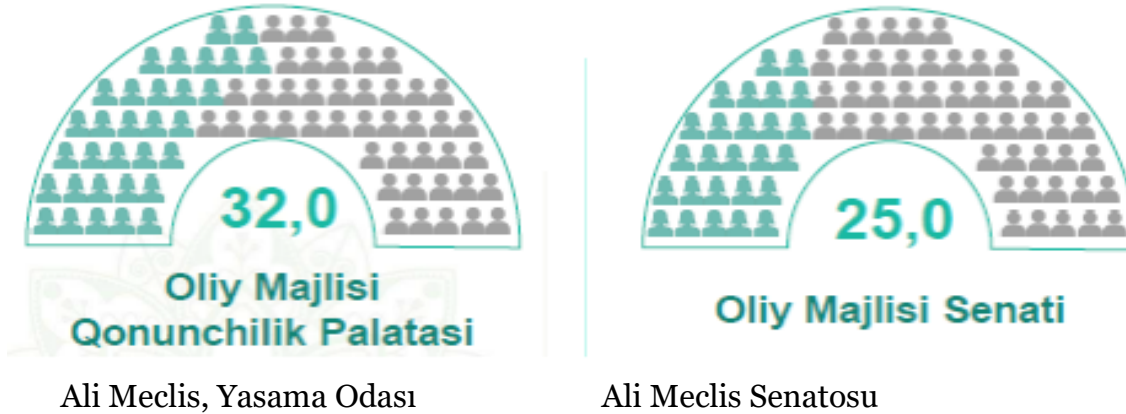
⁷⁴ <https://uzdaily.com/uz/>

Kamu Yönetiminde Kadınların Durumu

Bakan (Bakan Eşdeğeri) Pozisyonlarda Bulunan Kadınların Oranı⁷⁵

Ulusal Parlamentoda Kadınların Sahip Olduğu Pozisyonların Payı (Milletvekili, Senato Koltukları) 2023, %

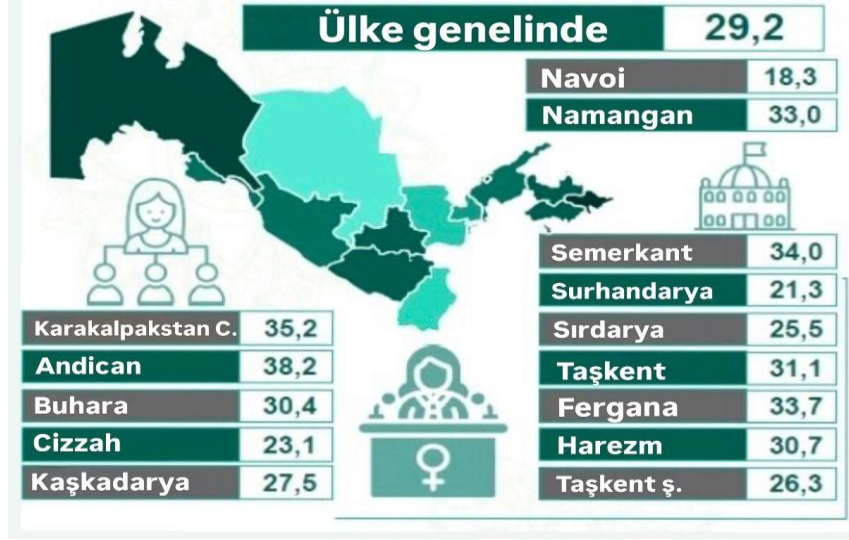

Bakan düzeyindeki kadınların oranında artış olsa da oldukça düşük düzeydedir. “Kısaca Cinsiyet 2023 raporunda” (“Cinsiyet Anlık Görüntüsü 2023”) belirtildiğine göre, yerel hükümet yetkililerinin %35,5’ini, yöneticilerin %28,2’sini kadınlar oluşturmaktadır.⁷⁶ Dolayısıyla daha alt düzey yöneticiler arasında kadınların oranı görece olarak daha yüksektir.

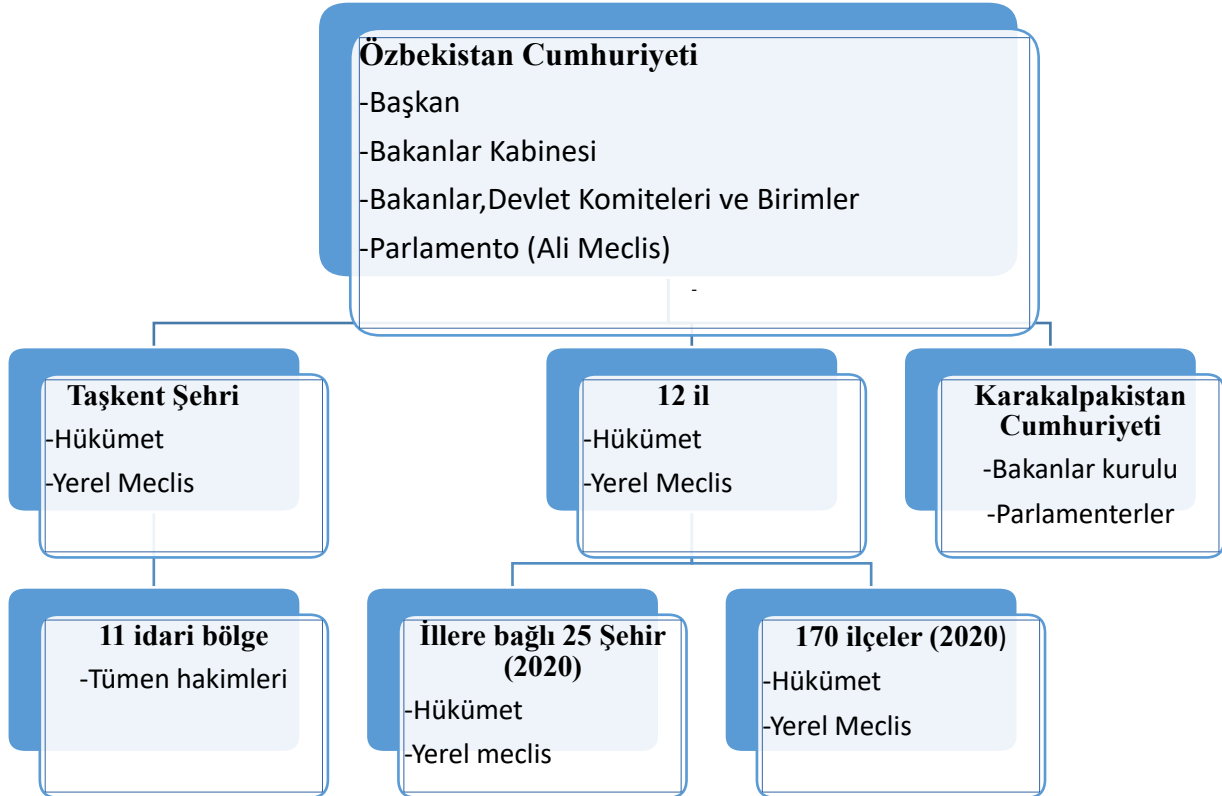
⁷⁵ <https://gender.stat.uz/uz/350-nashrlar/9874-o-zbekistonda-xotin-qizlar-var-erkaklar-fakt-va-raqamlar>

⁷⁶ <https://gender.stat.uz/uz/350-nashrlar/9874-o-zbekistonda-xotin-qizlar-var-erkaklar-fakt-va-raqamlar>.

İdari Personel Arasında Kadınların Payı, 2023, Küçük İşletmeler Hariç, %⁷⁷

Özbekistan'ın Bölgesel/İdari Yönetimi

Yukarıdaki tablo Özbekistan'ın idari yapısını göstermektedir.⁷⁸

⁷⁷ <https://gender.stat.uz/uz/350-nashrlar/9874-o-zbekistonda-xotin-qizlar-var-erkaklar-fakt-va-raqamlar>

⁷⁸ Ökmen, M., & Şeker, G. (2022). Özbekistan'da Kamu Yönetim Sistemi ve Yerel Yönetimler. Düşünce Dünyasında Türkiz, 4(21), 128.

IX. EĞİTİM VE BİLİM

1. Eğitim

Özbekistan’da eğitim sistemi, bağımsızlık sonrasında ulusal kimliğin yeniden inşasında en önemli toplumsal araçlardan biri olarak görülmüştür. Devletin kalkınma stratejisinde eğitimin yeri, yalnızca bireysel becerilerin geliştirilmesiyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda ekonomik dönüşümün, toplumsal istikrarın ve ulusal modernleşmenin ana unsuru olarak tanımlanmaktadır.

Eğitim sistemi dört ana kademedен oluşmaktadır: okul öncesi, genel orta öğretim, mesleki-teknik eğitim ve yükseköğretim. 1997 tarihli “Eğitim Yasası” (Ta’lim to’g’risidagi qonun) ve “Kadrlar Tayyorlash Milliy Dasturi” adlı ulusal program, eğitim sisteminin temel çerçevesini belirlemiştir. Bu programla birlikte 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmiş, eğitim kurumlarının altyapısı ve öğretmen kadrolarının niteliği artırılmıştır.

2017 sonrasında Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev’in girişimiyle eğitim alanında köklü reform süreci başlatılmıştır. Özellikle 2018–2023 döneminde kabul edilen “Eğitim Sisteminin Modernizasyonu Stratejisi” çerçevesinde, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, yeni müfredat standartlarının oluşturulması ve öğretmen maaşlarının iyileştirilmesi gibi adımlar atılmıştır. Okul öncesi eğitimde okullaşma oranı 2017’de %27 iken, 2023 itibarıyla %70’in üzerine çıkmıştır.

Genel ortaöğretimde ders içerikleri çağdaş müfredatla uyumlu hale getirilmiş, STEM (bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik) temelli eğitim uygulamaları yaygınlaştırılmıştır. Ayrıca bölgesel eşitsizlikleri azaltmak amacıyla kırsal bölgelerde yeni okullar inşa edilmiş ve öğretmenlere yönelik ek ücret teşvikleri uygulanmaya başlanmıştır. Eğitimde dijitalleşme süreci kapsamında “Bir maktab – bir kompyuter” girişimiyle okullara teknik donanım sağlanmış, çevrim içi ders materyalleri Milli Eğitim Bakanlığı’nın dijital platformuna entegre edilmiştir.

Yükseköğretim alanında ise son yıllarda ciddi bir genişleme yaşanmıştır. 2016’da 77 olan üniversite sayısı 2024 itibarıyla 200’ün üzerine çıkmıştır. Özellikle uluslararası ortak üniversiteler (Taşkent İnha Üniversitesi, Taşkent Turin Politeknik Üniversitesi, Westminster Üniversitesi Taşkent Kampüsü vb.) sayesinde eğitim kalitesi yükselmiş, yabancı öğrenci sayısında artış kaydedilmiştir. Devlet ayrıca üniversitelerde araştırma kapasitesini geliştirmek ve genç akademisyenleri desteklemek için özel fonlar oluşturmuştur.

Eğitim sisteminde hâlâ çözülmesi gereken bazı yapısal sorunlar bulunmaktadır. Bölgesel farklılıklar, kırsal alanlarda öğretmen yetersizliği ve yükseköğretimde akademik özgürlük eksikliği temel zorluklardır. Ancak devletin 2030 Eğitim Stratejisi doğrultusunda bu sorunların kademeli biçimde azaltılması hedeflenmektedir. Özbekistan, sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında eğitimi hem ekonomik hem de sosyal ilerlemenin motor gücü olarak değerlendirmeye devam etmektedir.

2. Bilim

Özbekistan’da bilim politikaları, 2019 yılında kabul edilen “Bilim ve Yenilik Faaliyetlerinin Geliştirilmesi Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile yeniden yapılandırılmıştır. Bu çerçevede, araştırma faaliyetlerinin ekonomik gelişme ve teknoloji üretimiyle bütünleşmesi hedeflenmiştir.

Ülkede bilimsel araştırmaların koordinasyonundan Özbekistan Bilimler Akademisi (O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi) sorumludur. Akademi bünyesinde 40’tan fazla araştırma enstitüsü faaliyet göstermekte, bunlar doğa bilimlerinden sosyal bilimlere kadar geniş bir yelpazede çalışmaktadır. Ayrıca Enerji, Tarım, Biyoteknoloji, Kimya ve Tıp alanlarında uygulamalı araştırma merkezleri kurulmuştur.

Bilimsel üretkenliği artırmak amacıyla 2020 sonrası dönemde devlet bütçesinden ayrılan Ar-Ge harcamaları kademeli olarak artırılmıştır. 2022’de bilimsel araştırmalara ayrılan pay GSYİH’nin %0,8’ine ulaşmıştır. Bu oran hâlâ gelişmiş ülkelerin gerisinde olsa da, Özbekistan tarihinde önemli bir ilerleme olarak değerlendirilmektedir.

Yükseköğretim kurumları ile özel sektör arasındaki işbirliği, son dönemde bilim politikasının temel dayanaklarından biri haline gelmiştir. Taşkent’te kurulan “Yashnabad İnovasyon Teknoloji Parkı” ile Semerkant, Fergana ve Buhara’da kurulan bölgesel inovasyon merkezleri, araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu merkezler aracılığıyla genç araştırmacılar kendi start-up projelerini geliştirerek ulusal inovasyon sistemine entegre edilmektedir.

Ayrıca, “Genç Bilim İnsanlarını Destekleme Fonu” ve “Ulusal Bilim Ödülleri” gibi teşvik programlarıyla araştırma kültürünün yaygınlaşması desteklenmektedir. Bilimsel yayınların uluslararası görünürlüğünü artırmak amacıyla akademik dergiler için kalite standartları yükseltilmiş, İngilizce yayın teşviki getirilmiştir.

Sonuç olarak, Özbekistan’da bilim ve araştırma alanı hızlı bir dönüşüm sürecindedir. Devlet, bilimi yalnızca akademik bir faaliyet değil, aynı zamanda ekonomik rekabet gücünü artıran stratejik bir unsur olarak görmektedir. Bilimsel üretimin toplumsal yaşama ve sanayiye aktarılabilmesi, önümüzdeki dönemde ülkenin modernleşme sürecinin en belirleyici faktörlerinden biri olacaktır.

X. SONUÇ

Raporda sunulan verilerden ve yapılan analizlerden anlaşıldığı üzere Özbekistan, 2017 yılından beri çok değişik alanlarda atılımlar gerçekleştirmekte ve önemli ilerlemeler kaydetmektedir. Gerçekleştirilen yönetsel reformlar idari alanda etkinliği artırdığı gibi halkın yönetime katılımını ve haklarını kullanmasını geliştirmektedir. Geçmişle karşılaştırıldığında halkın yaşam kalitesinde ve özgürlük ve haklara sahip olup onları uygulamasında ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak bu alanda belli ölçüde sıkıntılar devam etmekte ve yeni iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Ekonomik performansta ciddi gelişmeler göze çarpmaktadır. Gayri safi milli hasıla ciddi oranda artmakta ve ihracatta önemli artışlar görülmektedir. Ekonomi ve ticaret alanında Özbekistan'ın ikili işbirliklerinde ve önemli örgütlerle bağlantılarında önemli ilerlemeler görülmekte olup bu, ülkenin genel ekonomik performansına olumlu şekilde yansımaktadır. Birçok ülke ve örgüt açısından Özbekistan önemli bir ortak haline gelmiştir. Diğer taraftan dış ticaret açığı, yüksek enflasyon ve yüksek işsizlik oranları önemli sorunlar olmayı sürdürmektedir. Özbekistan'ın ekonomi ve ticaret alanında yeni ve etkin reformlar gerçekleştirmeye ihtiyacı bulunmaktadır.

Özbekistan'ın son dönemdeki dış politika performansı oldukça dikkat çekicidir. Turizmi önemli bir gelir kapısı olarak gören ülke, bütün devletlerle sorunlarını çözmeyi ve uluslararası alanda olumlu bir aktör imajı vermeyi özellikle önemsemektedir. Özbekistan, komşularıyla sınır sorunlarını çözme konusunda önemli adımlar atmış ve başka konularda onlarla işbirliği yaparak kendi etrafında bir güven ve işbirliği ortamı oluşturmada önemli ölçüde başarılı olmuştur. Bu yüzden bölgesel ve uluslararası örgütler Özbekistan'ı önemli bir işbirliği ortağı olarak görmekte ve onunla ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Artık Şanghay İşbirliği Örgütü ve Türk Devletleri Teşkilatında Özbekistan önemli ve etkin bir üyedir. Özbekistan açısından en önemli dış politika konularından bir tanesi, Afganistan'ın istikrara kavuşması ve ulusal ve bölgesel güvenlik açısından problem kaynağı olmaktan çıkmasıdır. Özbekistan, bu konuda diğer ülkelere öncülük etmeye çalışarak uluslararası güvenliğe verdiği önemi göstermektedir. Ülkenin dış politikasında öne çıkan diğer önemli bir konu ise çok sayıda ülkeyle ilişkileri sıkılaştırırken onlar arasında denge politikası izlemek ve böylece bir ülkeyle ilişkisinin başka ülkelerle ilişkisine zarar vermesini engellemektir. Bu bağlamda ülkenin dış politikasını çok vektörlü dış politika olarak isimlendirmek mümkündür.

Son dönemlerde değişik alanlarda izlediği yapıcı politikalarla belli bir gelişme kaydeden ve uluslararası alandaki prestijini güçlendiren Özbekistan açısından yakalanan ivmeyi devam ettirmek önemlidir. Değişik politika alanlarında belli sorunların varlığını koruduğu açıktır. Halkın durumunu iyileştirme ve güvenliğini kazanma bakımından da riskler bulunmaktadır. O yüzden Özbek yönetimi, iç ve dışta gerçekleştirdiği atılımlarında dikkatli olmak, olası riskleri ve sonuçları iyi hesap etmek durumundadır. Özbekistan'ın olumlu yönde gelişim göstermesi, bölgesel işbirliğine ve Türk devletleri arasındaki ortak çabalara büyük katkı sağlayacaktır. Olumlu davranan bir Özbekistan, bölgesel güvenliğin ve istikrarın anahtarıdır.

KAYNAKÇA

Akademik Coğrafya. (2021). Özbekistan Etnik Haritası. AkademikCoğrafya в X: Özbekistan Etnik Haritası Özbek: 26,917,700 Tacik: 1,544,700 Kazak: 803,400 Rus: 750,000 Karakalpak: 708,800 Kırgız: 274,400 <https://t.co/u1rU426o2t> / X, Erişim Tarihi: 15.04.2025.

Asian Development Bank (2023). ADB Deploys Almost \$40 Billion for Development Across Asia and the Pacific in 2024. <https://www.adb.org/>, Erişim Tarihi: 23.03.2025.

Argalı, M. (2024). *Dengeleme Stratejisi Bağlamında Özbekistan Dış Politikası: Kerimov ve Şevket Mirziyoyev Dönemleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Astana Yayınları, <https://www.astanayayinlari.com/ozbekistan-dis-politikas%C4%B1-medihanur-argali-2024>, Erişim Tarihi: 01.03.2025.

Britannica. (2025). People of Uzbekistan. Uzbekistan - Ethnic Groups, Diaspora, Language. <https://www.britannica.com/place/Uzbekistan/People>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.

China Daily. (2019). China and Uzbekistan. <https://govt.chinadaily.com.cn/s/201911/12/WS5dca45c6498ebcb19057b9cf/rosy-prospect-ahead-for-china-uzbekistan-relations.html>, Erişim Tarihi: 27.03.2025.

Dünya Bankası. (t.y.). Uzbekistan. <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan>, Erişim Tarihi: 09.03.2025.

Freedom House. (2005). Expanding and Defending Freedom Around the World Caption. <https://freedomhouse.org/>, Erişim Tarihi: 10.03.2025.

Hunter, S. (1996). *Uzbekistan's Road to Independence: Politics and the Emergence of Authoritarianism in Central Asia*. Oxford University Press.

Khalid, A. (2007). *Islam after Communism: Religion and Politics in Central Asia*. Berkeley: University of California Press, 122–124. 153. 120-165.

Ministry of Energy of Uzbekistan. (2023/2024). Özbekistan. https://www.reuters.com/sustainability/climate-energy/uzbekistan-announces-13-blw-waste-to-energy-projects-2024-10-21/?utm_source, Erişim Tarihi: 17.03.2025.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Uzbekistan. (2021). Foreign Policy of the Republic of Uzbekistan. <https://www.uzbekistan.org.ua/en/foreign-policy.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2025.

Ministry of Foreign Affairs of Russia. (2024). Uzbeksitan. <https://tass.com/politics/1794019>, Erişim Tarihi: 22.03.2025.

Nations Online Project. (2025). Administrative Map of Uzbekistan. <https://www.nationsonline.org/oneworld/map/uzbekistan-administrative-map.htm>, Erişim Tarihi: 13.04.2025.

O'zbekiston Respublikası Milliy Statistika Qo'mitasi. (2025). Gender Statistikasi, <https://Gender.Stat.Uz/Uz/350-Nashrlar/9874-O-Zbekistonda-Xotin-Qizlar-Var-Erkaklar-Fakt-Va-Raqamlar>, Erişim Tarihi: 30.03.2025.

Ökmen, M. ve Şeker, G. (2022). Özbekistan'da Kamu Yönetim Sistemi ve Yerel Yönetimler. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 4(21): 128.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2025). Özbekistan. president.uz/uz, Erişim Tarihi: 13.04.2025.

Özbekistan Cumhuriyeti Ulusal Mevzuat Veritabanı. (2025). Özbekistan. <https://www.lex.uz/uz/>, Erişim Tarihi: 14.03.2025.

Özbekistan Cumhuriyeti Parlamentosu Resmi Web Sitesi. (2025). O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi. <https://parliament.gov.uz/uz>, Erişim Tarihi: 11.03.2025.

Özbekistan İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi. (2025). O'zbekiston Respublikasi Milliy Statistika Qo'mitasi. <https://stat.uz/uz>, Erişim Tarihi: 12.03.2025.

Özbekistan Ulusal Haber Ajansı (Uza) Resmi Web Sitesi. (2025). Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Олтинчи Ялпи Мажлиси Тўғрисида АХБОРОТ. <https://Uza.Uz>, Erişim Tarihi: 10.03.2025.

Özer, Mehmet Akif ve Ortaq, Bakhtiar (2023). Özbekistan Yönetim Sistemi, Personel Rejimi ve Kamu Hizmeti Reformları, *bilig*. https://www.researchgate.net/publication/380299621_Ozbekistan%27in_Yonetim_Sistemi_Personel_Rejimi_ve_Kamu_Hizmeti_Reformlari?utm_source, Erişim Tarihi: 05.04.2025.

Siat. (2024). Ko'chib kelganlar soni (jami). <https://siat.stat.uz/reports-filed/238/map-data>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.

Siat. (2024). Ko'chib ketganlar soni (xoriyga). <https://siat.stat.uz/reports-filed/269/map-data>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.

Siat. (2024). Mehnatga layoqatli yoshdagi doimiy aholi soni, <https://siat.stat.uz/reports-filed/2835/rate-data>, Erişim Tarihi: 14.04.2025.

Siat. (2024). Özbekistan Cumhuriyeti. <https://siat.stat.uz/reports-filed/246/line-data>, Erişim Tarihi: 13.04.2025.

Siat. (2024). Tug'ilishda kutilayotgan umr davomiyligi (ayollar). <https://siat.stat.uz/reports-filed/2839/rate-data>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.

Siat. (2024). Tug'ilganlar soni (qiz bolalar). <https://siat.stat.uz/reports-filed/224/line-data>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.

Siat. (2024). Tug'ilganlar soni (o'g'il bolalar). <https://siat.stat.uz/reports-filed/225/line-data>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.

Siat. (2024). Tug'ilganlar soni (jami). <https://siat.stat.uz/reports-filed/223/line-data>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.

Siat. (2024). Vafot etganlar soni (ayollar). <https://siat.stat.uz/reports-filed/227/rate-data>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.

Siat. (2024). Vafot etganlar soni (erkaklar). <https://siat.stat.uz/reports-filed/228/rate-data>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.

SIC ICWC Aral Denizi Veritabanı. (2023). Динамика трансформации Аральского моря (спутниковые снимки). <http://www.cawater-info.net/aral/data/satellite.htm>, Erişim Tarihi: 16.03.2025.

KTMÜ-TÜRKSAM
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

- The Asia Today. (2024). Uzbekistan and Afghanistan. <https://theasiatoday.org/news/cooperation-between-uzbekistan-and-afghanistan-is-an-important-element-in-ensuring-stability-and-development-in-the-region>, Erişim Tarihi: 21.03.2025.
- The Constitution of the Republic of Uzbekistan. (1992). Özbekistan. <https://constitution.uz/en>, Erişim Tarihi: 18.03.2025.
- The Library of Congress. (2025). Major ethnic groups in Central Asia. [View Enlarged Image](https://www.loc.gov/item/93686639/). <https://www.loc.gov/item/93686639/>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.
- Tolipov, F. (2020). “Uzbekistan’s New Foreign Policy: Change and Continuity under President Mirziyoyev,” *Central Asian Affairs*. 7(4): 347–370.
- Umumiy ma’lumot (2025). Uzbekistan. https://gov.uz/oz/pages/main_info, Erişim Tarihi: 30.03.2025.
- UNECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu). (t.y.). Uzbekistan. <https://unece.org/uzbekistan>, Erişim Tarihi: 09.03.2025.
- U.S. Department of State. (2001). Uzbekistan. <https://www.state.gov>, Erişim Tarihi: 10.03.2025.
- U.S. Department of State. (2002). Uzbekistan. <https://www.adb.org/where-we-work/uzbekistan>, Erişim Tarihi: 24.03.2025.
- Uzbekistan Geneva. “Jenevadagi BMT Bo’linmasi va Boshqa Xalqaro Tashkilotlardagi O’zbekiston Respublikasining Doimiy Vakolatxonasi.” Uzbekistan Geneva, 15 Nisan 2025. Erişim: <http://uzbekistan-geneva.ch/o%CA%BBzbekiston-tarixi.html>.
- Uzbekistan Permanent Mission to the United Nations. (2022). The UN General Assembly supports the initiative of the President of Uzbekistan. https://www.un.int/uzbekistan/news?utm_source=chatgpt.com, Erişim Tarihi: 21.03.2025.
- Uzbekistan.org. (2003, Şubat). Özbekistan’da IMF Misyonu Değerlendirmesi: Para Birimi Konvertibilitesi ve Devlet İşletmelerinin Tasfiyesi Üzerine Eleştiriler. Retrieved from <http://www.uzbekistan.org/IMF-misyonu-raporu>, Erişim Tarihi: 12.03.2025.
- Uzdaily. (2025). Özbekistan. <https://uzdaily.com/uz/>, Erişim Tarihi: 29.03.2025.
- Uzstat. (2024). Демографическая Ситуация В Республике Узбекистан. [Demografiya-Press-Reliz-24 10 2024-Rus P85324.Pdf](https://uzstat.uz/press-reliz-24-10-2024-Rus-P85324.Pdf), Erişim Tarihi: 13.04.2024.
- Viloyat hokimligi haqida. (2025). <https://gov.uz/oz/buxoro/pages/about>, Erişim Tarih: 28.03.2025. <https://lex.uz/docs/-7172667>, Erişim Tarihi: 28.03.2025.
- WorldBank. (t.y.). Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü’nün Özbekistan’daki Faaliyetleri. fao.org/uzbekistan, Erişim Tarihi: 09.03.2025.